

Vesele
praznike
in srečno
novo leto
1986
vam želi
Slovenska
izseljenska
matica
ter uredništvo
in uprava
Rodne grude

Slika na naslovni strani:
Kam v novem letu?
Košček rodne grude na Watson
Lake, Alaska Highway, Yukon, v
Kanadi.
Foto: Ing. Janez Kušar, Švica

Vsa Slovenija pred našimi očmi	1
Vaša pisma	2
Dogodki	4
Jugoslavija in svet	6
Z umetninami h koreninam	8
Slovenske legende – Pošast nad Črnim kalom	12
Slovenski delež na grafičnem bienalu v Ljubljani	15
Po Sloveniji	18
Turistični vodnik	20
Naravni zakladi Slovenije – Križna jama	21
Slovenija v mojem objektivu – Mark Nedzbal, ZDA	22
Zima, polna novoletnih šeg	25
Slovenske osebnosti – Dr. Milan Vidmar	27
Potopis	28
Umetniška beseda – Mira Mihelič	30
Vaše zgodbe – Cvetka Kocjančič	32
Naši po svetu	35
Od Porabja do Čedad	38
Materinščina	39
Nove knjige	40
Za razvedrilo	41
Mislimo na glas	42
Slovenski dom	42
Filatelija	43

Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos por el mundo

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/210-732

Naslov

61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169, Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/210-716
Telefon uprave 061/210-757

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednik

Ivan Cimerman

Oblikovanje

Janez Reher,

Uredniški odbor

Zvone Kržišnik, Tadej Labernik, Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Meta Vajgl, Matjaž Vizjak

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), Rado Genorio, Andreja Kmecl, Anna Krasna, Milan Pogačnik, Drago Seliger, Mila Šenk

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)

Revija izhaja vsak mesec

Letna naročnina

Jugoslavija 1.000.– din, Avstrija 170 Asch, Avstralija 13 aus. \$, Anglija 6 Lstg., Belgija 420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM, Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR Nemčija 25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr, Švica 20 Sfr, ZDA – U. S. A. 11 US \$, Južnoameriške države 11 US \$.

Avionska naročnina

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna Amerika 22 US \$, Avstralija 20 aus \$

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356

Devizni račun: 50100-620-107-257300-2818/5

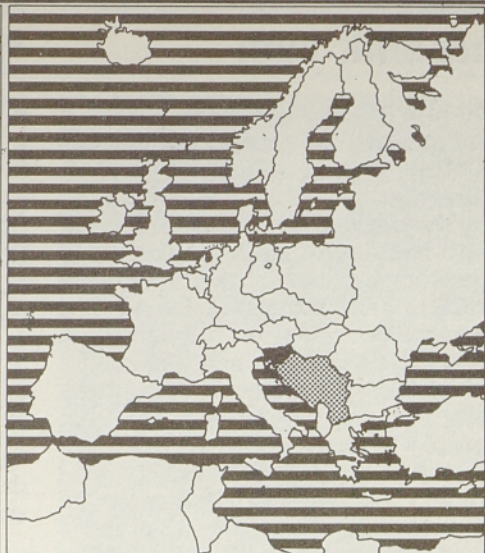
pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu.

Poštnina plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana

Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973

od kod smo doma
where are we from
de donde somos

Vsa Slovenija pred našimi očmi

RADO VOUK

V našem času postaja svet vse manjši, daljnih dežel in civilizacij skorajda ni več; vse se z veliko naglico dogaja pred našimi očmi. Mi torej ne moremo v romantičnem pionirskem zanosu odkrivati novih celin in narodov, ne bojimo pa se potovati okoli sveta, kadar je za to ugodna priložnost. O vsem smo že poučeni, vse je napisano in narisano na kartah in v knjigah, o vsem je mogoče dobiti še in še novih informacij...

Kaj pa vemo o svoji deželi, koliko poznamo svojo domovino? – poreče kdo. Ali zares dovolj vemo o svojem kraju, o širši okolici, o Sloveniji?

Za svojo deželo nam skorajda ne preostane časa, da bi jo resnično spoznali – Slovenijo, prelepo petstotinko Evrope med Alpami in toplim Jadranskim morjem. Zdaj nam bo pri tem pomagal Atlas Slovenije, ki nas bo s svojimi natančnimi kartami v merilu 1 : 50 000 popeljal do vsakega skritega zaselka in do sleherne samotne domačije. Obenem pa bomo v njem lahko prebrali zanimiva poglavja o naših pokrajinah ter njihovih naravnih in kulturnih znamenitostih. V imenskem kazalu atlasa pa je zbranih kar 50 000 imen pokrajin, gora, voda, naselij, ledinskih in drugih imen.

Ker pa karte zaradi spreminjanja in rasti naselij, cestnega in železniškega omrežja in drugih topografskih sestavin hitro zastarevajo, so slovenski geodeti naredili aerosnemalno mrežo ali načrt, po katerem z lastnimi, posebej opremljenimi letali snemajo »obličje« Slovenije. Kame-re snemajo iz ptičje perspektive, tako da je na filmskem traku vsak posnetek 60-

odstotno prekrit z naslednjim posnetkom. Tako so razvili aerofotogrametrijo, ki omogoča hitro posodobitev geografske karte. Letala snemajo od zahoda proti vzhodu, proge pa si sledijo od severa proti jugu, torej po istem zaporedju, kot si sledijo temeljni topografski načrti ali pa karte v Atlasu Slovenije.

Sodobna karta torej nastaja tako, da se izsledki in meritve strokovnjakov na terenu dopolnjujejo s posnetki iz zraka. Te potem obdelujejo s posebnimi aparaturni, ki omogočajo natančno usklajevanje podatkov. Po temeljnih topografskih načrtih in aerofotogrametrijskih obdelavah so v Geodetskem zavodu najprej izdelali karte nekaterih občin v merilu 1 : 50 000, za kar se je zavzel kartografski oddelek Geodetskega zavoda, da bi tako temeljni sklad TTN izkoristili za širše potrebe.

Tako je Geodetski zavod izdelal več občinskih kart, ki so različne glede vsebine in postopka izdelave. Izkušnje so opogumile tudi republiško Geodetsko upravo SRS, ki je predlagala, da naj bi za vso Slovenijo izdelali topografske karte v merilu 1 : 50 000 in sicer v 23 listih. Od tu dalje pa je vsaj za nas samo še korak do Atlasu Slovenije.

Veliko karto Slovenije na 23 listih so v kartografskem oddelku Geodetskega zavoda razdelili na 109 kosov oziroma kart, od katerih vsaka zavzema dve strani velikosti 20,5 × 30 cm. Velikost posameznega zemljevida je torej 41 × 30 cm. Karte si sledijo, tako kot listi TTN, od zahoda proti vzhodu, njihove vrste pa od severa proti jugu. Vsaka karta je opremljena z natančnimi oznakami, katere povedo, na

kateri strani najdemo zemljevide, ki mejijo nanjo. Za boljšo preglednost je na notranji strani sprednje platnice natisnjen zemljevid Slovenije z mrežo, ki pokaže razdelitev celotne karte Slovenije na posamezne dvostranske karte v knjigi. Sodelavci so posebej predstavili (v besedi in sliki) svoje delo, oziroma nastanek takšnega zemljevida.

Kartografskemu delu Atlasu Slovenije sledijo poglavja o značilnostih posameznih območij Slovenije, teh je osemnajst. Zanimivo besedilo dopolnjujejo barvne slike. Na začetku vsakega poglavja pa opisano območje predstavlja barvni fotografski posnetek.

»Karta je zrcalo kulture naroda,« je s posebnim poudarkom dejal inž. Svetih, potem ko smo v mislih prehodili dolgo in zahtevno pot od TTN do Atlasu Slovenije, in nadaljeval: »Slovenija s svojimi lepotami, ki jih z nobenim opisom ne moremo predstaviti tako kot z atlasom, nam bo zdaj ob vsaki priložnosti pred očmi. Atlas Slovenije nas bo izobraževal, uporaben bo tako doma kot v šoli, saj bo vsakomur omogočal temeljito spoznavanje Slovenije, njenih značilnosti in posebnosti. Zame je pomemben zato, ker je v njem zbranih kakih petdeset tisoč podatkov, ki bodo odslej vsakomur na voljo...« Na koncu bi se lahko vrnili k začetku in ugotovili, da je tudi naša majhna dežela lahko prav tako zanimiva kot velik kos sveta, le poznati jo je treba. V teh prizadevanjih pa nam bo v pomoč veliki Atlas Slovenije.

Po »Pionirju«

We love Slovenia in every way – the mountains, valleys, people... Globoko sem se zaljubila v Slovenijo, kar tukaj bom ostala... »Prihajam domov, ker rabim slovenske korenine za obstanek... Slovenci so čudoviti ljudje, tudi ko jim gre nekoliko slabše, ne izgubijo dobre volje... Slovenija je tudi moja dežela, to sem odkril šele letos, ko sem, čeprav na stara leta, prvič v domovini staršev... Slovenija je prekrasna, veše gore so višje od tistih v Ameriki in trava je bolj zelena kot pri nas... Videl sem Bled in vrh Triglava v oblakih, zdaj lahko grem iz Evrope...

V zgornjih vrsticah sem vam brez posebnega reda nanizal nekaj navdušenih vzklikov, ki so mi ostali v spominu po razgovorih s številnimi našimi rojaki ali njihovimi potomci na bolj ali manj ključnih srečanjih v minulih mesecih. Že skoraj dve desetletji poslušam take in podobne vzklike, vendar pa se mi vendarle zdijo zanimivi vedno znova. Opažam tudi, da prihajajo ljudje k nam čedalje bolj pripravljeni, dobro vedo, kakšni so naši hoteli in vse drugo, vse več pa je med njimi tudi takih, ki si želijo spoznati našo deželo takšno, kakršne ni v običajnih turističnih vodnikih. Ali niso najlepša srečanja s preprostimi ljudmi nekje na deželi, ki jih še ni pokvaril pogrošen okus, po vsem svetu enak? Ali nima najboljšega okusa domače kislo mleko, s kakršnim ti postreže na planini preprost pastir? Ali ni najboljše vino tisto, ki ga spiješ v kmečki zidanici in zraven prigrizneš v domači peči pečen kruh?

Vesel sem, da je med izseljenci in njihovimi potomci čedalje več ljudi, ki znajo ceniti te nenavadne oblike gostoljubja, kakršne je še možno najti pri nas. Obenem pa sem vesel, da je med njimi čedalje več dobrih poznavalcev Slovenije in slovenskih ljudi. Ko se izteka leto, se z veseljem spominjam letošnjih številnih srečanj z našimi ljudmi, zavednimi Slovenci, ki so številni iskali primerne besede, s katerimi bi popisali svoje zadovoljstvo ob slovenskih doživetjih. Leto pa se preveša v novo... Zaželimo si srečo!

JOŽE PREŠEREN

Ko sem še majhen bil...

Upam, da mi ne zamerite preveč, ker sem že tri leta dolžan za naročnino, vsekakor pa sem pripravljen poravnati vse stroške. Ljubim svojo domovino, ljubim vse, kar je v zvezi z mojim rojstnim krajem. Ljubil sem svojo mater, očeta, vse sorodnike in prijatelje. Doma sem iz Malega Kamna, s katerim so povezani vsi moji mladostni spomini. Želim, da bi zavladal mir v družinah, v domovini in povsod po svetu.

Sem tudi občudovalec Avsenikove glasbe in iz srca mu želim, da bi še dolgo razveseljeval ljudi s svojo glasbo.

Na žalost je življenje tako naneslo, da sem moral v širni svet, večkrat pa sem se rad vračal k staršem in sestram. Doma je le doma, pa naj bo še tako hudo, domovina je vir zdravja.

Stanislav Drenovec, München, ZR Nemčija

Mama je ostala sama

Poravnavam naročnino Rodne grude in se vam lepo zahvaljujem, da se trudite in nam prinašate novice iz naše lepe Slovenije v daljno Avstralijo.

Poletje, ki je minilo, smo preživeli v Sloveniji in Jugoslaviji z našo mamo in domačimi. Rojena sem bila v vasi Bač blizu Ilirske Bistrice. Na žalost pa je tam ostala le naša mama. Moj sin je odpotoval v domovino že ob božiču na smučanje, šest mesecev pozneje pa sem se odpravila še jaz s sestro. Nepo-

pisno je bilo veselje naše mame. Vzeli smo jo tudi na izseljenski piknik v Škofjo Loko. Zelo sem ponosna ob vsem, kar sem videla in vam čestitam za to, kako lepo skrbite za ohranjanje slovenske kulture. Posneli smo veliko video kaset, ki nam bodo vedno drag spomin na doživetja v domovini.

Maria Deskovic, Merrylands- Sydney, Avstralija

Program, ki je presegel pričakovanja

Prehitro je minilo tistih osem dni programa, ki ste ga pripravili za nas, izseljenske umetnike, ki smo se udeležili naše kolektivne razstave v Cankarjevem domu v Ljubljani. Predvsem bi se rada zahvalila, da ste sestavili za nas program, ki je presegel vsa pričakovanja. Kljub temu da sem poznala večino krajev, ki smo jih obiskali, sem bila vedno znova priča novim razodetjem. Ljudje, ki ste jih povabili, so dodajali barvo vsem doživljajem. Če človek hodi sam, ne okusi tega. Sama tudi ne bi ponoči obiskovala »začaranih gradov« in veselih gor. Še hrana je bila vedno kaj svojstvenega. Nisem vedela, da Slovenija lahko ponudi toliko pestrosti. Hvaležna sem vam za vsa doživetja, ki so me obogatila.

Želim, da bi tudi v bodoče nudili pomoč Slovincem, umetnikom, ki delujemo na tujem in želimo razstavljati v domačem kraju. Upam, da se bomo vsi, ki smo bili na tej razstavi, potrudili, da bomo našli še več slovenskih umetnikov in jim bomo povedali, ka-

Spomin s proslave 80-letnice našega rojaka Antona Škrube v Merlebachu v Franciji. Na dom so mu takrat prišli čestitat odborniki društva Jadran. Ob jubilarju v sredini je žena Karolina, na desni Jože Zdravič, predsednik Jadrana, gospa Sajovec, tajnica društva Danica Bedene in zastopnik pevcev Franc Abram, na levi pa pomožna blagajnika g. in ga. Vendramin.

ko potrebna je ta vez zanje in za domovino.

Erika Marija Bajuk, Wheaton, Ill., ZDA

Pozdrav tiskarjem

Revija Rodna gruda mi je zelo všeč, saj opisujete podrobnosti od vsepovsod. Objavljate tudi prekrasne slike iz domačih krajev. Ker sem tudi jaz tiskar, pozdravljam prijatelje pri tiskarskem podjetju Delo v Ljubljani, in to so Aleksander in Rajko Pokovec in vse druge, ki so delali v nekdanji Triglavski tiskarni z menoj. Lepe pozdrave pošiljam tudi vsem rojakom po širnem svetu in doma.

Lojze Kovačič, Melbourne, Avstralija

Prvič po 25 letih

Pred 25 leti sva se z možem in malo hčerko podala s trebuhom za kruhom preko Nemčije v daljno Avstralijo. V sami Nemčiji smo ostali nekaj let in se nato podali v Avstralijo. V novi domovini nam ni bilo poslano z rožicami in sva se z možem težko prebijala iz ene zaposlitve v drugo in tako nama je le uspelo, da sva se ustalila v Melbourne. V tem kraju smo se počasi tudi pripravljali na graditev svoje hiše in se po nekaj letih tudi vselili vanjo. Poleg tega se je bilo potrebno naučiti jezika in novega načina življenja še posebno med toliko vrstami nacionalnosti, kot jih živi v Avstraliji. Z vztrajnim delom se nam je posrečilo, da se vključimo kot enakopravni državljani v življenje. Ves čas sem spremljala življenje in razvoj moje rodne domovine – Jugoslavije. Z veseljem sem sprejemala obvestila, kako se moja domovina prebija iz zaostale dežele v razvitejšo. Vse informacije sem z zadovoljstvom ter radostjo sprejemala od znancev, ki so se že pred menoj podali na obisk svoje domovine in svojih domačih.

Kako naj se jaz podam, sem mnogo razmišljala, a sva bila oba z možem zaposlena in otroka sta bila še nedorasta. Pozneje sem po hudi bolezni izgubila moža, kar mi je moj obisk zopet za nekaj časa odmaknilo. Po nekaj letih pa sem se že toliko okorajžila, da sem se na to pot podala v letošnjem juliju.

Po prihodu v Jugoslavijo sem se po 25 letih prvič srečala s svojimi sorodniki, ki žive v raznih krajih Jugoslavije. Obiskala sem Maribor in nato vas Farrow pri Kočevju, Log pri Brezovici, Zagreb, Zadar, Osijek in Bihač. Ob tem pa še vrsto turističnih krajev, kot so Plitvice, Postojnsko jamo, Bled, Ja-

dransko obalo in še vrsto krajev ter prireditvev.

Na obisku v svoji domovini sem se zelo lepo počutila in prav vsi so me lepo sprejeli. Vse to mi bo dalo korajžo, da še kdaj sama obiščem svojo domovino, da jo obišejo moji otroci in da svetujem vsem prijateljem, da jo čimpreje obišejo.

Uredništvu »RODNE GRUDE« se lepo zahvaljujem za stalne informacije, ki jih dobivam v njej, istočasno pa se zahvaljujem za objavo mojega pripevka.

Sofija Krojs, Melton, Vic., Avstralija

Naša draga materinščina

Z drugega konca sveta se vam pristrčno zahvaljujem za vaš trud, ki ga vlagate v črke in slike, ki nam predstavljajo drago domovino, našo drago materinščino. Revija Rodna gruda nenehno napreduje. Če primerjam revijo iz leta 1963 z današnjo, vidim, koliko ste napredovali, koliko smo tudi mi dobrega preživeli z vašo pomočjo. Nekateri sodelavci Slovenske izseljenske matice smo v tem času srečali tudi osebno, tako Gabi Heimer in urednika Jožeta Prešerna. Upamo, da se naša pota še kdaj srečajo, naj bo na domačih tleh ali pa tukaj v tujini.

Živimo kot po navadi. Zdaj z novim kanalom SBS vidimo na televiziji pogosto tudi naše filme. Večina je zelo dobra in tudi naša mladina si jih ogleda z zanimanjem.

Pepca Šilec, Torwood, Qld., Avstralija

Preprečeni načrti

Rodno grudo prejemamo redno in jo z veseljem prebiramo. Zanima nas napredek Slovenije in Jugoslavije. Od leta 1954 smo bili v domovini že petkrat. Imeli smo v načrtu, da bomo šli tudi letos, vendar nam je to preprečila bolezen in nesreča.

Bolezen in smrt je hudo prizadela naše v Trstu. 15. maja je umrla sestra Milka Ribarich v starosti 77 let, 30. maja pa je smrt prekinila nit življenja njenemu sinu Ivanu Ninu Ribarichu v starosti 48 let, v najlepši moški dobi. Kako radi smo prihajali k njim v Trst. Veselo so nas sprejeli, vedno sta bila oba vesela in nasmejana. Naj jima bo lahka tržaška zemlja.

Pred dnevi, 17. avgusta, smo imeli priliko slišati Slakove fante iz domovine. Nastopili so v predmestju Chicaga na proslavi 35-letnice Slovensko-ameriškega radijskega kluba. Obogatili so

Družina naše naročnice Marjance Goljat-Cotugno iz mesta San Gabriel v Kaliforniji. Z leve: Joe Cotugno, Marjanca, sin Andrej in hčerki Angela in Gina.

naš program z lepimi pesmimi. Občinstvo jih je zbrano poslušalo in jih nagradilo s ploskanjem. Naj živi slovenska beseda in pesem.

Joseph Kosich, Dolton, IL, ZDA

Pozdravi naših rojakov, ki so bili poleti na obisku v domovini

Julka Gorshin iz Pittsburgha, ki zadnje čase pride vsako leto na obisk v domovino, pošilja vsem prijateljem in znancem pristrčne pozdrave.

Sestri Mary Shamrov iz Maple Hts. in Viki Kamalič iz Euclida, vedno radi prihajata na obisk svoje rojstne domovine, od koder pošiljata pozdrave vsem bralcem Rodne grude ter prijateljem in znancem po vsem svetu.

Tudi Rudy in Ivanka Miletic iz Mecha, ki sta bila že večkrat na obisku v domovini ter Louis in Fabiola Gornik iz Steeltona, ki sta bila letos prvič na obisku, pošiljajo prav pristrčne pozdrave vsem prijateljem in znancem. Pozdrave pošilja tudi Janez Dobravec, čeprav letos ni mogel priti na obisk.

Faye in Hubert Gianini iz Carlingforda v Avstraliji sta letos avgusta praznovala 22. obletnico poroke. Ob tem prijetnem praznovanju jima pošiljamo iskrene čestitke in želje, da bi to obletnico lahko še velikokrat praznovala.

Uredništvo in uprava.

Dušan Šinigoj: Slovenija pred resnimi vprašanji

Predsednik slovenske vlade Dušan Šinigoj je v razgovoru s časnikarko Delela o gospodarskih gibanjih v letu 1985 in o dolgoročnem razvoju med drugim dejal, ko je govoril o razvoju energetike:

»Mislim, da je varstvu okolja dana v dolgoročnem planu zadostna teža. To je eno od zelo resnih vprašanj, ki zahteva od vseh onesnaževalcev največjo odgovornost. Gre za varstvo zraka, vode in za varstvo gozdov. Do neke mere smo se glede tega poenotili, pojavljajo pa se amandmaji, ki zahtevajo, da iz plana črtamo vsako besedo, ki govori o nuklearni energiji. Tega ne moremo sprejeti. Tako Slovenija kot Jugoslavija se ne moreta, kar se tiče energije, osamiti. Dejstvo je, da v dolgoročnem planu do leta 2000 ni besede o tem, da bi v Sloveniji gradili še katero atomsko elektrarno. Seveda pa se Slovenija ne more odpovedati sodelovanju s Hrvaško pri gradnji jedrske elektrarne v Prevlaki. Ta elektrarna naj bi bila prva v verigi atomskih elektrarn, če se bo seveda Jugoslavija odločila zanjo.«

O gradnji cest:

»Na Slovenskem nikjer nimamo tako velikih zagat kot pri gradnji cest. Skoraj poldrugo uro potrebujemo, da pridemo iz Ljubljane do Celja, čeprav je to le 70 kilometrov. Ozko grlo je trojanski klanec, slaba je povezava med Ljubljano in Zagrebom, da ne govorimo o Primorski, Mariboru in proti Šentilju. Slovenski prostor je majhen in velike poteze nam nič ne pomagajo, če ne odpravimo ozkih grl.«

Avstralski gospodarstveniki v Sloveniji

Med uradnim obiskom Jugoslavije je obiskala Slovenijo v začetku oktobra delegacija avstralskih gospodarstvenikov, ki jih je vodil ugledni politik in poslovnež sir Ian Turbott. Pobudo za obisk te delegacije je dalo Društvo avstralsko-jugoslovanskega prijateljstva, katerega izvršni odbor sestavlja jo ugledne avstralske osebnosti in vidni jugoslovanski priseljenci v Avstraliji.

Med bivanjem v Sloveniji je imela avstralska delegacija, ki je bila menda

največja avstralska gospodarska delegacija, ki je kdaj prišla v Evropo, pogovore na Gospodarski zbornici Slovenije, za tem pa je odpotovala v Kranj, Titovo Velenje in na Bled. Del delegacije, med katerimi je bil tudi predsednik Društva avstralsko-jugoslovanskega prijateljstva Ian Macdonald, Kristine Neill in tajnik Bogoljub Samardžić, je obiskal tudi Slovensko izseljensko matico, kjer so se pogovarjali o sodelovanju izseljenskih društev in posameznih izseljencev pri gospodarskih projektih ter o pospeševanju kulturnega sodelovanja med Slovenijo in posameznimi avstralskimi državam.

Jugoslovansko gospodarstvo je v letu 1984 izvozilo v Avstralijo za 20 milijonov dolarjev izdelkov, od tega slovensko za 13 milijonov, uvozili pa smo za nekaj manj kot 90 milijonov dolarjev, predvsem surovin, od tega Slovenija za 13 milijonov dolarjev. Avstralski gospodarstveniki so se v naši republiki predvsem povezovali s tistimi našimi podjetji, od katerih si obetajo večje sodelovanje: Rudis, Litostroj, Pivovarna Union, Metalka, Iskra, Gorenje, Luka Koper, Metalna in nekatera trgovska podjetja.

Več pomoči etničnim skupinam

V septembru 1985 je obiskal Slovensko izseljensko matico, tako kot tudi matice vseh drugih jugoslovanskih republik, vodja komisije za etnične zadeve pri vladi Južne Avstralije (Chairman of South Australian Ethnic Affairs Commission) Bruno Krumins. Med drugim smo se pogovarjali o avstralskem zanimanju zanje in pomoči delovanju etničnih skupnosti. Avstralski gost je dobro seznanjen tudi z dejavnostjo Slovenskega kluba v Adelaide.

Bruno Krumins si je zatem ogledal še Cankarjev dom v Ljubljani, kjer je bila prav v tem času odprta razstava likovnih del slovenskih izseljencev, imel je razgovore s predstavniki zavoda za mednarodno znanstveno, kulturno in tehnično sodelovanje, ob koncu obiska pa je obiskal tudi Bled.

Kardeljev lik iz Čila

Jugoslovanski izseljenec iz Čila Toma Plavšić, ki je po rodu z otoka Brača,

V oktobru je obiskala Slovensko izseljensko matico delegacija Zveze slovenskih izseljencev Furlanije-Juljske krajine (prej Zveza beneških izseljencev) iz Čedadada (Italija). Predstavniki obeh organizacij so se pogovarjali o bodočem sodelovanju, zlasti na kulturnem in prosvetnem področju. Zveza slovenskih izseljencev Furlanije-Juljske krajine vključuje okrog trideset društev v evropskih in prekomorskih državah, v katera so včlanjeni v glavnem izseljenci iz Beneške Slovenije. V teh društvih razvijajo različne kulturne dejavnosti, pri katerih bi marsikdaj lahko sodelovali tudi z društvi, katerih člani izvirajo iz matične Slovenije, zlasti pa bi lahko sodelovali pri pouku slovenskega jezika. O delu njihovih društev kakor tudi Zveze bo v prihodnje več poročala tudi naša revija.

Na sliki: med razgovori na Slovenski izseljenski matici, z leve proti desni: Marko Pogačnik, tajnik SIM, Walter Drescig, predsednik Zveze, Ferruccio Clavora, direktor Zveze, Remigio Topatic, predsednik federacije v Argentini, dr. Darko Bratina, ravnatelj SLORI in Trstu, in Matjaž Jančar, predsednik SIM.

je iz braškega marmorja v Čilu izklesal reliefni podobi Josipa Broza Tita in Edvarda Kardelja. Letos ju je prinesel s seboj v staro domovino in ju na priložnostni slovesnosti v prostorih hrvaške izseljenske matice izročil ljudem v domovini. Kip Edvarda Kardelja je prevzel predstavnik Slovenske izseljenske matice Rado Genorio in ga pripeljal v Ljubljano.

Toma Plavšič je ob izročitvi izjavil, da je opravil to delo iz velikega spoštovanja do velikih mož svoje stare domovine in iz spoštovanja do rojstne domovine na splošno.

Prva nagrada za »Ovne in mamute«

Slovenski film »Ovni in mamuti« režiserja Filipa Robarja-Dorina je dobil prvo nagrado na mednarodnem festivalu debitantskega filma v Mannheimu v ZR Nemčiji. Ta film, ki pripoveduje o bosanskih delavcih v Sloveniji, je dobil že dve nagradi na puljskem festivalu.

Nagrada v Mannheimu je prav gotovo eden izmed največjih uspehov jugoslovanske kinematografije.

William F. Miller je razstavljal v Ljubljani

V prostorih stolpnice Iskra v Ljubljani je bila v septembru 1985 razstava izbranih fotografij časnikarja in fotografa lista »The Plain Dealer« v Clevelandu Williama F. Millerja.

William F. Miller je že dolga leta znan kot odličen časnikar, ki poroča tako o zunanje in notranjepolitičnih zadevah, še posebej pa spremlja dogajanja o socialnih, delavskih in etničnih vprašanjih. Njegova kamera že vrsto let zvesto zapisuje trenutke iz ameriškega življenja.

Na ljubljanski razstavi je bil predstavljen le drobec njegovega dela, vendar je bilo tudi s teh fotografij razvidno, da je William Miller tudi dober poznavalec ameriških oziroma cleveandskih Slovencev.

Spoznajte Slovenijo med študijem

Slovenska izseljenska matica razpisuje štipendije za visokošolski in podiplomski študij v Sloveniji v šolskem letu 1986/87. Štipendije lahko dobijo potomci slovenskih izseljencev, ki izpolnjujejo pogoje za vpis na univerzo. Namen štipendiranja je, da bi se kandidati po končanem študiju vrnili v dežele, od koder prihajajo, in se tam aktivno vključili v slovenske organizacije ter po možnosti pridobljeno znanje prenašali tudi na mlajše rodove.

Za študij na slovenskih univerzah zahtevajo podobne pogoje, kot veljajo za vpis na univerzah drugod po svetu, za podiplomski študij pa je zahtevana opravljena diploma iz smeri, iz katere želi kandidat nadaljevati študij.

Kandidati, ki bi radi študirali v Sloveniji v šolskem letu 1986/87, naj pošljejo prijave do konca marca 1986. Prijava mora vsebovati.

– lastnoročno napisano prošnjo z navedbo rojstnih podatkov, točen naslov bivališča, opis poteka šolanja in kateri študij želi kandidat vpisati. Prošnja

mora biti naslovljena na: Univerza Edvarda Kardelja, Komisija za tuje študente, 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 11;

– rojstni list;

– fotokopijo diplome in razrednih spričeval srednje šole z navedbo vseh predmetov in ocen. Če kandidat ob prijavi še ni opravil zaključnega izpita, bo spričevalo poslal naknadno, kar naj potrdi v prošnji;

– priporočilo društva, v katerega je včlanjen kandidat ali njegovi starši, priporočilo velja izključno za pridobitev štipendije. Namesto društva lahko kandidati zaprosijo za priporočilo na pristojnem jugoslovanskem konzulatu.

Prošnjo in navedene dokumente naj kandidati do 31. marca 1986 pošljejo na naslov: Slovenska izseljenska matica, Cankarjeva 1/II, 61000 Ljubljana, Slovenija-Jugoslavija. Obenem naj tudi sporočijo, ali želijo med študijem stanovati v študentskem domu, da jim bomo lahko pravočasno zagotovili prostor.

Slovenska izseljenska matica

Olimpiada v Beogradu?

ILIJA BREGAR

Družbene organizacije v Beogradu so pred nedavnim podprle kandidaturo našega glavnega mesta za organizacijo letnih olimpijskih iger 1992. Svojo odločitev so utemeljili s tem, da se ta obsežni projekt povsem ujema z razvojnimi potrebami mesta in njegovega gospodarstva. Večina prebivalcev Beograda je torej za to, da mesto dobi olimpiado, odločitev pa je vendarle v rokah mednarodnega olimpijskega komiteja.

Do leta 1990 mora Beograd, piše v razvojnih dokumentih našega glavnega mesta, vložiti v stanovanjsko in komunalno izgradnjo, prometno, šolsko, zdravstveno in kulturno infrastrukturo dobrih šeststo milijard dinarjev (kar znese po trenutnem tečaju in cenah domala 2,2 milijardi dolarjev). Denar naj bi zbrali z oživitvijo gospodarstva, s pospešenim zbiranjem denarja za stanovanjsko izgradnjo, z novim prispevkom za financiranje razvoja javnega prometa ipd. Vse to so načrtovalci razvoja predvideli, zapisali in dodali – vse to moramo narediti ne glede na to, ali olimpijske igre bodo ali ne. In nadaljujejo: uspešna olimpiada bi utegnila prinesiti kakih 450 milijonov dolarjev.

Navidez se torej vse lepo ujema, v resnici pa tudi nič. Če bo Beograd organizator olimpijskih iger, potem bo do leta 1992 moral narediti vse naštetu in še kaj več – posodobiti ptt in tv, začeti (najbrž) z gradnjo metroja ipd. Kajti – to moramo tako

kot Beograjčani poudariti tudi mi – olimpijske igre ne bi bile samo stvar Beograda ali Srbije, temveč celotne Jugoslavije. In zdi se, da je prav poudarjanje jugoslovanskega značaja iger še najbolj bistveno.

Če bo Beogradu uspelo zbrati šeststo milijard dinarjev, je odprto vprašanje, na katerega ne more nihče odgovoriti, in če iger ne bo, potem bo naše glavno mesto s svojim razvojem prepuščeno v glavnem samo sebi, v nasprotnem primeru pa bodo njihove težave postale stvar celotne Jugoslavije. In zato se sme zapisati, da je pravzaprav politika tista, ki utegne zanesljivo sezidati v Beogradu domala petdeset tisoč stanovaj, rešiti komunalno urejenost in javni prevoz, posodobiti ptt, tv in še kup drugih drobnarij.

Zvezni dogovor o finansiranju največjih tekmovanj v Jugoslaviji določa, da mora 85 odstotkov potrebnega denarja zbrati mesto prireditve in republika, deset druge republike in pokrajini, pet pa zvezni proračun. Kako pa se tem rečem streže, prav zdaj dokazuje zagrebška univerziada. Namesto začetnih 3,1 milijarde dinarjev bo športni del po zdajšnjih cenah (do julija 1987 pa je še daleč) veljal 35 milijard dinarjev, ki se delijo po v dogovoru omenjenem ključu. Ker pa mora Zagreb za dobro izvedbo postoriti še marsikaj, je že zdaj skupna številka prek osemdeset milijard dinarjev. Zveza se je julija odpovedala

dobrnemu delu prometnega davka od proizvodov široke potrošnje v korist Univerziade in (ne) uradno se je izvedelo, da gre za kakih sedem milijard dinarjev. In to se je zgodilo v času, ko je zvezna vlada jadikovala, kako prazno blagajno ima in je zato predlagala (in potem seveda tudi izpeljala) znatno povečanje proračuna.

Govorimo tudi o uspešni olimpiadi v Sarajevu in poudarjamo, da je ZOI prepustil naslednikom nekaj manj kot dve milijardi dinarjev čistega dohodka, pri tem pa radi zamolčimo, da je v tem denarju skritega tudi domala trikrat več nepovratno pobrane ga denarja od družbenopolitičnih skupnosti, podjetij, prebivalstva in da nihče v Jugoslaviji ne ve (razen tistih seveda, ki so stvar vodili), koliko denarja je ostalo organizatorju, ker za uvoženo opremo ni plačal carine. Za javnost je o tem slejkoprej še največ povedal predsednik poslovnega odbora Zavodov Crvena zastava, ko je javno dejal: »Če hočemo izvažati jugo v ZDA po programu, potrebujemo novo tovarno, za katero moramo uvoziti za kakih 150 milijonov dolarjev opreme – to pa pomeni po zdajšnjem tečaju in carinskih stopnjah okoli 15 milijard dinarjev carine. In zahtevali bomo, da te carine ne bomo plačali – če smo se je lahko odpovedali za sarajevsko olimpiado, ki je trajala dvajset dni, se bomo pa še za tovarno, ki bo obratovala dve ali tri desetletja...«

gospodarske novice

Medalje Monde selection

V Lizboni je 18. in 19. septembra Mednarodni inštitut za izbiro kvalitete Monde selection iz Bruslja podelil priznanja za kvaliteto izdelkov iz različnih držav sveta. Na tem ocenjevanju vsako leto nastopa več jugoslovanskih proizvajalcev.

Unionsko pivo Union ležak je dobil najvišje priznanje – zlato medaljo s palmo, med drugim tudi zato, ker je to pivo na tem ocenjevanju že trikrat zapored dobilo zlato medaljo.

Zlata medalji sta dobila Union grand in Union 12%. Ljubljanska pivovarna je dobila že več priznanj bruseljskega

inštituta, vendar bolj kot številka sama je pomembno dejstvo, da je Union vsakič, ko se je pojavil na tem ocenjevanju, dobil to pomembno priznanje.

Ljubljančani so na ocenjevanje poslali samo že omenjene tri nagrajene vzorce, ne pa tudi svojega, lahko bi rekli, najboljšega piva Premium, ki je njihov izvozni adut. In zakaj ne?

V Unionu pojasnjujejo: pivo je bilo potrebno poslati na ocenjevanje že marca, takrat pa Premiuma še nismo imeli, zato ga bomo poslali prihodnje leto.

Med letošnjimi nagrajenci inštituta Monde selection pa je tudi slej ko prej edini jugoslovanski zasebnik Jože Borštnik s Krke, ki se ukvarja s kuho brinjevca in slivovke. Na tem ocenje-

vanju je prvič sodeloval lani, ko je dobil srebrno medaljo za slivovko in za brinjevec, letos pa je za oba izdelka dobil bronasti medalji.

Uljanikovi ladji za Norveško

S posredovanjem ljubljanskega zunanjtrgovinskega podjetja Intertrade, predstavnika v Oslu, je ladjedelnica Uljanik podpisala pogodbo za gradnjo dveh ladij za prevoz avtomobilov z nosilnostjo po 3.500 osebnih vozil za norveško ladjarsko družbo Fearnley & Eger iz Osla.

Vrednost posla je 34 milijonov dolarjev, plovni objekt pa bodo dobavili

leta 1987. Ladji bosta pluli pod norveško zastavo z imeni Fernavati in Ferncaravelle. V prihodnje naj bi za norveškega kupca zgradili še dve ladji z zmogljivostjo za približno 4.500 vozil.

Jugoslovanski gradbeniki gradijo v tujini

Jugoslovanski gradbeniki bodo v Pragi gradili velik hotel s 1100 posteljami. Dokončali naj bi ga v 24 mesecih. Sporazum o tem so konec avgusta podpisali predstavniki beograjskega Union inženiringa s češkoslovaškim podjetjem Stroj eksport in avstrijsko družbo Warimpex. Vrednost del znaša 57 milijonov dolarjev.

Izdelavo načrtov so zaupali Union inženiringu, gradbena, obrtniška in instalacijska dela pa bodo izvedle članice tega beograjskega združenja – Tempo in Monter iz Zagreba ter Lavčević iz Splita.

Sedemletno sodelovanje

Pred kratkim sta delovna organizacija Profesionalna elektronika Elektroindustrije Niš in britanske podružnice multinacionalne družbe »Rank-Xerox« podpisali sedemletno kooperacijsko pogodbo za proizvodnjo telekopirnih strojev, ki omogočajo prenos teksta ali fotografije na daljavo. Kot določa pogodba, bodo nekatere dele izdelovali v Ei Niš in jih dobavljali »Rank-Xeroxu«, nekatere pa bo Ei kupovala pri tej britanski firmi in jih vgrajevala v telekopirne stroje ter te nato prodajala v Jugoslaviji ter na tretjih trgih. Kooperacijska pogodba zajema vse modele telekopirnih naprav, vključno z modifikacijami in modele, ki jih bodo šele razvili. V začetku bo skupna vrednost izmenjave med firmama znašala 1,830 milijona funtov oziroma 915 tisoč funtov z vsake strani. V sedmem letu pa naj bi ta vrednost porasla na 6,7 milijona funtov. Pričetek kooperacijske pogodbe načrtujejo za prvo četrtletje leta 1986. V tem času bodo v Ei Niš opravili šolanje kadrov, usposobili tehnološko linijo ter atestirali komponente, podslope in sklope ter končne izdelke.

Medex v tujini

Medex letno izvozi, izključno na konvertibilno tržišče, za okoli 1,200.000

dolarjev izdelkov iz medu. To je 80% jugoslovanskega izvoza čebelarstva industrije.

Letos so si zadali načrt, da bodo odkupili 2500 ton medu. Po državi imajo organiziranih 2000 čebelarjev. Letošnja sezona medu je slaba le v Sloveniji, v drugih delih Jugoslavije pa je celo nadpovprečna. Raziskovalno delo in plodno sodelovanje z raziskovalnimi ustanovami v državi pa je pripeljalo do tega, da Medex ne izvažata medu, ampak njegove izdelke. Največ zanimanja je za propolis.

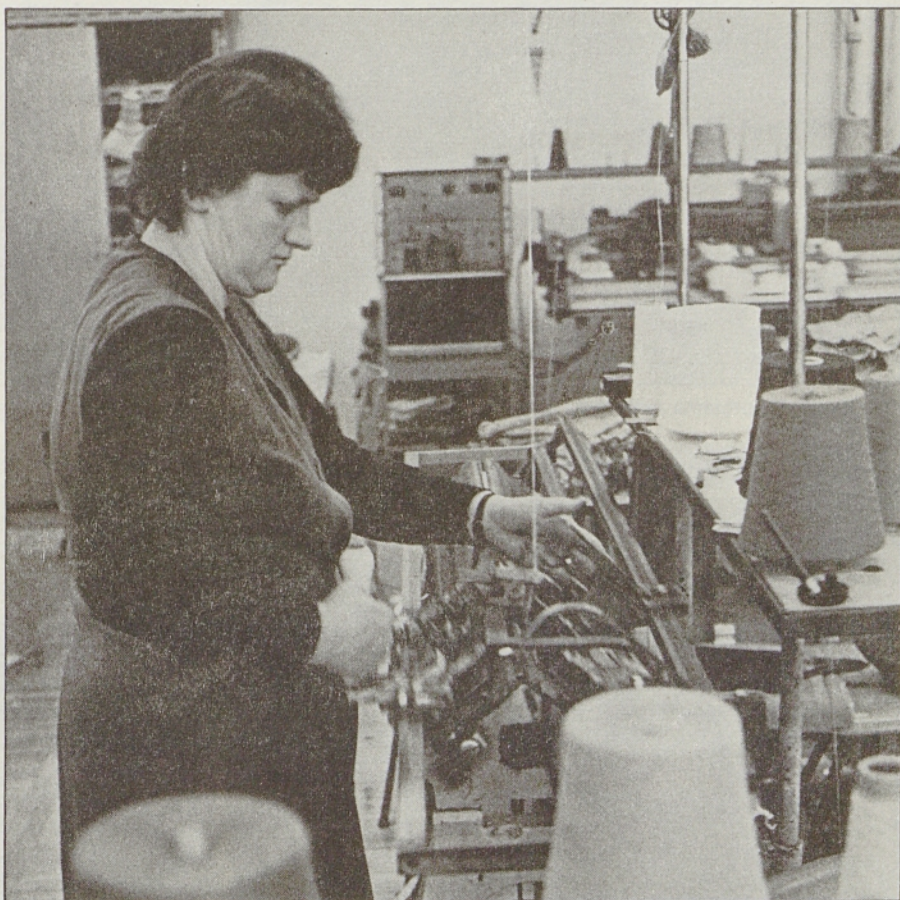
Milijonti kompresorski motor

V Iskrini tovarni elektromotorjev je pred dnevi prispel s tekočih trakov že milijonti kompresorski motor. S proizvodnjo kompresorskih motorjev so v spodnjeidrijski Iskri pričeli leta 1970, ki pa so jo iz leta v leto povečevali. Letos jih bodo izdelali 1,600.000. Kompresorski motor, kot njihov najuspešnejši proizvod, predstavlja kar dve tretjini letne proizvodnje, s katero iz-

tržijo 15 milijonov dolarjev. Okoli 90% elektromotorjev izvozijo na zahodna tržišča.

Montažne hiše za Američane

Marles iz Maribora je po sklenitvi preliminarne prodajne pogodbe z ameriškim kupcem poslal v ZDA prvih štiri-deset montažnih hiš. Če bo šlo vse po planu in dogovoru, bo Marles še letos poslal na to tržišče več sto montažnih hiš, prihodnje leto pa naj bi prodaja porasla na 1000 do 1500 hiš. Vrednost izvoznega posla ocenjujejo na okrog 15 milijonov dolarjev. V Marlesu, ki že vrsto let izvažata na zahodnoevropski trg in kjer so doslej letno iztržili okrog 5 milijonov dolarjev, računajo sedaj po odpiranju novega velikega trga, na večji letni devizni izkupiček kakih 20 milijonov dolarjev.

V tovarni Pletenin Rašica v Gameljnah pri Ljubljani (foto: Janez Zrnc)

Z umetninami h koreninam

Prva skupinska razstava izseljenskih umetnikov v domovini

V osrednji sprejemni dvorani veličastnega Cankarjevega doma v Ljubljani so 10. septembra odprli razstavo likovnih del slovenskih izseljencev iz šestih držav. Na razstavi je sodelovalo 22 umetnikov, slikarjev in kiparjev, in za marsikoga v domovini je bila ta razstava prva informacija o umetniškem delovanju slovenskih izseljencev nasploh. Razstava je v slovenski javnosti vzbudila prav zato veliko pozornost in je pomenila tudi začetek bogate jesenske sezone Cankarjevega doma.

Otvoritvi razstave je prisostvovalo veliko število uglednih slovenskih družbenih in kulturnih delavcev, sorodnikov in sploh prijateljev likovne umetnosti. Na sami otvoritvi je najprej spregovoril direktor Cankarjevega doma Mitja Rotovnik, ki je poudaril tesno sodelovanje med domom in Slovensko izseljensko matico, v imenu strokovne komisije, ki je sodelovala pri izbiri eksponatov, je spregovoril

dr. Cene Avguštin, razstavo pa je nato odprl Marko Pogačnik, tajnik Slovenske izseljenske matice.

»Ta prva skupinska razstava 22 slovenskih slikarjev iz šestih držav in treh kontinentov je bistven korak naprej v prizadevanjih Slovenske izseljenske matice in vse naše družbe, da nenehno poglobljamo in krepimo naše stike s slovenskimi ljudmi širom po svetu ne glede na to, kje živijo in ne glede na njihovo svetovnonazorsko ali ideološko naravnost.

Upoštevanje teh danosti spada med osnovne smernice realnosti slovenskega naroda in predstavlja hkrati izhodišče za politiko enotnega slovenskega kulturnega prostora. Doslednost v uresničevanju te politike že v sami zasnovi predvideva priznanje in spoštovanje policentričnega kulturnega razvoja, zlasti še čut za posebnosti položaja in razvoja kulture tako v zamejstvu kot tudi širše po svetu, kjer živijo in

ustvarjajo Slovenci. To pomeni tudi priznanje pluralizma kulturnih interesov in potreb, obstoječih idejnih in umetnostnih tokov, pomeni demokratični in kulturni dialog ter ustvarjalno kritiko enakopravnih partnerjev.« Tako je med drugim dejal v svojem govoru Marko Pogačnik.

Slovenska izseljenska matica je ob sami razstavi organizirala še vrsto dogodkov posebej za umetnike, ki so se udeležili otvoritve razstave. Med drugimi so si ogledali celoten Cankarjev dom, grafični bienale v Moderni galeriji, prisrčen sprejem jim je priredila ljubljanska županja, predsednica skupščine mesta Ljubljane, Tina Tomlje; na tej slovesnosti je eden od slikarjev – Božo Pust, ki je uslužbenec clevelandskega županstva, izročil ključ mesta Cleveland slikarju Božidarju Jakcu za njegove zasluge pri oblikovanju kulturne podobe tega mesta, obenem pa je ljubljanski županji izročil

Božidar Pust sprejema jedkanico Božidarja Jakca kot darilo mestu Clevelandu.

Božidar Jakac je osebno vodil po galeriji Jakčev dom v Novem mestu.

Pred galerijo likovnih samorastnikov v Trebnjem na Dolenjskem.

Na arkadnem dvorišču nekdanjega samostana, danes galerije, v Kostanjevici.

pozdrave clevelandskega župana Georgea Voinovicha. Božidar Jakac pa je mestu Clevelandu podaril svojo grafiko z značilnim ljubljanskim motivom.

Umetniki in spremljevalci so se nato odpravili na izlet po poteh slovenske kulturne dediščine. To je bil izlet, ki je bil pogosto naporen, vendar pa je bil poln tudi prijetnih in vznemirljivih doživetij, ki so obogatila prav vse udeležence. Ogledali so si galerijo likovnih samorastnikov v Trebnjem na Dolenjskem, imponantni Jakčec dom v Novem mestu, kjer je stotine razstavljenih slik razlagal sam umetnik, nato pa so si ogledali še galerije v Kostanjevici in Formo vivo. Večerja je bila v domačem okolju nad Gadovo pečjo pod Gorjanci.

Dva dneva so si udeleženci izleta ogledovali Štajersko in Prekmurje, kjer so si ogledali muzej v soboškem gradu, v Martjancih so si ogledali cerkev iz 14. stoletja, Bogojino in znamenito rotundo v Selu iz 12. stoletja pa domačijo-galerijo v Seliščih pri Ljutomeru. Bežno so si ogledali svetovno znano zdravilišče Rogaško Slatino, se ustavili v Slovenj Gradcu, ki postaja eno izmed najpomembnejših slovenskih kulturnih središč, ustavili pa so se

tudi v Valvasorjevem Bogenšperku pri Litiji.

Zadnja dva dneva izleta sta vodila v Škofjo Loko, nato v Idrijo, kjer so si ogledali izdelavo značilnih slovenskih čipk, partizansko bolnišnico Franja, nato znamenite freske v Hrastovljah, Formo vivo v kamnu v Seči pri Portorožu, nazaj grede pa še Postojnsko jamo. Prav vsak obisk, prav vsako srečanje bi zaslužilo podroben opis, saj je bilo vsako pomemben dogodek, vendar pa nam prostor ne dopušča, da bi opisali vse.

Izseljenski umetniki so imeli tudi vrsto uradnih in manj uradnih srečanj z umetniki, ki ustvarjajo v domovini. V teh srečanjih so si bogatili tako svoje vedenje o slovenski umetniški tvornosti, obenem pa so morda našli tudi kaj novega navdiha za lastno delo. Posebno doživetje za vse, to moramo posebej zapisati, so bila srečanja z akademikom Božidarjem Jakcem, ki je žel splošno občudovanje tako zaradi bogatega opusa kakor tudi zaradi svoje svetovljanske osebnosti.
J. P.

Mildred Hoegler ob svoji sliki »Drzalci«

V galeriji likovnih samorastnikov v Trebnjem

Vlasta Radišek in Erika Marija Bajuk

Slikarka Justine Skok

Andrej Štritof razlaga svojo sliko mlademu slikarju Juriju Božiču, ki se je za stalno vrnil v domovino iz Kanade.

Izseljenska likovna ustvarjalnost, prikazana na ljubljanski razstavi

Razstava likovnih del naših izseljencev iz nekaterih evropskih držav, Amerike in Avstralije, ki smo si jo imeli v letošnjem septembru priliko ogledati v Cankarjevem domu v Ljubljani, pomeni poseben dogodek v spoznavanju njihovega kulturnega življenja. Doslej smo se v izseljenskih vrstah po navadi srečevali s številnimi drugimi oblikami kulturnega udejstvovanja – z glasbo, folkloro, literaturo ali gledališčem, medtem ko je likovna dejavnost ostajala bolj ali manj neznanka. Razstava, na kateri sodeluje 23 avtorjev, prikazuje bogato dejavnost tudi na tem kulturnem področju.

Slike in plastike, predstavljene na razstavi, niso nikakršni neuspeli poskusi, temveč nemalokrat privlačna in likovno zrela dela avtorjev, ki so se likovno izraževali na različnih umetniških zavodih in šolah, seminarjih in v ateljih znanih umetnikov.

Zanimivo je, da so med razstavljavci v enakem številu zastopani moški kot ženske. Vsi si z likovnim delom bogatijo in pestrijo življenje in marsikoga slikanje in kiparjenje rešuje domotožja in osamljenosti v tujini. Posamezniki, tisti, ki so si pridobili potrebno stro-

kovno izobrazbo, si služijo kruh kot svobodni umetniki.

Med razstavljavci sta le dva kiparja: Jože Stražar s Švedske in Anton Mikuž iz waleškega Cardiffa. Medtem ko nam Mikuž s svojimi prikupnimi, oblikovno prepričljivimi in razgibanimi, iz lesa izrezljanimi figuricami prikazuje folklorne plesne, spominjajo Stražarjeve figuralne kompozicije s svojo enostavno in jasno zasnovano na prazgodovinske plastične vzorce, po svojem izrazu in obliki pa na dosežke modernega evropskega kiparstva.

Stilna razsežnost razstavljenih slik je vpeta med realizem in abstrakcijo. Po svoji tematiki pa dela obravnavajo predvsem krajino, nekoliko manj zanimanja kažejo za figuraliko in tihožitje.

Staro Ljubljano in razgibano mestno življenje okrog Tromostovja in stolnice je ob obisku v Sloveniji prepričljivo upodobil v ciklu risb rojak iz kanadskega Londona *Tone Kobal*. Spomin na svojo primorsko domovino pa nam je v realistično zasnovani sliki Cerkev na hribu ohranila *Marsha Cohen* iz Euclida (Ohio).

Razpoloženski utrip obmorske in zimske pokrajine čutimo v slikah *Mary Batis*.

Po obliki enostavna in kompozicijsko pretehtana je slika samotne peščenice obale ob zalivu Coorong v južni Avstraliji slikarja *Toma Leša*.

Lirično občutje gozdnate pokrajine severnega Ontaria je v svojih prosojnih akvarelih znala ujeti *Zora Forlani* (npr. Jesen v gozdu).

Oblikovno zrela, kompozicijsko dognana in razpoloženska, je slika v akvarelu Zimska krajina, delo slikarke *Mildred Louise Hoegler* iz Euclida v severnoameriški državi Ohio.

Skupina realističnih pejzažev s ciklom privlačnih krajinskih risb nadaljuje na razstavi *Timothy Struna*, prav tako iz Ohia (Chardon). Med krajinskimi upodobitvami izstopa vsebinsko poglobljen in v mešani tehniki izdelan motiv z naslovom *Drevo*.

Ne več intimno, temveč izredno monumentalno, plastično poudarjeno in prostorsko prepričljivo zazveni podoba krajine v delih *Enike Zulic*, slikarke iz Euclida (Ohio).

Samosvoj odnos do oblikovanja krajine veje iz del *Erike Marije Bajuk*, svobodne umetnice in profesorice umetnosti v College of Du Page, v Illinoisu v ZDA. Krajino, ki jo oblikuje (Rab – otok časa I–V), je razbila na

Slikarji in spremljevalci o vtisih

Ann in Sophie Opeka: »Mislim, da bi morali organizatorji ob otvoritvi predstaviti posamezne slikarje obiskovalcem, da bi nato sami povedali več o svojih delih. Tura je bila fantastična, v lepota Slovenije sva uživali vsak dan.«

Erika Marija Bajuk: »Potrebujemo stike s slovenskimi slikarji. Ustvarjamo na isti ravni, čeprav smo povsem različni posamezniki.« O svojem slikanju je zapisala: »Gledaš, iščeš in vidiš globine človeštva, sreče in trpljenja; skušal prodreti do dna duše. V preprostem človeku, kompliciranem, od pravega človeštva do danes. In DANES je pomemben... Barve, ne kot barve, temveč žive globine, so neločljiv del moje umetnosti, mojega življenja.

Razstava je bila nadvse uspešna. Matica je združila poučnost, srečevanje in zabavo v prešerni meri. Razstava naj bi bila vsako drugo leto.«

Jože Stražar: »Razstava je vrsta povezave s Slovenijo, domovino. Organizirana na ta način predstavlja začetek sodelovanja z drugimi Slovenci in ustvarjalci na vseh kontinentih, kjer živijo. Bodoče razstave in srečanja naj izluščijo samo ustvarjalno in povezovalno noto, brez ceremonij, slavnostnih obeležij in sprejemov. Slikarji naj se med seboj oplajajo z idejami v delovnem vzdušju, nekje v lepem kotičku Slovenije s čopiči in platni, dleti in kisti. Nato naj razstava potuje tudi v druge dežele, kjer žive naši izseljenci, v Stockholm, München, Cleveland, Melbourne. Slikarji iz različnih koncev Jugoslavije smo imeli leta 1983 razstavo v Stockholmu in je zelo uspela.«

Vlasta Radišek: »Na vseh razstavljenih slikah je bilo opaziti skupno 'slovensko' potezo. Kot lastnica galerije

se srečujem z vsemi smermi, ki vladajo v slikarstvu. Sama pa v ustvarjanju v določenem trenutku z abstrakcijo ali konkretno izražam svojo notranjost. Najmočnejše vtise s ture sem dobila na gradu Bogenšperku, v galeriji Božidarja Jakca, v bolnici Franji in Murski Soboti.« Vlasta je ob doživetjih napisala tudi pesem, zbir čustev: »Želim si, da bi bil ti z menoj / želim, da bi bila sama / želim, da bi se razgrnila megla / da bi videla gore in planine / želim, da se duša naužije / lepote zemlje mojih korenin / želim, da nas domači / ne bi klical: tujci / želim, da bi vsi občutili to, kar sama čutim / da bi se jim obudile mladostne sanje / ki so jim bile v življenju odvzete.

Zelo sem vesela, da sem spoznala vse na Slovenski izseljenski matici in več naših slovenskih umetnikov. Upam, da nas bodo ta poznanstva povezala za bodoča srečanja.«

njene oblikovne in barvne sestavine in ji na ta način poglobila izpovedno moč. Njen pristop h krajinski sliki je strogo načrten, kar sistemski, kar povečuje našo predstavo o oblikovno in barvno urejenem likovnem organizmu, v katerem pa se kljub temu skriva bogato osebno doživljanje izbranega krajinskega detajla.

Na vsaj od daleč soroden način skuša z barvo razkrojiti podobo svojih tihožitij in krajin slikarka *Justine Skok* iz Clevelanda, čeprav pri tem še vedno ohranja razpoznavni obris predmetov, ki jih slika. Svoja dela nemalokrat opremlja z lepljenkami, ki pojasnjujejo oz. dopolnjujejo osnovno kompozicijsko zasnovo.

Iz preproste in stilizirane oblikovnosti ter iz barvno in vsebinsko poudarjene izraznosti različnih bioloških form rastejo kvalitetna slikarska prizadevanja *Lucille Dragovan* iz Illinoisa (Joliet v ZDA, Plovni les, Artičoka).

Občutje neskončnega prostora, večno nasprotje med temo in svetlobo želi ujeti v okvir svoje kompozicije *Neskončnost (Infinity) Vlasta Radišek*, lastnica slovenske slikarske galerije v Euclidu, ki – kot se zdi – povezuje številne tamkajšnje slovenske slikarje v organizirano skupino. Podobno razpoloženje kot pri zgornji sliki zaslutimo tudi v slikarkinem olju *Utrip svetlobe*.

Problem svetlobe v nadrealistično prirejenem ambientu prikazuje slika *Pod sodbo svetlobe akademskega slikarja Borisa Y. Božiča*. Vse drugačen

značaj ima drugo Božičevo delo *Kompozicija št. 6*, ki je primer barvno in oblikovno razgibanega eksistencialističnega slikarstva.

Lastna podoba *Avgusta Božidarja Pusta* iz Clevelanda je primer barvno umirjenega in realistično zasnovanega portreta.

Drugačen, barvno in svetlobno razkrojen je figuralni in krajinski svet *Romane Favier-Zorzut*, goriške rojakinje, ki živi v Melbournu v Avstraliji. Primer njenega načina slikanja so npr. *Domorodci*.

Kubistično razgrajena, barvno in oblikovno urejena figuralika je značilna za slikarstvo Notranjca *Andreja Štritofa*, ki živi in ustvarja v mestu Hamiltonu v Kanadi.

Ilustrator, portretist, krajinar, dober risar in sodelavec številnih časopisov, clevelandski slikar *Joseph Opalek* se na razstavi predstavlja s portretno študijo Abrahama Lincolna.

Trdno grajene in prostorsko prepričljive figuralne kompozicije *Liliane Brulc* (Joliet, Illinois) so nenavadno monumentalno zasnovane, brez odvečnih atributov. Figure so barvno umirjene in plastično občutene.

Skupina treh otrok slikarke *Ande Novak* iz severnoameriškega Euclida je prepričljivo v trden obris ujeta realistično portretno delo in obenem primer tehnično kvalitetnega akvarelnega slikarstva.

Grafike v akvatinti *Monike Ivančič* iz ZDA so pregledno in razgibano komponirane, tonsko predstavljene

skupine barvnih gmot. Njihovo gibanje je vsaj v kompoziciji *Brez naslova I.* (1985) ujeta v koordinatam podobne silnice. Svojim abstraktnim oljnim kompozicijam dodaja slikarka v prostor segajoče, barvno intenzivne elemente iz papirja, s katerimi razgibuje ploskev in obrobje slike.

Slikarka *Amalia Perez-Molek*, po rodu iz Argentine, prebiva že nekaj časa v Ljubljani in obiskuje Akademijo za likovno umetnost, študira grafiko pri prof. Bogdanu Borčiču in slikarstvo pri prof. Kiarju Meško. V njenih delih, ki so nastala v času študija v Ljubljani, nemirno gibanje, ki se je nekdanj vgnezdilo v najmanjši drobec barve in še tako tanek pramen svetlobe, počasi pojenjuje. Krajina se širi, platna postajajo večja. Ekspresionistične stilne sestavine, ki so se nekdanj skrivale pod plaščem barvno vzburjenih pejsažev, so si nadele drugačno preobleko, bolj abstraktno, vendar še vedno vezano zdaj na konkretno, drugič zopet na imaginarno predstavo krajine. To krajinsko oporišče ni nepotreben rudiment, temveč trdna in potrebna vez, ki povezuje slikarkine likovne prvence s kasnejšim razvojem njene oblikovne misli.

dr. Cene Avguštin

Justine Skok: »Odkrila sem kulturno bogastvo Slovenije in njene umetnostne zaklade. Zame kot umetnico bo to navdih za slikanje, ko se bom vrnila domov. Omenila bi slikarje, ki jih lahko povabite na naslednjo razstavo: Albin Krnc, Mary Bukovnik, John Streck.« O svojem slikanju: »S kompozicijo pri mojem slikanju poskušam prikazati občutenje bratstva preko razumevanja vseh vrst človeških verovanj in ljudstev.

Ob tej, prvi tovrstni razstavi pa moram povedati, da bi morali slikarji dobiti več in pravočasnih informacij, da bi lahko pripravili svoja dela zanj. Slikarje tudi zanimajo kriteriji, po katerih dela izberejo, da bi lahko poslali ustrežna. Pri pošiljanju del so morali umetniki seči v svoj žep, zato bi bilo dobro organizirati prevoz slik za naslednjo razstavo na drug način. Razstava pa je pomenila popoln uspeh, saj je prva te vrste!«

Av gust Božidar Pust: »Zamisel razstave je odlična. Zdaj moramo poskrbeti za to, da bo postala tradicionalna. Prepričan sem, da bo takšno kulturno gibanje našlo razumevanje v Clevelandu in da ga bo naš župan George Voinovich pripravljen podpreti. Slikarji s čim manjšim številom spremljevalcev pa se bomo v bodoče srečevali delovno, morda bo slikal vsak v svojem kraju ali v slikarski koloniji. V Ljubljani smo se na različnih ravneh pogovarjali o nadaljevanju te velike zamisli.«

Mildred Hoegler: »Umetnik najde poodmev v ljudeh samo takrat, če vidi, da cenijo njegovo delo, da jih to delo navdušuje in bogati. Takšno doživetje obiskovalca je tudi za ustvarjalca vir velikega navdiha. Mene je navdihnila Slovenija, za svoje delo pa sem bila nagrajena z odkritim občudovanjem, ki so ga izrazili nekateri ob mo-

jih slikah, ko so opozarjali nanje še druge. Med nami, umetniki, so vzbrstele tople, prisrčne vezi. Še se bomo srečevali!«

Tony Kobal: Živ, neposredni stik s slovenskimi slikarji nam po umetniški in rodoljubni plati ogromno pomeni. Med seboj smo se spoznali. Osebno srečanje in pogovori s tov. Jakcem mi bodo ostali vedno najdražji spomin, nepozabno doživetje. Njegova ustvarjalna sila, vitalnost in tovarištvo nam vsem vzbujajo nove navdihe, ustvarjalno iniciativo, veselje do dela in življenja tudi v naših starejših letih.«

I. C.

Pošast nad Črnim kalom

Črnikalski grad naj bi po tradiciji zgradila grofica Socerbska – Prvotno vas je uničil potres – Zaklad v jami nad Brstenikom.

Kjer se znameniti črnikalski klanec strmo spušča v Rižansko dolino, se skoraj 300 metrov nad morjem v veliki strmini lepi v breg gručasta vas Črni kal. Jedro vasi si je našlo mesto tik pod prepadnimi stenami kraškega roba, ki ga okoličani preprosto nazivajo Breg, izpod njega pa kalijo potoki Lemendol, Kalušnica in Masovec. Nekatere hiše so na plazovitem terenu porušene. razdejanje pa je prizadelo tudi cerkvico sv. Valentina iz leta 1680, in so zato leta 1912 zgradbo obnovili oziroma na novo pozidali. Vas je v preteklosti odigrala pomembno vlogo. Leta 1954 so v bližnjem kamnolomu trčili na kulturne ostanke iz paleolitske dobe, v bližini pa so našli tudi paleolitsko sekiro iz neke zelene kamenine, ter rimske predmete, med njimi bronasti kipec boginje Junone. Po poročilih nekaterih tržaških zgodovinarjev, so v Črnem kalu odkrili celo ostanke sarkofaga kralja Roksolonov in Sarmatov Rasparagana, ki je bil za časa rimskega cesarja Hadrijana konfiniran v Puli in je tu umrl. Na strmi skali, ki je odločena od kraškega roba Brega, pa so ruševine Črnikalskega gradu, ki ga je dal zgraditi istrski mejni grof Ulrik I. v 11. stoletju. Domala nezavzetna utrdba je obvladovala cesto iz Rižanske doline na Kras.

To je seveda le nekaj skopih zgodovinskih podatkov o preteklosti Črnega kala na Primorskem. Mnogo več o preteklosti vasi, ki je zavita v brezštevilne legende in pripovedke, pa se je v dolgih stoletjih ohranilo v ustnem izročilu tamkajšnjega življa.

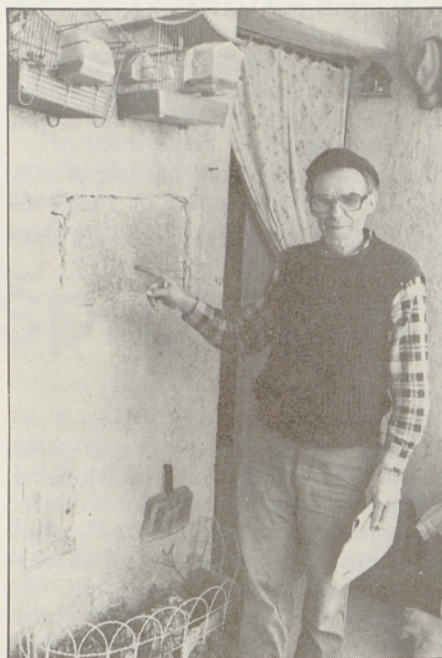
NEKDANJO VAS JE UNIČIL POTRES

»Črni kal pred skoraj 700 leti ni stal v tej strmini kot danes,« mi je povedal 61-letni Bernard Pavlič iz Črnega kala. »Še danes vedo nekateri stari ljudje povedati, da je bila prvotna vas davno tega pozidana kakih 200 metrov nižje pod glavno cesto, ki vodi od Kozine v Rižansko dolino. Pa tisto naselje ni bilo tako majhno. Kmetje, ki so spodaj »rigolali« zemljo za vinograde, so čestokrat naleteli na staro zidovje in našli tudi nekatere predmete, a kaj vrednega nihče. Brez dvoma pa je v stari vasi stala tudi cerkev, svaj sem sam tam v zemlji našel kamenit kropilnik, ki je najbrž star vsaj tisoč let. Kaj je uničilo nekdanjo vas, ni povsem znano. V ustnem izročilu pa je še ohranjeno, da je nekdanji Črni kal že leta 1300 uničil silovit potres. Stari ljudje pripovedujejo, in to so slišali še od starejših, da je zemlja menda tedaj tako silovito drhtela in se tresla, da ni bilo prizanešeno niti eni zgradbi. Vsa vas je bila dobesedno zravnana z zemljo in tudi mnogo ljudi je

pomrlo ob tisti katastrofi. In menda zato pravimo tistemu kraju še danes Marišence, kar nekateri izvajajo iz »morišče«. Pač zato, ker je tedaj pomrlo toliko vaščanov.

Zakaj so potem Črni kal pozidali v to strmino, ne vem. Plazovi namreč čestokrat ogrožajo hiše in prenekatero je že zasulo ali porušilo kamenje, ki se trga izpod prepadnega Brega. A najbrž je vas nastala na tem mestu zavoljo Črnikalskega gradu, ki kraljuje na pečini tam zgoraj.«

Beseda je torej nanesla, da zvem kaj več o stari trdnjavi, katere razvaline se kot orlovsko gnezdo dvigajo na samotni pečini nad vasjo. So bili gospodje Črnikalski hudobni? So tlačili podložni živelj s kruto silo? Kdo so bili gospodarji mrke trdnjave, kdaj je bil grad pozidan in kdaj ter zakaj je propadel?

Bernard Pavlič mi je med drugim pokazal tudi starinsko kamenje z napisi in kamnoseška znamenja, ki so vgrajena v zidove njegove hiše.

GRAD NA PREPADNI PEČINI

Kot bi prestregel moje misli, je Bernard nadaljeval pripoved. »Grad na pečini pod Bregom je silno star. Najbrž najstarejša zgradba v vasi. Kdaj je bil zgrajen in kdaj je propadel, ne ve nihče. Zgodovina sicer trdi, da ga je v 11. stoletju pozidal istrski mejni grof Ulrik. Vendar tradicija, še danes ohranjena med tukajšnjimi prebivalci, zatrjuje, da je gradnja mnogo starejša. Praveli so stari ljudje, da je Črnikalski grad

pozidala grofica Socerbska, ki se je menda ločila od svojega moža in potlej več let živela sama v gradu na pečini. Nekateri pa celo zatrjujejo, da je Črnikalski grad tedaj že stal, in se je grofica, ki je zapustila grad v Socerbu, le umaknila v to trdnjavo. No ja, tako so pravili in večina vaščanov je trdno prepričanih, da je naš grad mnogo starejši, kot trdi zgodovina.«

Potem mi je Bernard še pripovedoval, da v ljudskem spominu ni ohranjeno, da bi črnikalski vitezi kdaj trpinčili svoje podložnike. Menda so bili gospodje z gradu s podložniki mili in so do njih zahtevali le tiste obveznosti, ki so bile zapisane v urbarjih. In po vsej verjetnosti je Bernardova trditev sprejemljiva. Kajti, če bi bili gospodje Črnikalski v preteklosti res kruti, bi v ljudskem spominu gotovo ostala sled.

Franc in Ivanka Bažec sta trdno prepričana, da je v Brsteniku še danes skrit večji del zaklada nekdanjih roparskih vitezov.

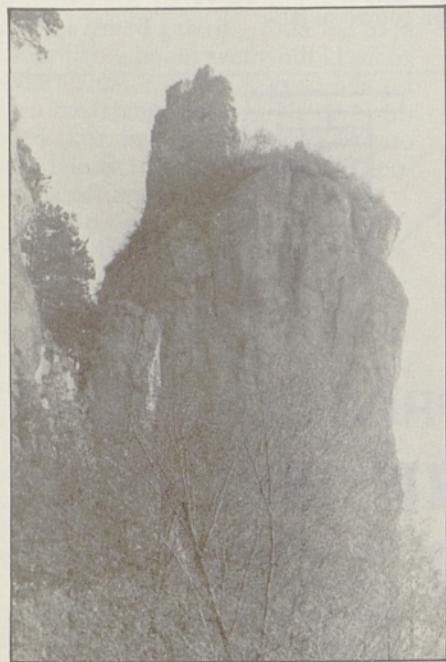
»Trdnjava je bila povsem nezavzetna,« je nadaljeval pripoved moj sogovornik. »Od vseh strani je bila zavarovana z navpičnimi, kot zrcalo gladkimi stenami. Grad pa je bil dostopen le prek dviznega mostu, ki je spajal grajsko pečino s peščevnatim robom Bregom. In, če so vitezi dvignili most, je dostop v trdnjavo branil več kot štiri metre širok in vsaj trideset metrov globok prepad.

Oja, razni nepridipravi so v davni preteklosti menda čestokrat naskakovali grad.

Legenda tudi pravi, da so bili vitezi Črnikalski v smrtnem sovraštvu z gospodi Kubedskimi iz starega gradu v Kubedu. Menda so se davno tega sprli zavoljo neke meje in od tedaj živeli v sovraštvu. Prav mogoče je, da so tudi Kubedski kdaj poskušali osvojiti grad nad Črnim kalom. Gotovo pa je tudi, da so vsaj nekajkrat Črnikalski grad naskakovali tudi Turki, osvojiti pa ga seveda niso mogli nikoli. Saj v tisto pečino ne bi mogla zlesti niti mačka. A še danes pravimo temu gradu tudi Tabor. Najbrž v spomin na tiste čase, ko so še Turki ropali po okolici. Tabor pa pravijo tudi staremu gradu nad Kubedom.

Pa še nekaj,« je pripomnil Bernard, »v okolici gradu se je vse do danes ohranilo nekaj ledenskih imen, ki jim nihče ne ve izvora. Na poti proti gradu se nekemu kraju pravi »Na pil«. In nekateri učenjaki menijo, da je beseda izvedena iz »križa« ali »razpela«. Stari celo pripovedujejo, da je bila tam nekdanja kapela, po vsej verjetnosti grajska. Višje zgoraj pa pravijo »Pri Mušel« in »Pri dolin« in kakor je ohranjeno v ustnem izročilu, so davno tega tam grajski imeli menda ogrado in staje za živino.«

Končno pa mi je Bernard postregel še z enim zanimivim podatkom. Pravi je, da je blizu gradu zaraščen hribček, ki ga okoli-

Na prepadni pečini tik pod skalnim robom Bregom samevajo ostanki starega gradu. Kdo je zgradil to trdnjavo?

čani, kar pomni ljudski spomin, nazivajo Muzar. Bernard se še spominja otroških let, ko je s prijatelji čestokrat lazil po tistem hribčku. In tedaj so bili zgoraj še dobro vidni stari zidovi.

»Brez dvoma je morala na Muzarju stati neka stara gradnja,« je še pripomnil moj sogovornik. »Tedaj je bilo še mogoče oceniti veličino in obliko tiste stavbe. To je bil po vsej verjetnosti majhen stolpček, od vseh strani opremljen z linami v debelem zidovju. Majhna zgradba, v kateri je bilo prosto-

ra komajda za enega človeka. Teško je reči, čemu je ta zgradba služila. Vendar pa mislim, da je bila to nekakšna dodatna grajska opazovalnica, odkoder je stražar lahko nadziral tisti del pokrajine, ki je ni bilo moč nadzirati iz gradu. Če so iz Črnikalskega gradu lahko opazovali vso Rižansko dolino in vse naprej do Kopra, so z Muzarja z lahkoto nadzirali socerbsko stran vse do Trsta.

Pravili so namreč nekdanji stari, da so bili črnokalski vitezi tudi roparji. In prav zato so morali skrbno nadzorovati vso bližnjo in daljno okolico, da ne bi spregledali bogatih trgovcev oziroma se pravočasno umakniti v utrjen grad pred morebitno nevarnostjo. Kaj naj bi pomenila beseda Muzar, ne vem. Gotovo pa je ime v zvezi z nekdanjo grajsko opazovalnico.«

RIMSKE OSTALINE

Ker mi je bil znan podatek, da so kmetje pred leti v Črnem kalu našli kameniti sarkofag kralja Rasparagana, sem povprašal svojega sogovornika, če morda tudi o tem kaj ve.

»Kaj ne bi vedel«, se je skoraj razhudil Bernard. »Seveda so ga našli in še danes je v vasi. Že več let je od tega, kar so odkrili tisto kamenito krsto. Pa ne vem, če je bilo

V nadaljnjem razgovoru mi je Bernard še povedal, da v vasi niso našli le rimskega sarkofaga in še nekaj drugih rimskih predmetov. Blizu razvalin Črnikalskega gradu so bili, kakor pravi Bernard, še pred leti dobro vidni ostanki rimske utrdbe.

»Prav pod prepadno pečino, kjer še stojijo ostanki srednjeveške trdnjave, so bili še v moji mladosti dobro vidni stari zidovi iz lepega rezanega kamna. Stari so pravili, da je tam stala rimska »forteca« in še danes pravijo tistemu kraju Na fortenci. Vse torej kaže, da je morala nekdanj bit v Črnem kalu rimska posadka, sicer Rimljani ne bi zgradili tiste utrdbe. Pa žal danes tistih zidov ni več. Ko so kopali pesek v kamnolomu in raztrelevali skale, so tudi tisto zidovje na fortenci razstrelili.«

ZAKLADI STAREGA GRADU

Črni kal je torej v preteklosti doživljal burno zgodovino. Strmina pod skalovitim in prepadnim Bregom je bila brez dvoma poseljena že v predzgodovinskem obdobju, o čemer pričajo številne izkopanine. Za časa rimskega imperija pa je morala biti nad vasjo brez dvoma tudi rimska utrdba, morda pa celo poganski tempelj, saj so v vasi odkrili tudi kipec rimske boginje Junone. Pa tudi v srednjem veku je Črni kal

Pogled na Črni kal s cerkvijo sv. Valentina s prepadnega roba Brega.

kaj v njej ali ne. Dobro pa vem, da je tisti sarkofag zdaj postavljen spodaj ob vaškem vodnjaku. Kmetje ga namreč uporabljajo kot napajalno korito za svojo živino. No, in če že govorim o črnikalskih izviri, vam lahko povem, zakaj se vasi pravi Črni kal. Pravili so namreč stari ljudje, da je v korita večkrat pritekala skorajda črna voda. Črnikalska voda ni zdrava in zato je ljudje ne pijejo. Poslužujejo se zajetja višje zgoraj, vodo, ki teče v korito, pa uporabljajo le za napajanje živine.«

odigral pomembno vlogo. In zato bi bilo čudno, če se v dolgih stoletjih med okoliškim življenjem ne bi ohranile stare pripovedke o skritih zakladih.

»Seveda so okoličani včasih precej brskali za skritimi zakladi,« mi je povedal 76-letni Franc Bažec iz Črnega kala. »Brskali so v razvalinah in pod stenami, pa ne vem, če so kdaj karkoli našli.«

»A tam v Brsteniku, prav pod stenami blizu kamnoloma, kjer vre na dan bistri studenec, pa je moralo biti skrito neizmer-

Tradicija, še ohranjena med preprostim življem, zatrjuje, da so korita ob vaškem vodnjaku ostanki sarkofaga Rasparagana, kralja Roksolonov in Sarmatov.

no bogastvo. Ne ve se, kdo ga je zakopal in niti kdaj. Morda je bil to zaklad grajskih, del njihovega roparskega plena, ki so ga tam skrili, kdo ve zakaj. Pa je med starimi ljudmi še ohranjeno izročilo, da so ga tisti iz Trsta že davno dvignili in odnesli s sabo.

Menda je bilo še pred prvo svetovno vojno, kakih 70 ali 80 let je tega. Nek kmet iz Črnotič je nesel na hrbtu veliko balo sena, da bi ga prodal v Trstu. Tedaj so namreč tukajšnji kmetje čestokrat zahajali v Trst, da bi tam prodali to ali ono. Nenadoma pa se ob tistem kmetu ustavi lepa kočija in nekaj bogato opravljenih ljudi stopi k njemu in mu veli: »Hajdi domov po rovnico in lopato, pa precej pridi nazaj!«

Kmet uboga in ko se vrne z naročenim orodjem, ga tujci popeljejo do Brstenika in mu velijo, naj koplje v neki votlini. Kmet koplje in koplje, da mu je pot curkoma lil z obraza, saj mu ni bilo jasno, kaj hočejo tujci. Tedaj pa... trči ob nek zaboj ali morda sod, poln zlatega denarja in drugih dragotin.

A tujci so bili darežljivi in bogato so nagradili revnega kmeta, da mu ni bilo treba nikoli več nositi sena v Trst in je živel v izobilju do konca svojih dni.«

Franc je skoraj gotov, da je bil tisti zaklad v Brsteniku res grajski. Tujci pa najbrž kakšni sorodniki nekdanjih graščakov, ki so poznali skrivnost. Vsekakor, kot pravi Franc, so bili velika tržaška gospoda.

DUH ČUVA BRSTENIŠKI ZAKLAD

»Tam zgoraj pri Brsteniku pa so se vsaj včasih dogajale čudne in grozljive reči,« mi je skoraj šepetaje pripovedovala 77-letna Ivana Božec iz Črnega kala in pri tem ni mogla prekriti, da jo tisti dogodki navdajajo z grozo. »Veste, že precej časa je preteklo od tedaj, ko sem zajemala vodo pri vaškem vodnjaku. Pa ti pride mimo star znanec Jože Rodela iz Loke, ki je umrl pred kakimi petnajstimi leti.«

»Pri Brsteniku pa straši,« je pripomnil Jože. »Pravkar sem šel s konji tam mimo. Precej temačno je že, a kljub temu nenadoma zagledam ogromnega moža, ki mi jahaje na konju prečka pot, nenadoma pa izgine kot da ga sploh ni bilo. Moji konji se splaše in tudi mene je obšla groza, da sem komajda zmozel še v vas.«

Potem je Ivanka še pripomnila, da tisti veliki mož gotovo ni bil človek. Po njenem mnenju skoraj gotovo duh, ki čuva zaklad v Brsteniku.

»Najbrž je večji del zaklada nekdanjih roparskih viteзов iz gradu še vedno v tistih pečinah,« je še pripomnila moja sogovornica. »Morda je bil tisti veliki mož, ki je prestrašil Jožeta, sam hudič ali pa duh že davno umrlega graščaka, ki zavoljo svojega grešnega življenja tudi po smrti ne najde miru in pokoja.«

In ker je beseda že stekla o duhovih in

strahovih, mi je Ivanka še pripovedovala, da je v preteklosti čestokrat strašilo tudi na nekaterih drugih krajih v okolici. Tako je nekdam že umrli sosed Jože Samec pripovedoval, da je pred kakimi petdesetimi leti strašilo tudi ob cesti blizu Črnotič. Ob večernem mraku je šel z volovsko vprego mimo, kar se zasliši iz bližnjega gozda hrušč in trušč, kot bi neka velika sila lomila drevje. Voli so se splašili in tudi gospodarja je bilo nemalo strah.

Šele naslednje jutro je odšlo nekaj naj-srčnejših vaščanov pogledat, kaj bi to lahko bilo. Pa nič in tudi drevje ni bilo polomljeno. A neki stari so menili, da se je tam nemara nekdo ubil in da je bil tisti večerni polom znamenje.

»Pa tudi mene je že strašilo,« je še pripomnila moja sogovornica. »Že več let je minilo, kar sem ob 2. uri zjutraj šla v Trst. Nenadoma pa ob cesti velike črne ženske, ki pa so že čez nekaj trenutkov izginile. Gotovo so bile »štrige« (čarovnice). Dvakrat pa nas je bilo več žensk iz vasi in obakrat smo zagledale na poti velikansko črno oblečeno žensko, ki je izginila, čim smo se ji približale. In brez dvoma je bila tudi to »štriga«.

No ja, enkrat je strašilo tudi zgoraj na razvalinah starega gradu in to sem videla sama. Visoko na pečini se je prikazala luč, nekaj časa begala med skalovjem, potem pa ugasnila. Ne vem, kaj bi to bilo. Človek pa gotovo ni bil.«

PIENIR

NOVO MESTO

PRODAJA

VRSTNE HIŠE

NA VRHNIKI ZGRAJENE DO III GRADBENE FAZE VSE INFORMACIJE DAJE IN SPREJEMA NAROČILA KOMERCIALNI ODDELEK LJUBLJANA, DVORŽAKOVA 5/I

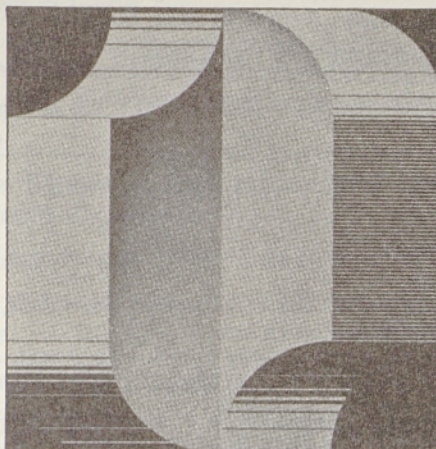
TELEFON: 321-381, 321-348 yu

Slovenski delež na 16. bienalu

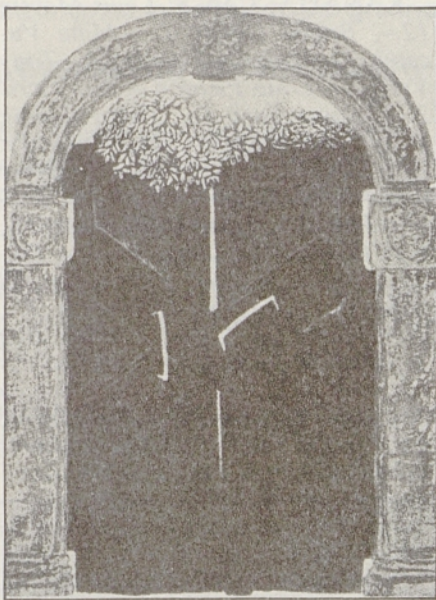
Mednarodni grafični bienale v Ljubljani je zagotovo najpomembnejša mednarodna razstavna prireditev na področju upodabljaajoče umetnosti, kar jih premoremo v Sloveniji. Žal je tako – mednarodnih razstavnih prireditev večjega formata Ljubljana, in z njo Slovenija, kar ne premore; z ničimer takšnim se ne more ponašati, kot npr. Beograd z razstavami Van Gogha, Kleeja, Chagalla, Duchampa, nemških ekspresionističnih slikarjev in grafikov, nadrealizma, Oroszka, ruske avantgarde idr., ali pa Zagreb s staro kitajsko umetnostjo, 2000 let staro nigerijsko umetnostjo ipd. Resda je Narodna galerija v Ljubljani imela pred leti razstavo slikarskih del iz Dresdenske galerije – povečini iz depoja in manj osrednje stvaritve, resda je mednarodna razstava Junij privabila določen krog umetnikov, resda je nekaj individualnih razstav, povečini domačih likovnikov našlo gostoljubno streho v eni izmed galerij – toda vse to ni primerljivo z imeni svetovnih klasikov modernizma, z obdobji, ki so bila pri izviru nastajanja novega. Ne da bi pri tem kakor koli podcenjevali bogato ustvarjalnost domačih mojstrov upodabljaajoče umetnosti.

Mednarodni grafični bienale v ljubljanski Moderni galeriji ni izjemna razstavna prireditev zaradi takih in podobnih ugotovitev, ampak je sama v sebi zrasla iz prvotnega Xylona, k lesorezu naravnane razstave do vse bolj široke in vseobsegajoče grafične razstave, ki zajame pet celin v sodobnem grafičnem izrazu, v tipičnih hotenjih raznih dežel in osebnosti. Letošnji 16. mednarodni grafični bienale se je odvijal tako: Moderna galerija je zbrala ekspanate z vseh celin na mamutski razstavi. Posebna razstava v Cankarjevem domu je prikazala dela Joana Mirója, enega prejšnjih nagrajencev bienala. Poprejšnji nagrajenci so domovali v Jakopičevem razstavišču, tako da je gledalec lahko presodil po manjšem izboru posameznike, ki jim z nagrado gre posebno mesto. V Mali galeriji pa je bil razstavljen zaokrožen opus Jasperja Johnsa. Žirija je letos nagradila z Veliko častno premijo Joana Tilsona iz Velike Britanije, Susan Rothenberg iz ZDA je prejela Veliko premijo, tri premije pa so dobili Harumi Sonoyama iz Japonske, Karel Dugas iz Kanade in Klavdij Tutta iz Jugoslavije.

Na preteklih in sedanjih grafičnih bienalih smo lahko srečali vrsto sve-

Danilo Jejčić: Mogoča oblika, 1984, barvni sitotisk

Adriana Maraž: Zaprta vrata, 1985, barvna jedkanica

tovnih imen od P. Picassa, Chagalla, H. Hartunga, pa do V. Vasarelyja, R. Rauchenbergerja, E. Paolozzija, V. Pasmorea, pa do Zorana Mušiča, Veličkovića, Jiřija Anderleja, Yasuhira Miyata in številnih drugih.

Ne le za domače obiskovalce razstave, tudi za tujce je vedno zanimivo, kako se predstavi jugoslovanski delež grafikov. Tu je treba pibiti: vsakdo, ki pobliže spremlja domača grafična dogajanja, ve, da bi izbor imen in del lahko bil dosti večji; toda strokovna komisija je pri izboru stroga in ima utemeljene razloge, da ponudi najboljši in najde sorazmerja do drugih in do domačega grafičnega trenutka. Umetniki iz vseh republik in pokrajin Jugoslavije dajejo presek tega, kar se v grafiki današnjega časa razodeva kot

tipično, značilno za umetnika, kot tudi tokove izraza in tehnik. Folklorizma je malo, zagotovo pa ne takega, ki bi obnavljal folkloro kot etnološko zapazanje. Govorimo lahko o solidnem izboru, o nekaterih sijajnih dosežkih, pa tudi o polagoma utrujajočih variacijah na že izpetih lastnih temah. Kakor koli že, vsaj spotoma omenimo T. Atanasova, Emira Dragulja, Dževada Hoza, Anteja Kaduza, Eda Murtića, Branka Miljuša, Vjenceslava Richterja, pa bi tudi drugi grafiki bili vredni pozornosti.

Slovenski delež je zanimiv, pri nekaterih imenih nov, kakovost posameznih del ni izpričana le v tehniki. Če je na tem bienalu odsoten npr. nestor slovenske grafike Božidar Jakac, pa še kdo, pa po drugi strani najdemo nova imena mladih, šele prodirajočih umetnikov. Kljub temu pogrešamo to ali ono ime, spet je posredi izbor, ki je terjal omejeno število umetnikov in del. Apollonio Zvest se je nekoliko oddaljil od poprejšnje, erotizirane tematike, gledalca prevzamejo barvni sitotiski s prefinjenim občutkom za barvo in linijo. Presenetil je Janez Bernik s svežino in prodirnim izrazom svoje nove grafike. Janez Boljka se v barvnem sitotisku giblje v preizkušenih okvirjih. Almira Brevec Husar se v barvni litografiji prepušča zreducirani figuraliki. Jože Ciuha ostaja ena izmed najzanimivejših osebnosti, v barvnem sitotisku nadaljuje angažirano izpoved. Štefan Galič sledi v Zapisu abstrakciji, ki ima podlago v barvnem lesorezu in naravi materiala. Konstruktivistično deluje Danilo Jejčić z Mogočo obliko. Andrej Jemec v Moderni dobi sledi kontrastu in razmerjem med svobodno potekajočimi linijami, začrtom in močnejšim »nanosom«. V barvni litografiji Borisa Jesiha Pokrajina je redukcija krajine irealna. Z novo angažiranostjo nas je presenetil Kiar Meško z asociativno figuro v zanki. Peter Krivec je z Apoteozo v bistvu sledil predmetu, izstrganemu iz okolja in kot objekt (oreha). Tomaž Kržišnik je s Pesmijo dal barvito in razgibano poetično fantazijo. V New Yorku živeča Sonja Lamut je s svojo mezzotinto podala izrisano figuro ženske, ki ji razgibani trakovi odvzemajo realistično podobo in ustvarjajo vtis nadstvarnega. Asociativno deluje barvni sitotisk Lojzeta Logarja. Vladimir Makuc je s Pokrajino s kljunači spet opozoril na svojski svet, ki ga je samobitno odrazil. V barvni jedkanici

Adriane Maraž Zaprta vrata smo priča novemu motivu in zgovorni upodobitvi. Litografija Janeza Mateliča Lepotica in zver utegne biti blizu postavantgardni figuralki. Jože Spacal pa je v akvatinti Erupcija nadaljeval inačico motiva, vzetega iz narave in v večji dimenziji predstavljenega. Bogdan Borčič pa v Črno-belem ponudil novo motiviko, temelječo na ostrem kontra-

stu. Pri Fragmentu živali in draperiji Gorazda Šefrana pride do izraza, kako z minimalnimi sredstvi ustvarja sugestijo. Sveže deluje Klavdij Tutta z barvno litografijo Na dvorišču je veselo, razlikujoč se od drugih po tehniko in izrazu. Kajpak bi se še dalo govoriti o grafikah slovenskega deleža na razstavi. »Ljubljanska šola« je nedvomno vtisnila pečat mnogim grafikam, nika-

kor pa ni bila edina pri nastajanju in oblikovanju raznolikih grafičnih možnosti. Delež slovenskih umetnikov, pa tudi drugih iz Jugoslavije, se naravno staplja v krog grafičnih dosežkov iz vsega sveta. Bogata je ta grafika, in kakor je ljubljanski grafični bienale okno v svet, je tudi pogled sveta na dosežke naše umetnosti poln priznanja.

TISKOVNI SKLAD

AVSTRIJA: Max Sadovnik 30.– DM.

ANGLIJA: Anton Mikuž 1.– £

AVSTRALIJA: Valerija Pančur 1,61 £, Stanislav Tehovnik 2,18 £, Peter Kroppe 10.– a\$, Franc Vojvoda 2.– a\$, Ivan Valenčič 2.– a\$, Franc Iskra 2.– a\$, Rudi Iskra 2.– a\$, Franc Likar 2.– a\$, Alojz Valenčič 2.– a\$, Herman Jaksetič 2.– a\$, Fanika Nattačen 2.– a\$, Pavel Gustinčič 2.– a\$, Ivan Kirn 2.– a\$, Angela Polh 2.– a\$, Marija Iskra 2.– a\$, Dino Rupnik 2.– a\$, Anton Iskra 2.– a\$, Emil Kalčič 2.– a\$, Ivan Iskra 2.– a\$, Edvard Hrvatin 2.– a\$, Albin Smrdelj 2.– a\$, Alojz Kumar 2.– a\$, Slovenski P. Socialni klub Jadran namesto provizije od prodanih koledarjev 26.– a\$, Jože Kuščer 3.– a\$, Ivana Buckovic 4.– a\$, Tony Resnik 5.– a\$, Sonja Petek 5,66 Lstg, Alojz Urbančič 6.– a\$, Ivan Cirej 11.– a\$, Bill Marinič 22.– a\$, Ivanka Škof 500.– din, Ivan Krajnc 4.– a\$, Janez Selan 14.– a\$, Sofia Krojs 1.– a\$, S. Podpecnik 2,86 US\$, Rafael Koren 5.– US\$, Albert Korenčan 2,89 Lstg.

BELGIJA: Alojzija Zornik 80.– Bfr, Ani Ajdišek 60.– Bfr, Franc Miška 80.– Bfr, Ivanka Nasy-Lipovšek 700.– din, Stane Revinšek 200.– din, Friderik Jošt 100.– Bfr, Marija Bezenšek 80.– Bfr, Mirko Kruder 30.– Bfr, Kristina Rosulnik 330.– Bfr.

CHILE: Ivo Jeretič-Jakin 1.000.– din.

FRANCIJA; FFR: Martin Blatnik 30.–, Stanislav Kavcic 10.–, Albin Mejovšek 20.–, Pavla Terbizan v spomin na pok. moža Janeza 500.–, Marko Likar 10.–, Joseph Fon 20.–, Franc Knaus 30.–, Elizabeta Turnšek 30.–, Therese Bystrzynski 20.–, Antoine Bostjancic 20.–, Franc Bratec 20.–, Jože Zdravič 20.–, Štefanija Vozel 5.–, Marija Grusemer 40.–, Anton Škruba 20.–, Franc Gričar 20.–, Angela Zigler 10.–, Just Miletič 20.–, Štefan Kogej 60.–, Maria Jerance 20.–, Victor Factor 40.–, Prek-Filipič 20.–, Imre, Olga Berden 20.–, Rudolf Šega 500.– din.

HOLANDIJA; Ivan Šibret 10.– Hfl, Francka Kurnig 23.– Hfl, Franc Jančič 170.– din, Mici Michon-Čebin

3.– Hfl, Anton Skornšek 2.– DM, Alenka Pool-Kitak 4.– Hfl.

ITALIJA; Mila Perco-Vuk 2.000.– Lit, Klara Četrtrič-Donno 4.000.– Lit. JUGOSLAVIJA; Alojzija Debeljak 500.– din, Ivan Ranzinger 1.000.– din, Frank Milavec 1.000.– din, Ana Krasna 700.– din.

KANADA; CAN \$: Louis Movrin 12.–, Brigita Dragič 1.–, Miha Vucajnk 1.–, Izabella Cegnar 2.–, Tony Vršič 7.–, Louis Pierce 4.–, Ivan Petrič 2.–, Justina Turk 4.–, Vinko Babnik 20.–, Tone, Angela Cvet 3.–, Henry, Ann Cobb 3.–, Tony, Joan Kraševc 4.–, Tone, Milli Kočič 3.–, Boris, Theresa Plut, 3.–, Stan, Ljuba Pišek 3.–, Ivan Pecman 1.–, Lojze Suša 1.–, Polde Tomec 1.–, Lado Višček 3.–, Eli Vrhovšek 1.–, Frank Vrhovšek 1.–, Tony Zamejc 3.–, Slov. narodni dom Lipa park namesto provizije od prodanih koledarjev 44.–, Victor Habjan 2.–, John Rozic 5.–, Franc Grašič 10, Ciril Soršak namesto provizije od prodanih koledarjev 14.–, Frank Kukovića namesto provizije od prodanih koledarjev 28.–, Antonia Božič 1.–, Kati Brozovich 4.–, Ivan Krosel 2.–, Vida, Mirko Puc 9.–, Anton Krasovec 4.–, Kazimir C. Zizek 10.–, Tone Dolinar 4.–, Alojz Jelovčan 2.–, Janez Ule 2.–, Annie Urbančič 2.–, Rose Praprost 9.–, Jožef Horvat 5.–, Janez Babič 4.–, Štefan Humar 3.–, Slov. kult. društvo Simon Gregorčič 8.–, John Drogenik 4.–, Anton Mušič 1.–, Joe Sajn 12.–, Maria Pistotnik 2.–, Josef Erschen 5.–, Familia Ipavec 10.–, Franc Hajdinjak 3.–, Angela Rebek 10.–, Zora Forlani 8.–, Frank Cerpnjak 3.–, Maria Ursic 2.–, Frank Vrechar 10.–, Angela Sivec 2.–, Tatjana Sever 2.–, Fani Celigoj 2.–, Silvia Vrh 7.–, Janez Drčar namesto provizije od prodanih koledarjev 91.–, Ivan Kunej 25.–, Mary Kukovica 90.–, Marija Bajuk 50.–, Mary Pecman 50.–, Vaclav Krančan 11.– US\$ in 2.440.– din.

NEMČIJA; DM: Štefanija Roter 12.–, Matilda Vrankar 10.–, Alojzija Alter 3.–, Marija Klajder 5.–, Ernest Jamšek 5.–, Jože Budna 5.–, Franc

Knaus 15.–, Anton Košir 12.–, Ludvik Secko 12.–, Max Fröhlich 12.–, Zdenka Schwarz 5.–, Ana Pulko 5.–, Jožef Kocbek 10.–, Danica Kovačević 5.–, Vinko Marinko 5.–, Anton Strakl 5.–, Milan Marcijan 5.–, Alojz Levičar 5.–, Valentin Božič 11.–, Anica Komatar 5.–, Anton Zelenik 5.–, Zdravko Slemenšek 10.–, Felix Kapun 5.–, Vinko Mugerle 5.–, Anton Polajnar 243.– din, Marija Modic 500.– din, Franci Klančičar 200.– din.

ŠVEDSKA; SKR: Štefka Urbič 10.–, Franc Gomilšek 20.–, Jože Lampret 5.–, Vili Štamcar 10.–, Ivan Šebalj 20.–, Ivanka Eniko 20.–, Lojze Hribar 20.–, Darinka Ringstrom 20.–, Štefanija Bergh 10.–, Marija Benedik 10.–, Drago Gvardjančič 20.–, Mario Arcon 20.–, Ivan Maček 20.–, Branko Jenko 10.–.

ŠVICA: Alojzija Jerovšek 200.– din, Cilka Bizjak 100.– din, Milena Lukač 500.– din, Marija Dimitrijevič 5.– Sfr, Franc Rupnik 20.– Sfr. USA: US\$: Frances Plevnik 18.–, Steve Mohorko 2.–, Ferdinand Požek 10.–, Stanley Trauner 3.–, Jennie Opalk 4.–, Andy Gorjanc 1.–, Edward T. Laben 3.–, Frances Glazer 8.–, Slávica Fisher 10.–, Josephine Vogrin 4.–, Frank Vovk 9.–, Pauline Jansa 5,50, Martin Matjan 30.–, Mary Potočnik 3.–, Louis V. Jerin 4.–, Martin Savor 4.–, Viktor Skok 10.–, Berta Dovgan 3.–, John Cech 10.–, Joyce Plemel 4.–, Henry Zalar 5.–, Rudi, Ivanka Miletic 5.–, Louis, Fabiola Gornik 5.–, Julia Gorschin 9.–, Frank Suhadolnik 5.–, Mary Škušek 4.–, Mary Kobal 1.–, Mary Šter 1.–, Danica Hrvatin 1.–, Milie Bradac 4.–, Mary Dolsak 7.–, Josef Daničič 14.–, Vinko Daničič 6.–, Dominik Hočevar 3.–, Vlasta Radišek 8.–, Josephine Cigoj 2.–, Vida Košir 3.–, Joe Kosich 4.–, Ann M. Opeka 3.–, Mary Mutschler 1.000.– din.

Prispevki so bili vplačani do 30. septembra 1985. Uredništvo in uprava se vsem darovalcem iskreno zahvaljujeta.

SLOVENSKI KOLEDAR '86

v vsak slovenski dom na tujem!

Slovenski koledar '86 se ponaša s tradicijo enega izmed najstarejših slovenskih koledarjev, zato je to tudi letos knjiga, ki bo prava obogatitev vsake družinske knjižnice na tujem in doma.

Letos smo dodali Koledarju tudi bogatejšo zunanjo podobo, obogatili pa smo ga še z večjim številom barvnih in črnobelih fotografij slovenskih krajev. Za pestro vsebino so tudi letos poskrbeli priznani slovenski novinarji, publicisti in pisatelji iz domovine in tujine.

Kaj vam prinaša **SLOVENSKI KOLEDAR '86**?

- **koledarski del** vam za vsak mesec ponuja nekaj napotkov, kako boste kuhali po domače
- **Janez Stanovnik**, član predsedstva Slovenije, pripoveduje o vzrokih zunanje zadolženosti Jugoslavije
- **Dr. Dušan Nečak** govori o zadnjih dneh druge svetovne vojne pri nas
- **Jože Javoršek** piše o 400-letnici smrti avtorja prve slovenske knjige Primoža Trubarja
- **Julijan Strajnar** razpravlja o izjemni slovenski posebnosti – pritrkavanju
- **Evgen Bergant** piše o slovenskem nacionalnem športu – smučanju
- poskrbeli smo, da je v **SLOVENSKEM KOLEDARJU '86** še vrsta drugega zanimivega, zabavnega in poučnega gradiva, ki vam bo obogatilo vaše znanje o Sloveniji in Slovencih doma in na tujem. Del gradiva je tudi v angleškem jeziku.

Cena **SLOVENSKEGA KOLEDARJA '86** v tujih valutah je ENAKA KOT LANI in znaša:

ZDA (USA) 6 dolarjev, **Kanada** 7 dolarjev, **Avstralija** 6 dolarjev, **Južna Amerika** 6 dolarjev, **Avstrija** 90 šilingov, **Belgija** 250 frankov, **Francija** 35 frankov, **Nizozemska** 14 guldnov, **Italija** 7000 lir, **ZR Nemčija** 13 mark, **Švica** 12 frankov, **V. Britanija** 3 funte, **Švedska** 32 kron.

V tej ceni je všteta tudi poštnina z navadno pošto, letalsko poštnino je treba plačati posebej. Če niste stalni naročnik Slovenskega koledarja, izpolnite naročilnico in namo jo v kuverti pošljite na naslov:

SLOVENSKA IZSELJENSKA MATICA, Cankarjeva 1/II, p.p. 169, 61000 Ljubljana, Slovenija-Jugoslavija

NAROČAM SLOVENSKI KOLEDAR '86,
ki mi ga pošljite na naslov:

IME IN PRIIMEK

Ulica

Mesto in poštna številka

Država

Podpis:

Tovarna Elan v *Begunjah*, ki slovi po vsem svetu, praznuje letos 40-letnico. Letno izdelajo 700.000 parov smuči, od tega 85% za izvoz, 4000 čolnov in jaht, 100 jadralnih letal, 5000 streh za dostavni VW in opremo za 150 telovadnic.

Ob 30-letnici livarne Belt in 65-letnici livarstva v *Črnomlju* so sklenili, da bodo v okviru gradbenega programa in strojnih delov razvijali naročniško proizvodnjo specialnih vozil in serijsko proizvodnjo, izvoz pa bodo usmerjali ob proizvodnji enega ali več tipov vozil in strojnih delov. Belt se z 18.500 tonami ulitkov sive litine letno uvršča na prvo mesto v Sloveniji in peto v Jugoslaviji, s proizvodnjo 32 ton na livarja pa za 90 odstotkov presegajo jugoslovansko poprečje.

V *Goriških Brdih* so pridelali okoli 1000 vagonov grozdja. Tretjino ga je sklestila toča, ki je uničila ves pridelek na območjih okoli *Medane*, *Cegla*, *Vipolž*, *Kožbanskega kota* in *Cerovega*.

Od 11. do 17. oktobra je bila 19. mednarodna zlatarska razstava v *Celju*. Slovenski proizvajalci so skupaj z drugimi jugoslovanskimi pokazali okoli 2000 izdelkov, nastopilo je 50 tujih strokovnjakov.

V Kovinoplastu na *Jesenicah na Dolnjem* so z Razvojnim centrom Celje patentirali in izdelali kompenzacijsko spojko, ki je vzbudila veliko zanimanje. S to spojko je mogoče izravnati manjše in večje zamike pri najrazličnejših strojih, od majhnih ventilatorjev do generatorjev, kompresorjev, centrifug, stiskalnic in ladijskih motorjev.

V letošnjem poletju je obiskalo *Ljubljano* za 13 odstotkov več tujih turistov kot lani. V juniju je prenočevalo 68.000 gostov, v juliju 72.000 in v avgustu 78.400, od teh več kot polovica tujih. Največ jih je bilo iz ZR Nemčije, Avstrije, Italije in ZDA, vse več je Angležev.

Število jugoslovanskih predstavništva, ki jih imajo naša podjetja v tujini, se je v nekaj letih skrčilo od 1050 na 640, število zaposlenih v njih pa je ostalo isto. *Ljubljanska banka* s sedežem v *Ljubljani* ima svoja predstavništva v New Yorku, Parizu, Londonu, Frankfurtu, Barceloni, Riu de Janeiru, Caracasu, Nairobiju, Lagosu, Abidjanu, Kairu in Singapurju. V tujini ima tudi dve mešani banki, sodeluje v konzorciju za Kitajsko, zastopana pa je še v Pragi in Budimpešti.

V letošnjem tednu otroka, ki je bil v *Ljubljani* od 7. do 13. oktobra, je potekala vrsta prireditev, od filmskih in lutkarskih predstav, do razstav, slikanja na pločnikih in programov v vrtcih ter družabnih in športnih igrah. Delegacije ljubljanskih pionirjev je sprejela tudi županja *Ljubljane Tina Tomlje*.

V *Ljubnem* ob Savinji praznujejo 180-letnico šolstva v tem kraju. Šola je začela z delom leta 1805 kot enorazrednica pod patronatom gornjegrajske graščine. Prvi učitelj je bil Alojz Simoneti, leta 1921 je štela 65 otrok.

V *Ljutomeru*, središču Prlekije, v osrčju Štajerske, so v letošnjem septembru spet uvedli prireditev »PRLEŠKI SEJEM«, ki jo poznajo že iz predvojnih časov. Na teh sejmih bodo prodajali ročne izdelke, lončeno posodo, suho robo, predvsem sode, ter vse vrste spominkov.

Edini obrtnik, ki v črnomaljski občini izdeluje žeblje in vijake, je Tomo Kuhar iz *Lokev* pri *Črnomlju*. Leta 1983 se je vrnil z 12-letnega dela v Nemčiji in se poslovno povezal z večjimi trgovskimi hišami in tovarnami. Rad bi se povezal z izseljencem, ki se vrača v domovino, da bi skupaj kupila nove stroje in poživila obrt.

Krajani *Lokovice* so vzeli v roke krampe in lopate; posodobili bodo 3400 metrov krajevne ceste *Križnik-Penk*, dosedanji samoprispevek ne bo zadoščal. Asfaltirali bi radi cesti *Klavž-Stanovšek* in *Draj-Zupanšek-Dobnik* ter obnovili cestni križišči *Šaleška magistrala-Sevčnikar* in *Šaleška magistrala-Donik-Križnik*.

V *Mariboru* se je konec septembra sestala jugoslovansko-avstrijska omejena komisija, ki je predlagala, da bi od 1. januarja 1986. leta lahko naši državljani v maloobmejnem prometu prenesli prek meje domov 5.000 dinarjev neocarinjenelega blaga, Avstrijski državljani pa bi iz Jugoslavije lahko odnesli za 1.500 šilingov neocarinjenelega blaga. Doslej je bilo dovoljeno našim državljanom prinesiti za 1.200 dinarjev blaga, Avstrijcem pa ga odnesti za 1.200 šilingov.

Na 19. festivalu *Popevka vesele jeseni '85* v *Mariboru* je dobila prvo nagrado občinstva in zlati klopotec skladba »Mi, Štajerci«. Skladbo in aranžma zanjo je napisal Boris Rošker, besedilo Brigita Kobe, ob spremljavi ansambla Štajerskih sedem pa jo je zapel Rudi Šantl. Drugo na-

grado je prejela skladba *Zamüdla bo ma ples*, tretjo pa skladba *Micka*.

Osnovna šola *Frana Kranjca* na *Polulah* pri *Celju* praznuje 30-letnico. Zaslužni predvojni učitelj in veleposestnik *Fran Krajnc* je že leta 1939 podaril zemljišče za gradnjo šole, ki so jo zgradili šele 1950. Obiskujejo jo otroci iz *Polul*, *Zagrada*, *Košnice* in *Tremarij*.

Društvo upokojencev v *Polzeli* vključuje 495 upokojencev, ki imajo zelo živahno dejavnost. Leta 1980 so kupili sušilnico sredi *Polzele*, drugega oktobra letos so jo odprli kot društveni dom, prenovljeno in lepo. Pri obnovi so sodelovali z več kot 2500 urami prostovoljnega dela. Imajo pevski zbor, organizirano rekreacijo, kolesarjenje, gobarjenje. Radi hodijo na izlete in prirejajo predavanja.

Krajani *Prevorja* se zavzemajo za hitrejši razvoj svojega kraja v šentjurski občini. V preteklem srednjoročnem obdobju jim niso modernizirali štirih kilometrov republiške ceste *Kumrovec-Kozje-Prevorje-Horica* pri *Slivnici*, niso jim obnovili nekaterih krajevnih cest, republiška cestna skupnost je njihovo obremenjenost prenizko ocenila. *Prevorje* sodi med nerazvite krajevne skupnosti.

Delegacija deželnega sveta *Furlanije-Juljske krajine* iz *Italije* je obiskala konec septembra osnovno šolo *Bratstvo* in enotnost v *Prosenjakovcih* v *Premurju*. Pogovarjali so se o tem, kako poteka pouk na tej šoli, kjer se uveljavlja dvojezičnost v slovenskem in madžarskem jeziku. Slovenščini v *Italiji* se ne obetajo tako lepi časi kot madžarsčini v *Sloveniji*, zato dobiva boj za dvojezičnost ostre oblike.

Na 16. festivalu narodnozabavne glasbe od 6. do 7. sept. v *Ptuju* so nastopali: ansambel *Simona Ocvirka* iz *Polzele*, *Kajzarji* iz *Domžal*, *Viničarji* iz *Maribora*, *Medijski odmev* iz *Zagorja*, *Objem* iz *Šentjerneja*, ansambel *bratov Krt* iz *Stahovice*, *Štajerskih sedem* iz *Slovenskih Konjic*, ansambel *Jožeta Škobrneta* iz *Brestanice*, *Šaleški fantje* iz *Titovega Velenja*, *Slavček* iz *Novega mesta*, *Mavrica* iz *Ptuja*, ansambel *Francija Zemeta* iz *Vojnika*, ansambel *Nika Zajca* iz *Radomelj*, *Stari znanci* iz *Ljutomera*, ansambel *Vikija Ašiča*, *Zrelo klasje* s *Ptuja*, ansambel *Rupar* iz *Škofje Loke*, ansambel *Tonija Hervola*, ansambel *Trim* iz *Maribora* ter *Ptujski instrumentalni ansambel* s *Ptuja*.

Prvo nagrado občinstva je prejel ansambel Objem za skladbo Ptice, vrnite se, drugo nagrado občinstva ansambel Zrelo klasje za Pesem zate, tretjo pa ansambel Jožeta Škobrneta za pesem Bodi nežen z mano.

V ekspediciji 50 jamarjev iz Jugoslavije, Anglije, Francije in Poljske, ki je poleti raziskovala najgloblje jame v Jugoslaviji na območju Durmitorja, je bil tudi Tone Oberstar, član Društva za raziskavo jam iz Ribnice. Na kraju Vatrene brda se je spustil v 897,5 m globoko jamo, kar je jugoslovanski in balkanski rekord.

V tovarni kartnega in dokumentarnega papirja v *Radečah* so odprli novo proizvodno dvorano, ki bo omogočila uvedbo nove in razširjenje dosedanje proizvodnje. Naložbo so ocenili z okrog 170 milijoni dinarjev.

Na ameriškem tržišču, kjer prodajajo okoli 30 vrst mineralnih vod, se bo začela uveljavljati tudi Radenska in *Radenc*. Radensko nameravajo prodajati na območju New Yorka, v Chicagu, Clevelandu, kasneje v Teksasu in Kaliforniji. Cena za liter Radenske bo od 99 centov do 1,20 dolarja.

Delavci tovarne dušika *Ruše*, 2200 jih je, praznujejo letos 35-letnico samoupravljanja. Načrtujejo, da bodo izvozili do konca letošnjega leta za 24 milijonov dolarjev izdelkov. Na pečeh za izdelavo ferosilicija so zgradili filtre, ki naj bi odpravili strupeno meglo, ki se že 70 let ulega nad Dravsko dolino.

V *Slovenskih Konjicah* so lani proglasili 12. oktober za dan inovatorjev in ustanovili društvo inovatorjev. Dali so pobudo za akcijo, da bi se strokovnjaki za dve leti vključili v znanstveno delo in ekipe v raznih institucijah v Sloveniji in si bogatili znanje in izkušnje. S takim načinom izobraževanja bi Slovenija pridobila v petih letih 13.000 strokovnjakov.

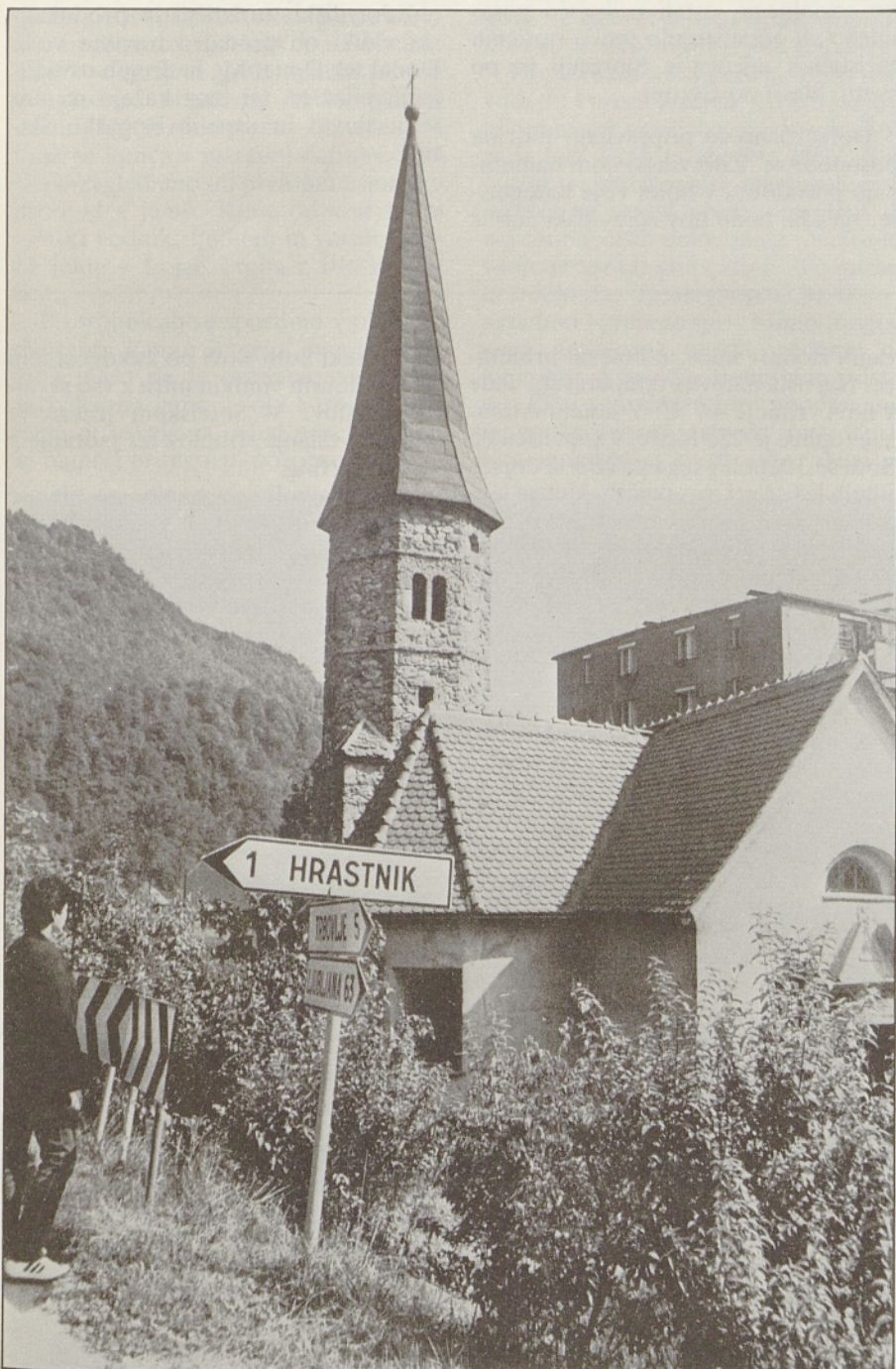
Izvršni odbor poslovne skupnosti *Žičnice Slovenije* se je sestel v oktobru na Golteh nad Mozirjem. Sporočili so, da bo stala dnevna karta v glavni sezoni 1.700 dinarjev. Pet od enajstih večjih žičniških središč v Sloveniji je imelo do konca junija 25,8 milijona dinarjev izgube.

Od okoli 600.000 družin, kolikor jih živi v *Sloveniji*, potrebuje eno ali več oblik socialne pomoči okoli 215.000 ljudi, to je vsaka peta družina. Otroški dodatki, štipendije, pokojnine in plače ne zadoščajo več za najnujnejše stroške in nakup življenjskih potrebščin. Slovenske občine so različno razvite, za vse pa veljajo skoraj enaka merila za dodeljevanje socialne pomoči.

V kleti *Vipava*, ki je največja v Sloveniji, so odkupili v tej jeseni okoli 1200 vagonov grozdja, kar je le dve tretjini od običajne letne količine, ki jo pridelajo.

Tovarna tesnil »Tesnila« iz *Velike Loke* praznuje letos 10-letnico obstoja. V kolektivu dela 50 inženirjev in tehnikov, skrbijo za strokovne kadre in letno podelijo 30 štipendij. Uvajajo tudi nove materiale, teflon, elastometale, armite in posebne pločevine.

Lutkovna skupina PIKA iz *Zadobrove* pri Ljubljani šteje deset ustvarjalck. Letos so uprizorili tri uspešne igrice: Hišo tete Barbare Svetlane Markarovič, Žogico Marogico Jana Malika in Račko Gurevič-Gerneta, in z njimi gostovali po Sloveniji. Zlasti so primerne te lutke za vzgojo v vrtcih, kjer se uče otroci prvih slovenskih stavkov.

OB 320-LETNICI ROGAŠKE SLATINE

Rogaška Slatina, zdravilišče sredi slikovitih hribov Kozjanskega pri Celju vse bolj pridobiva goste z vsega sveta. Tako je gostovalo v letošnjem letu v tem kraju največ Avstrijcev, Italijanov, Nemcev, Američanov, vse več pa na novo prihaja Švedov in Izraelcev. Ti gostje zahtevajo zelo pestro ponudbo. V Rogaški so zato ustanovili posebno animacijsko in informativno službo. Prirejajo likovne razstave in glasbene večere, tudi športu posvečajo vse več pozornosti. S posebej za goste najetimi vozili obiskujejo izletniške točke: smučišča na Rogli nad Zrečami, Pohorje, Boč in bližnjo okolico s slikovitimi cerkvicami in gostilnami. Letos so napolnili z zdravilno vodo Donat, ki je edinstvena na svetu, 40.000.000 steklenic. Na novi polnilni liniji zdravilne vode napolnijo 12.000 do 14.000 steklenic na uro.

Zdravilišče Rogaška Slatina se je vključilo tudi v Združenje skupnosti slovenskih naravnih zdravilišč, ki je nastalo v letošnjem letu. Kažejo se že prvi rezultati, saj nastopajo z enotno ponudbo, cenami in se tako vključujejo tudi v enoten nastop na jugoslovanskem tržišču.

Od 40.000 gostov, ki pridejo v Rogaško letno, jih je 40% iz tujine. Tod ne poznajo sezone, vse je ena sama dejavnost, saj je zdraviliški del povezan s hoteli, kjer gostje prebivajo, s posebnimi hodniki, ki so ogrevani in omogočajo neovirano zdravljenje.

Le 15 do 20% gostov se zdravi preko socialnega, ostali prihajajo posamično ali organizirano preko različnih turističnih agencij v Sloveniji in po svetu, zlasti po Evropi.

Dolgoročno se pripravljajo tudi na posodobitve. Zdraviliški dom nameravajo posodobiti v hotel višje kategorije, zgradili bodo nov zdraviliški dom z

okoli 150 posteljami in hotel A kategorije.

V srcu Rogaške raste počasi tudi kulturni dom, ki bo imel dvorano s 550 sedeži, gledališki oder, čitalnico, knjižnico in kinodvorano.

Predstojnik zdraviliškega dela Rogaške, dr. Herbert Zaveršnik nam je povedal, da so letos opravili več kot 2000 operacij žolčnih kamnov, kar je le ena izmed dejavnosti na gastroenterološkem področju, kjer zdravijo bolezni prebavnega trakta, črevesja, jeter itd. Poslovni uspeh je za 119 odstotkov boljši kot lani, izvoz polnjenih steklenic so povečali na 5 milijonov letno.

Zdraviliški, turistični in produkcijski vidiki ob prodaji zdravilne vode Donat ter Donat Mg in drugih osvežujočih pijač na tej bazi kažejo na vse večji sloves in uspehe Rogaške Slatine.

ZDRAVILIŠČE »ATOMSKE TOPLICE« PODČETRTEK

Podčetrtek je kraj, zaselek, ki je zaslovel po svetu z Atomskimi toplicami. Najbližji je Rogaški Slatini, kakšnih 20 km je oddaljen od nje, 120 km od Ljubljane, 60 od Celja in 115 od letališča Brnik.

V zdravilni radioaktivni vodi, ki ima moč 5,3 Machovih enot, si pacienti zdravijo revmo, pooperacijske zaceline, vnetja, razjede, kožne tvorbe, obolelo sluznico, posledice komplici-

ranih zlomov udov in bolezni hrbtenice. Najvišja naravna temperatura vode v novi vrtini je 44 °C. V hotelu Atomске toplice je 235 ležišč, v kopališču ob Sotli še 30, poleg tega pa še 300 dopolnilnih ležišč pri zasebnikih, kjer se lahko naročite na domačo hrano, in v avtokampu, kjer so poleti odprti bazeni z zdravilno vodo. V hotelu je zaprt bazen s termalno vodo, dva manjša pokrita bazena (zimski) v kampu, več kadi za kopanje, otroški bazen, odprt manjši bazen in večji bazen olimpijskih razsežnosti.

Do Podčetrтка vas pripelje iz Celja vlak, avtobus ali taksi. Okolica slovi po dobri vinski kapljici in izrednih izletniških krajih. Obsotelje – pokrajji-

na ob reki Sotli slovi po kakovostnem sadju, dobrih vinih in miru z vso svežino gozdov. V Sotelskem jezeru je možno veslanje, ribolov ter jadranje z desko-surfing.

Ena najbolj priznanih gostiln je »Gostišče pri ribniku« v Kozjem, nekaj kilometrov oddaljenem od Podčetrтка.

Vse to in še več boste zvedeli, če kupite brošuro z naslovom: ZDRAVILIŠČE »ATOMSKE TOPLICE«, PODČETRTEK. Dobite jo na naslov: ŽG – TTG tozd Zdravilišče Atomске toplice, 63254 Podčetrtek, Slovenija.

Atomске toplice v Podčetrtku so si pridobile sloves zanesljivega zdravilišča, ki zdravi z radioaktivno vodo, edino te vrste pri nas. (Foto: I. C.)

Kmet Franc Jakopina (prvi z leve) povabi goste na pristno belo ali črno vino s prigrizkom v svoji kleti v Sopotah pri Podčetrtku. (Foto: I. C.)

PETER SKOBERNE

KRIŽNA JAMA

Križna jama je ena naših najlepših vodnih podzemeljskih jam, čeprav nekoliko v ozadju za turističnimi jamami, kot sta Postojnska in Škocjanske jame. Morda je zanimivo, da je Križna jama pojem podzemeljske lepote za angleške jamarje!

Kako pridemo do jame? S Cerknice se peljemo proti Blokam, pri Bloški polici zavijemo desno proti Ložu. Pred nami so polja in sadovnjaki, v ozadju pa razgledni griček Križna gora s cerkvijo in znanim arheološkim najdiščem. Cesta se skriva v gozd, kmalu pa nas neugledna, obtolčena tabla usmeri desno na gozdno cesto, katere levi krak se konča v zatrepni dolinici. Pod skalo zagledamo ob prelomu zamreženi vhod v jama. Ključ od vrat hrani jamski vodnik, ljubitelj in varuh Križne jame – Lojze Troha z Bloške police.

Po stopnicah se spustimo v obsežno dvorano, kamor še sega dnevna svetloba, nato pa se predamo temačnim skrivnostim jame v soju karbidke, saj jama ni osveljena. Med posebnostmi, ki najprej pritegnejo pozornost, je ko-

pasta sigasta gmota, zaradi podobnosti z južnoameriškim ognjenikom so jo poimenovali Čimboraso. Kmalu nato zaslišimo vodo, ki ponira v lepo oblikovanih požiralnikih. Naslednji desni odcep vodi v slepi in lepo zakapani Medvedji rov. To ime si je zaslužil zaradi izredno bogatega najdišča kosti jamskega medveda. Ferdinand von Hochstetter je leta 1878 izkopal iz sedimentov s šestimi možmi okoli 2000 kosti, iz katerih je sestavil dva popolna skeleta za dvorni muzej na Dunaju.

Po glavnem robu sledimo proti toku vodi do Prvega jezercica. Ta del jame je bil znan od prvih opisov Josefa Zörnerja leta 1838 pa do leta 1922. Šele takrat so raziskovalci premagali prvo jezerce in skalni obok – prehod do najzanimivejših delov jame. Napredovanje je zaradi globokih kotlic možno le s čolnom, sigasti pragovi pa silijo v nenehno »presedanje«. Mimo mogočnega naravnega mosta pridemo do kapniške skupine v Beneškem pristanu. Zdaj se začne mirno popotovanje po zaokroženem vodnem rovu. Tu in tam se zabliška svetla siga, zlasti pa

očara Piratska ladja (slika). Zanimivo je, da kapniška skupina »raste« iz vode, kar je dokaz, da je bil nekdanj rovsuh in ga je kasneje spet zalila voda.

Najbolj znan motiv iz Križne jame je prav gotovo množica stalagmitov, stalaktitov in kapniških stebrov. Imenovali so jo Kalvarija, ki je hkrati tudi pomembno križišče. Tu se jama namreč cepi v dva rova – zahodni, imenovan Blata in vzhodni Pisani rov. Prvi je zanimiv zlasti po biološki plati zaradi številnih podzemeljskih živalskih posebnosti, drugi pa je prav neverjetno lepo zasigan.

Od kod prihajajo vode v Križno jamo? Večinoma se stekajo z Loškega polja, deloma pa pronicajo z Blok. V zadnjih letih opažamo, da so vedno bolj onesnažene, kar nekoliko skali uživanje ob obisku jame. Poseben čar doživljanja Križne jame je njena neopremljenost. V svetlobi acetilenskih svetilk se počutimo kot gostje in ne kot gospodarji, zlasti ker se lahko vsaka nepredvidnost s čolnom v hipu »mokra« maščuje.

Križna jama sodi v sestav kraške Ljubljane in je poleg Cerknškega, Planinskega polja in Rakovega Škocjana ena izmed pomembnih znamenitosti, ki utemeljujejo kandidaturu Notranjskih kraških polj za vpis v sezname svetovne dediščine pri UNESCO.

1

2

3

english section

Thirty Years of the Emigrants' Picnic

By the year 1956, Slovenska izseljenska matica had completed five years of successful work. Links with Slovenes in all parts of the world were becoming ever stronger. Many returned emigrants were already among us, and every year more groups of our fellow-countrymen came for a visit to the old country (»stari kraj«). So it was, in Spring 1956, that the idea arose, among American Slovenes, that those among them who would be spending a holiday in Slovenia should meet together, on Slovene soil, and together celebrate the American holiday, Independence Day, July 4th. Discussion about this idea appeared in several Slovene-American newspapers, as well as in numerous letters addressed to Slovenska izseljenska matica. At Matica, of course, they were very much in favour of this idea, and it was agreed that the proposal be realized the same year.

When the first group of American trippers arrived, an organizing committee was immediately elected. This committee included, of course, people who were good organizers, and well-known society and cultural workers: »Stric Matic« — Frank Česen, J. F. Durn, Josie Zakrajšek, Krist Stockel, Erjavec and Okorn.

It was agreed that the first American picnic in Slovenia should be held in beautiful Kamniška bistrica, in the very heart of our mountains. Suitable announcements were made on the radio and in the newspapers, inviting to the joint picnic at Kamniška bistrica those of our fellow-countrymen who were on holiday in Slovenia, as well as returned emigrants, and their families and friends.

The response was unexpectedly great, in spite of the fact that there had been several rainy days beforehand. On July 4th the sun shone for a pastime. The meeting-place was in Ljubljana, in front of the Union Hotel. Trippers from all parts of Slovenia started to arrive already in the morning. Coaches then took them to Kamniška bistrica.

Several thousand people gathered in front of the mountain-hut, where boys and girls in national costume had pinned carnations onto their lapels and dresses, and offered them a small glass of home-made schnops. Krist Stockel, from Cleveland, made the opening speech on behalf of the organizing committee, and Zima Vrščaj wished everybody there a very pleasant day, on behalf of Slovenska izseljenska matica. At the picnic we were able to meet many well-known fellow-countrymen and fellowcountrywomen. Among those present was the founder and owner of the Slovene travel-agency, Avgust Kollander from Cleveland, whose firm was just celebrating the first thirty years of its work. The representative of the Tourist Association of Slovenia presented him, at the picnic, with a gold badge in recognition of his services in organizing group travel of our American fellow-countrymen to their old homeland.

It was in this year (1956), too, that July 4th was proclaimed a Yugoslav national holiday: Combatants' Day. During the morning, a brief ceremony was held in front of the memorial to fallen partisans — mountaineers. A large number of our trippers attended this ceremony, by which they were visibly moved.

RODNA GRUDA, Magazine for Slovenes Abroad, Cankarjeva 1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija, Yugoslavia Tel. 061/210-716
Published by Slovenska izseljenska matica, Ljubljana
Editor: Jože Prešeren
English translations: Milena Milojević-Sheppard, M.A.
RODNA GRUDA is published montly. Numbers 8 and 9 are published together as a double issue.

Yearly subscription for overseas countries is 11.—U.S., 13.—Canadian or 10.—Australian dollars. Payment can be made direct to our Account No. 50100-620-010-32002-2818/5 at Ljubljanska banka, or by international money order, or by check — payable to »Slovenska izseljenska matica« — in a registered letter.

And then the merry picnic next to the Kamniška bistrica Mountain-Hut began. Old acquaintances met again, and new friends were made. They recalled memories which sometimes made them laugh, but which sometimes brought a tear to the eye. There were so many visitors that there were too few tables. But that didn't really matter since it was just as nice to sit down on the green grass. Musicians played as though it was a wedding, and the two singers sang so well that people sitting at the tables joined in. There was a crush for space on the dance-floor, and photographer Erjavec, from Stična, took numerous photographs of all the dancers.

That's how it was on the first July 4th picnic in 1956. The picnic was a great success, so the organizers decided it should be held again the next year.

In 1957 the Emigrants' Picnic was held at Polževo, above Višnja gora, where there is a spacious mountain-hut. Apart from Izeljenska matica, the organizers of this picnic were our fellow-countrymen and fellow-countrywomen Marion Bashel and Ivanka Shiffrer from Cleveland, Tončka Urbanc and Lojzka Muha from Chicago, Jennie Troha from Barberton, Vincent Pink from California and Frank Japich from Chicago. There was a tombola, too, organized by the hard-working women in the organizing committee, who assembled the prizes and sold the tickets. The profit, which amounted to more than 60,000 dinars, was presented to Izeljanska

matica. There were more than fifteen hundred visitors to the picnic.

The third picnic was held, in 1958, in the nice little village of Ribno near Bled, where the American and Yugoslav flags were flying from a decorated archway, to greet our visitors. People walked around them, and then joined them together — the two flags — in the middle, the flags of their real and foster mothers.

Then twice in a row, in 1959 and 1960, our fellow-countrymen held their picnic at hospitable Polhov gradec near Ljubljana, which had not welcomed so many visitors for years. The tables swayed under the weight of all the homemade dishes and cakes which the wives and daughters of the local people had made and offered. Visitors to the second picnic, in 1960, were particularly numerous. It was in this year that S.N.P.J. organized a large party of visitors to Slovenia.

In 1961, after 5 years, the Emigrants' Picnic was already a traditional event. It was held in Postojna. For the next two years the picnic was held in Dolenjsko, at Otočec near the green river Krka. The touristic society from Novo mesto had done everything it could to make this holiday for our visitors as pleasant a one as possible. Unfortunately, at the first of these two picnics many of the plans were spoilt by rain. Nevertheless, a very pleasant time was had by all, once inside Otočec Castle, and once on the green meadows next to the River Krka.

In 1964 the picnic was held in Bela Krajina, at Vinomer above Metlika. That was a real international event, since we were able to meet, apart from our American fellow-countrymen, Slovenes from Mexico, Argentina, France, Germany and elsewhere.

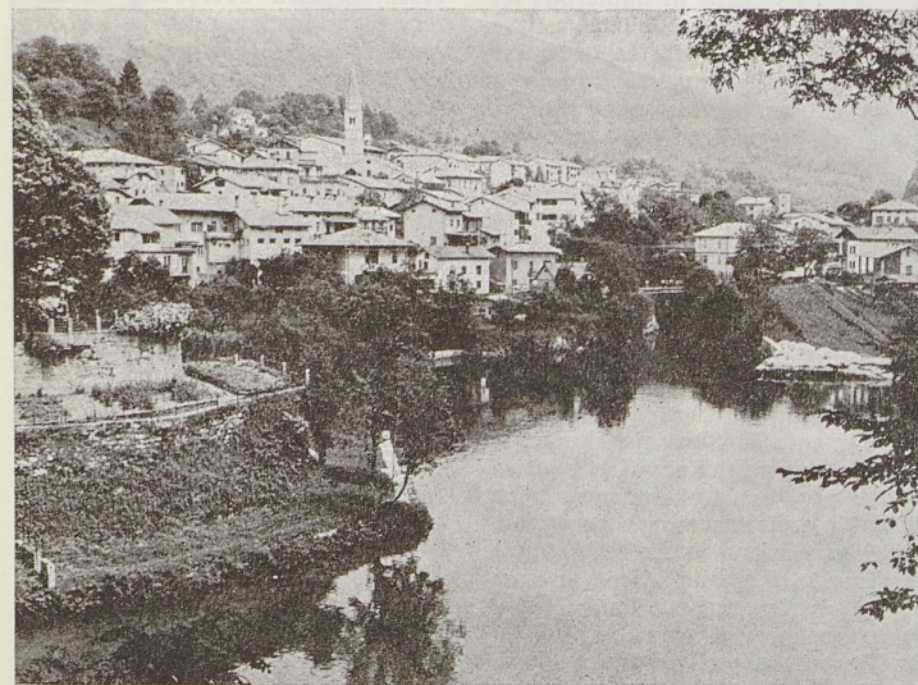
In 1965 the picnic was held at Groblje near Domžale, the birth-place of the well-known American Slovene musician Anton Šubelj, who had died a short time previously. Among the speakers was the Chief Secretary of the Slovene Women's League Albina Novak, who had brought with her, that year, her tenth group of visitors to the old homeland. The publisher Anton Garden and his wife Tončka had prepared a small surprise: they came straight from America to the picnic. »If people can go for trips to the moon, then why shouldn't Slovenes from America come to Slovenia for a picnic?« asked Tončka Garden.

At the 1966 picnic, which was held at Ilirska Bistrica, most of the visitors were our fellow-countrymen from Primorsko, who had come from South America, and returned emigrants. The highlight of the cultural programme was the appearance of the Zarje Singing Society from Cleveland, which was celebrating its golden jubilee on Slovene soil.

Rain again spoilt some of the programme of the 1967 picnic, which was held at the youngest Slovene town, Velenje. Nevertheless, there was no lack of good will. Songs and the sound of accordions playing could be heard coming from the local inns, and a merry company of Slovenes from America, Australia, Argentina, Uruguay and various European countries were celebrating their holiday in spite of the rain.

The next year, 1968, Škofja Loka was the hostess town to the Emigrants' Picnic for the first time. The whole town had been decorated for the occasion. It looked as though on that day all the men and women of Gorenjsko had taken out of their chests their beautiful national costumes and put them on. Coachmen drove visitors in decorated carriages up to Škofja Loka castle, which is surrounded by green fields, ideal for such an occasion. There were greetings, the band played, accordions rolled and singers sang. Two piglets were being roasted. In fact, everything necessary for a successful picnic was there.

Conversations and letters proved that the picnic in Škofja Loka had been a very successful one, and why shouldn't it be in Škofja Loka again.

Most na Soči (photo by Janez Zrnec)

The castle was very suitable for such occasions, and Škofja Loka is near Ljubljana. Of course, only if the people of Škofja Loka were in favour. They were. And so, from 1968 onwards, the main annual event for Slovene emigrants has been the Emigrants' Picnic at Škofja Loka.

Time marches on. A lot has happened and a lot has changed in 30 years. It was our American fellow-countrymen who made the proposal for the first emigrants' picnic, but soon this picnic exceeded its original framework. The reason for this was that links between Slovenes living

in all parts of the world and their native country had become much stronger. Thus, today, the Emigrants Picnic is the main annual meeting of all our people who come to visit Slovenia from all parts of the world. Time marches on. The number of our fellow-countrymen whom we used to see year after year at the picnic is now much reduced. But the great and varied crowd of visitors to this annual event proves that their place has been taken by their children, grandchildren and great-grandchildren.

Ina Slokan

PHOTOCOPYING MACHINES TO BE EXPORTED

The first photocopying machines, with all the necessary materials for operation, will be soon exported by the »Bor« Mining-Smelting Enterprise. This will be made possible by cooperation between this enterprise and the Clark Copy International Corporation from Chicago. A contract for a period of 10 years has been signed about the investment of funds, and the transfer of technology, know-how and experience. The contract is renewable. It is planned that in the first year a total of 10,000 photocopying machines will be manufactured, whereas in the following years a total of 50,000 machines will be manufactured.

YACHTS FOR THE U.S.A. FROM RADENCI

Last year it was reported in »Rodna gruda« that steel-hulled yachts, to be known as »Stil« (after the well-known non-alcoholic drink produced there) are to be manufactured at the Radenci Health-Spa.

The investment in the construction of yachts has already brought forth its first fruit. A contract has been concluded about business-technical cooperation and the sales of their yachts with the American firm from New York, Rainbow Yacht International Company. According to this contract, the American company will assume responsibility for selling at least 30 yachts on the American market over the next ten years. According to an additional contract, the Radenci working-organization will deliver to the Americans by July 1986 at least 30 »Stil 1200 M« yachts, with a total value of 1.38 million dollars. Each yacht will sell for 46,000 dollars.

The director of the plant for making yachts, which is also the factory of bottling equipment, has stated that only as many yachts will be manufactured as there are orders for them.

SHIP FOR FRANCE LAUNCHED AT RIJEKA

A large cargo ship for the French orderer Delmas-Villeux, named the Adeline Delmas, was recently launched at the »May 3rd« Ship-Building-Yard in Rijeka. The ship has a tonnage of 33,000 tons, and will be used for the transport of timber, containers and bulk cargo. After the »Adeline Delmas« had been launched, the hull was put down for her sister ship, which is also to have a tonnage of 33,000 tons, and is to be completed by the end of this October.

FIRST OIL-DRILLING PLATFORM CONSTRUCTED IN YUGOSLAVIA

The »Labin« oil-drilling platform was recently raised on its legs at the »Viktor Lenac« Ship-Building-Yard in Rijeka. This will be the first oil-drilling platform of its kind to be built in Yugoslavia. Only few countries in the world are capable of building their own oil-drilling platforms, since the technology is very advanced. INA-Naftaplin of Zagreb will use the oil-drilling rig to investigate possible oil-fields and gas-fields in the Adriatic. Some promising areas have already been located. It is planned that the gas-field south-east of Pula should be connected to the gas system in Istra and the Kvarner, whereas some more important oil-fields are expected to be found in the mid-Adriatic region.

SAILING-BOATS FOR THE AMERICAN MARKET

»Elan« of Begunje has begun with the production of small sailing-boats, for which there is considerable demand. Elan's plastic products department will manufacture 110 of these boats every year, 30 % of which will be exported. Well-equipped boats for the U.S.A. are being made for the new season. The biggest customers so far for their sailing-boats have been the Italians, Dutch and French. »Elan« is also planning the production of new, large sailing-boats, which could be used by our transport enterprises in tourist centres.

Thirty Years of the League of Slovene Associations

The League of Slovene Associations in Austrian Carinthia was established on March 25th, 1955. This was previous to the signing of the Austrian State Treaty of which Yugoslavia is one of the signatories. It is this State Treaty which contains the internationally agreed legislative provisions about the rights of minorities in Austria. The most important of these is the 7th clause of the treaty.

The League of Slovene Associations of Carinthia was established

in order to implement a policy which would fight to eliminate the isolation of the Slovene ethnic community and for the progress of democratic development in the province of Carinthia and the state of Austria. As a non-party, politically neutral organization which links together Slovene cultural, economic and other organizations, the League of Slovene Associations had the task of studying the cultural and economic questions of Carinthian Slovenes, of orienting work in these fields

and of promoting the cultural, economic and ethnic equal rights of Slovenes in Austrian Carinthia.

Now, at the thirtieth anniversary of the signing of the Austrian State Treaty, we can see that the provisions of the treaty's 7th clause are still unfulfilled. Quite the opposite: the ethnic census and passing of the Law on Ethnic Communities in 1976 have proved that the leading political parties, at both provincial and national level, have, with regard to the position of ethnic minorities, moved to the standpoint of the German nationalists. The Law on Ethnic Communities is an attempt to revise the provisions of the State Treaty and provides a formally legal means of continuing assimilation and denationalization of the Slovene minority. The nationalistic agreement between three political parties prevents, to a large extent, a democratic approach to a dialogue, on the basis of equal rights, between the competent government authorities and the ethnic minority.

The Slovenes of Carinthia cannot admit that the Law on Ethnic Communities constitutes a fulfillment of the 7th clause of the Austrian State Treaty. This means that they may not, either, take part in the work of the undemocratic, so-called »joint councils«, which are an essential part of this law, until the government changes this law and satisfies some of the basic demands of Carinthian Slovenes.

For all the above reasons it will be necessary to influence public opinion, to investigate the historical truth about the history, culture and struggle of Carinthian Slovenes to achieve equal ethnic rights, to reject lies, to strengthen Slovene publishing and communication of all kinds, particularly publishing by the »Drava« Publishing-House, as well as to promote cultural and sports activities, and to pay as much attention as possible to education. Only in this way will it be possible to preserve the already much-reduced extent of use of the Slovene language in education, public administration, social and other forms of life.

New Books: "Beautiful Mountains" by F. S. Copeland

A woman up in the mountains; an Irish woman in Slovene mountains. A gentle fragile woman, with all the love and admiration of mountaineers, both professionals and amateurs, who have carved their names into the rocks of first-time climbs, and her ever-repeated cry: »Oh, won't you take me with you?« From this book, »Beautiful Mountains«, one can savour the zeal of older conquerors of our mountain peaks, who were full of idealism. It was written by a traveller and woman journalist, who published articles in magazines like the London Mercury, Time and Tide. The book contains short stories, emotionally coloured records of climbing tours in the Julian Alps, of a climb to the top of Mt. Triglav, which she experiences as a revelation, and writes: »Climb to the summit of Triglav: that is to pay honour to the nation which lives at its foot. Climb the Wall. That is a gift to the former god, and still today guardian mountain, and such a climb is full of the feeling of freedom, which is characteristic for the whole company of Slovene climbers. But the special area of the narrower circle of our mountaineers is in the

Dolomites, which stand like a fortress between the valley of Vrata and Krnica, the latter reaching beyond Kranjska gora towards the mountains and up to the foot of Kriška stena. That is the Martuljek group of mountains.«

The time described by Fanny Susan Copeland (1872—1970) is the time of daring, first-time climbs on the majority of our highest mountain peaks. Her eyes closed in her 98th year, when she had seen as much beauty in her lifetime as tens of people see in theirs. As a publisher, poetess and musician, she sought, in the mountain heights, a response to her deepest feelings, and revealed to English readers the country of Slovenia, which had been hidden and unknown up until then. From 1921 onwards she lived in Ljubljana, employed as a lecturer in English at the University, translating, writing poetry and living for our mountains. The book »Beautiful Mountains« is one of the best records of their magnificent beauty, which enriches and remains.

It has been published by Državna založba Slovenije, and costs 1150 dinars.

Slovené head-dress: an important part of our national costume

For a long time our emigrants living in all parts of the world have wanted to obtain in Slovenia the national costume of all the different parts of the country, from Gorenjsko, Styria, Prekmurje, Dolenjsko, Notranjsko, Primorsko and Kočevsko. At folklore events it is nearly always the Gorenjsko (Upper Carniolan) national costume which predominates. This, however, does not conjure up in emigrants from other parts of Slovenia the feeling of their old village, the place where they were born. The idea of establishing some kind of service-centre for the production of national costumes did not succeed,

either. Nevertheless, among us there are still a number of people whose love and talent for hand skills lives on, from generation to generation. One such person is Minka Burja from Domžale, with whom we talked about the hidden secrets of making Gorenjsko head-pieces (»avbe«). This is what she told us:

»Making Slovene head-pieces is certainly not an easy job — you have to know a lot in order to be able to do it successfully. Apart from a love of Slovenehood, and the feelings which inspire one when thinking of the girls who are going to wear them in all parts of the world, one must

also possess a lot of different hand-skills. Quite a number of my women-friends have tried their hand at it, but soon given up. I use such fine needles that the thread hardly goes through the needle's eye«.

»This is how I make a Slovene head-piece from the Gorenjsko region: First I make the frontal piece and outer band. This is made of waxed cardboard, which does not absorb moisture. This piece of cardboard is first covered in linen, and then in velvet. It is onto this velvet that the »vercirung« is then fixed — this consists of gilded decorations of all kinds, which I get from Italy and West Germany. I have to arrange the decorations nicely, aesthetically, so that the pattern has a meaning and the inspiration of a national decoration — that's not easy, either. Then I cut out pattern-pieces from waxed cardboard; now comes the upper part which covers the head, and consists of three pieces. I then sew these three pieces together. Now comes the pink silk, which covers the linen part. This has to be done very carefully, without wrinkles, with a lot of patience. All the material has to be stretched equally. Now comes the transparent, netted material which comes over the top part (»peča«). This has to be pleated and stitched at equal intervals. I use 60 cm wide pieces from a 3 metre roll of special material. Some years ago we got this material from Italy. Now, however, it is no longer available, so I buy this material at Velana in Ljubljana — it's the sort used to make curtains. I then stretch the stitched and pleated material over the pink part underneath, finish the head-piece and sew these two pieces together. Between the two pieces I fix a strip of lace, which I get from Mengeš. I then attach an elastic band which keeps the »avba« nicely fixed to the head, and then comes the »mašnica« (bow), usually made out silk ribbon, with two strips, one hanging down on each side. These bows, too, should still today be like the ones my teacher, Marija Pavlin, used to make; they are covered with little flowers, as well as with decorations of all kinds with a Slovene motive. One can, of course, use factory-made decorations, although these used to be hand-stitched«.

Minka Burja's hands rest in her lap like tired birds which only fly from time to time. Life has brought them down to the ground. As she tells us about her love for her work, she doesn't forget to mention the flowers growing everywhere around

the house — in memory of her late husband.

»I've got a small garden, but a lot of patience. I like to do most of my sewing during the winter, on rainy days. Over the last 16 years I've made a total of 60 Slovene head-pieces. Not everyone can do that, by no means!« she laughs, quite aware of her seamstress's skill. We saw her making an »avba« which was so skilfully made that we had never seen its like, even at big folklore events.

She doesn't use any book or pattern, since she's got it all in her head. But her heart doesn't give her peace. She has a strong wish to make something from the past, something which indicates one's

place and region of birth, and one's nation — something which bears, in its essence, something noble, which can't be bought.

It's difficult for her to part with every newly-made »avba«, for each is like a new-born baby, into which she has breathed part of her own soul.

If you would like to visit Minka Burja, then you must go on a 15-minute bus ride from Ljubljana to Domžale, where you will find her at Ljubljanska ulica No. 45. She will be glad to give you advice and help, and a Slovene head-piece made by Minka will be the pride of every Slovene club.

I. C.

Our Mother - Tongue - The Stična Manuscript

Today, too, we are going to talk about the constancy of our mother-tongue. We know, from experience, that languages change relatively quickly. We have already discussed how, for instance, an emigrant returns to his native-land after a number of years' absence and finds, all of a sudden, that people are telling things in a different way to the way that he was used to, and that articles in the newspapers are written in a different way to the way he was used to when he was still their regular reader. In this way he realizes that it is only apparently that languages don't change with time, in fact they change in many aspects already in the course of one generation.

But now we shall discuss the constancy of language, the constancy of the Slovene language, and not its changeability.

If one compares Trubar and Dalmatin's translation of the Bible, one finds that whole sentences have been repeated in the latest Slovene translation of the Bible, i.e. after 400 years.

And this comparison gives us a new idea: curiosity makes us wonder how it was before Trubar and Dalmatin, before the first Slovene books were printed, since we know that the printed word gives a language a kind of constancy and preserves it. The written or printed word remains whereas the spoken word is lost.

So what was the position of the Slovene language before the first

printed words? We have already stated that Trubar and his collaborators would not have been able to translate the Bible into Slovene if the latter language had not existed at that time. It would have been impossible to invent it. Neither did they have to invent it since it was spoken all around them. The people around them spoke it, and as children they had spoken it as their mother-tongue, until they went to school when, all of a sudden, it was the end of their Slovene, since at school it was German and Latin that were in charge. And even after they had left school and joined a profession or taken up a trade, the situation was not much different: most of the time they were not out in the country where there were strong Slovene settlements, but were mainly in everyday contact with German-speaking people, particularly state and government employees, immigrant traders and citizens.

Thus Trubar and his collaborators had to return, during their translation of the Bible, to their youth and to contacts with Slovene life, and tried, through their cultural work (translating of the Bible and other works into Slovene and printing Slovene books in general) to establish a spiritual equilibrium and to attain equal rights for the Slovene language and culture with the dominating foreign powers and ecclesiastical authorities. We know, at the same time, that the everyday language, about everyday needs, differs to a

great extent from the literary language and in particular from the Bible, which is an account of a very rich culture and history.

The language of everyday is the language of objects, the language of the natural environment surrounding Man, of animals and plants, of the weather and of moods, of the earth and the air, of fire and water, of work and rest, of health and illness, of good luck and of unlucky accidents, of happiness and sadness. Each of these observed things has, in fact, its own name, but we are apt, when talking to our relatives, friends or neighbours to connect them together into relatively short sentences, linked together in longer chains, e.g. »How's the work going?« »Not too bad, not too bad. Just the weather has been poor, Matej has fallen ill, the ox has drowned, and the earth is very hard . . .«

It was by means of this language of objects that Trubar and his collaborators created the language of literature and culture, and carried out work of which we can still be proud today, and which places our knowledge of Slovene far back into the past, into the second half of the sixteenth century. How was it, for instance, one hundred and fifty years earlier, around the year 1428?

Luckily, one manuscript from this period, too, has been preserved. It is not printed, but written on a sheet of paper torn out of a Latin or Ger-

man book: »Jaz se odpovem hudiču inu nega dejlam . . .« (»I renounce the devil and all his works«). This sheet of paper was found among the books at the Stična monastery, so this is why it is called the Stična manuscript.

Here it is written using modern printed letters, but following faithfully the written record, so that we come face to face with a homely-sounding Dolenjsko dialect, as we call it today, i.e. not far from the area where Trubar, Dalmatin and Bohorič came.

Although this record is perfectly understandable, today we write it, in the modern Slovene language, as follows: »Jaz se odpovem hudiču in njega delom . . .«. We can see that the sentence involved is the beginning of the General Confession, and that not only can we understand it perfectly, but even today we would use a very similar sentence to express (in spoken or written word) the same thought. This means that our present mother-tongue reaches back mainly and in many aspects six hundred years in history, not only in everyday conversation, but also in words written for ecclesiastical use.

Thus Stična Monastery, which is celebrating, in 1985, the 800th anniversary of its establishment, has shifted our knowledge of Slovene more than one hundred years further back than Trubar's works.

Janko Moder

peoples among peoples of other nations, and the Germanization of Slavic immigrants to German areas.

In the 7th century the Laba River Slavs fought against Christianization and were for this reason exterminated in the 9th century. The only survivors were the Lausitz Serbs — perhaps the only population in East Germany to have gained advantage from the fact that East Germany came under the Russian sphere of interest after World War II. The process of Germanization in the Middle Ages advanced in the East, between the current and former Polish-German border, within the framework of the movement of the Holy Roman Empire of the German Nation towards the East. Subsequently, both the State of the Sword-bearers and the State of the Knight Order advanced into this territory.

The latter took many regions in the East in the 12th century, although its penetration did not affect the whole population; for in this State Germans constituted only the upper strata of the population, while the peasants remained Slavic. A very different kind of penetration was that of the State of the German Knight Order towards the East. This state expanded towards the East with the help of German colonists, in such a way that there was characteristically compact settlement and compact German ethnic colonization.

Another area in which Germans and Slavs encountered one another was the area of the Alpine Slavs. At the turn of the 7th century the Alpine Slavs settled the entire area of nowadays Austria and nowadays Slovenia, that is, the area of the Eastern Alps. Their settlement of this area was not of the compact variety. They settled only in the valley areas, along rivers, or in the lowlands; in short, in the areas with fertile land. The rarity of this move is revealed in the fact that 200,000 people settled in an area of 70,000 square kilometres. On two-thirds of this territory the Germanization process was carried on in connection with the political subordination of the State of the Carinthian Slavs under the Franks and with the subsequent loss of political independence of the Slovenes or the Slovene Carinthian statehood in the period from the mid-8th century to the 10th century. Germanization of the areas north of the present-day Slovene-German ethnic border lasted until the 14th century. It developed in such a way that the German feudal lords brought German colonists to their

Germanization in Eastern Europe - A Yugoslav View

BY DR. MATJAŽ KLEMENČIČ

Germanization is the process of alienating the identities of the Slavic peoples and the taking on of the new »German« identity by these peoples. This process has been taking place from the Middle Ages down to the present day. We distinguish between two different forms of Germanization, between those violent forms which caused the Laba River Slavs in Eastern Prussia to perish, and those used by the German Nazis during the Second World War, that is, transporting peoples to concentration camps. Non-violent forms are forms

which do not include physical pressure on the members of the Slavic peoples, but rather the pressure of a system, through economic policies, school systems and other forms of non-violent altering of the ethnic composition of the population. These forms are non-violent only in appearance, for in fact these forms, which have manifested themselves with the development of industrial society since the 19th century, are also, if not more, violent, only hidden. We distinguish further between territorial Germanization, which occurs with the settlement of German

own estates; these colonists occupied the untilled and unpopulated portions of these estates. Later, there was a natural process of assimilation, for in the areas north of today's ethnic borders there were more German colonists than Slovene peasants, who inevitably became assimilated. In the areas south of the Slovene ethnic border there were more Slovene peasants, and therefore the Slovene peasants Slavized the German colonists. As a consequence of the German colonization, only the Kočevje region remained German. Here German peasants lived as a German-speaking island until the Second World War, when Adolf Hitler summoned them to return to the Reich. After 1941 the area of Kočevje fell under Italy with the division of the Slovene ethnic territory among Fascist Italy, Nazi Germany and Hungary. With the Process of Options in 1941 and the migration of the Germans in Southern Tyrol to the Reich, Adolf Hitler also called back to the Reich the Germans in the Kanal Valley and the Kočevje Germans. He then settled the Kočevars in the area around Brežice and Krško and other areas in Slovene Styria; after World War II, however, these Germans did not return to their old homeland. They migrated to different parts of the world, especially to Austria, Germany and the United States.

The result of the above-mentioned processes was the formation of the Slovene-German border in the 15th century. South of this border there was a compact Slovene agrarian population with the exception of the above-mentioned German agrarian island of the Kočevars. The towns were small. In the towns the upper strata were Germans and partly Italian, and the lower strata were composed of Slovenes. North of the Slovene ethnic border from the 15th century on there were no Slovene peasants. The processes of German colonization continued, especially in the period of the mid-18th century, for Maria Theresa and Joseph II settled German colonists in the areas left by the Turks, that is the area of nowadays Vojvodina. From former times there were German landlords as well as Magyars also in the area of today's Romanian Transylvania. German colonization continued also after the 18th century. This colonization resulted in the presence of over half a million Germans in Vojvodina.

The mid-19th century represents a very important turning-point in the development of the Germanization processes in Eastern and Cen-

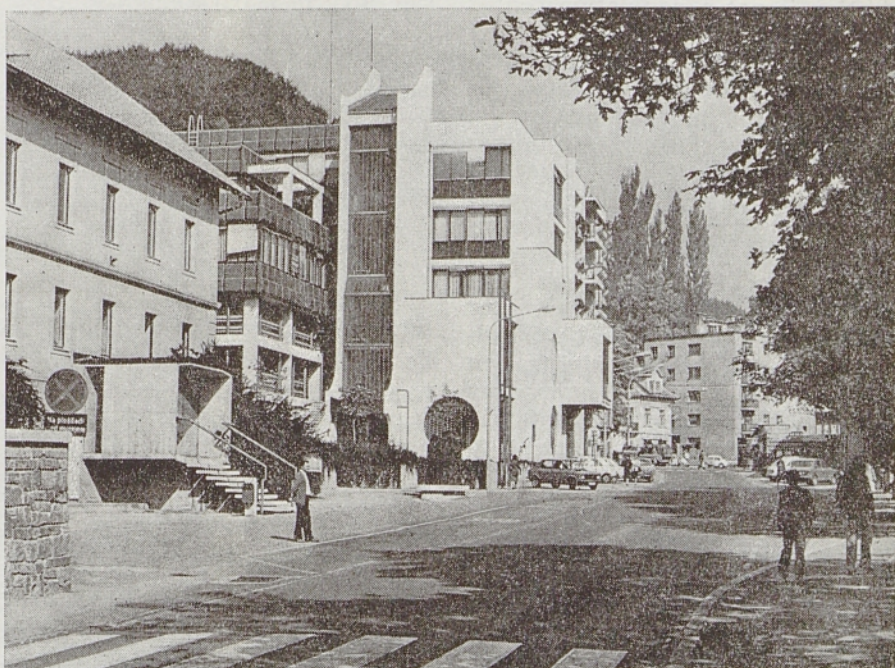
tral Europe. This period was also the time when statistical methods were introduced, including the first population censuses on the basis of nationality/ethnic structure. At the same time, this was a period in which, with the development of the capitalistic, social relations among the Slavic peoples, the Slavs became conscious of their existence and consequently became more sensitive to the Germanization processes.

The first population census in which language affiliation of the population was determined in the Slovene ethnic territory was introduced in Styria only in 1830. According to the data of this population census, in the whole land of Styria there were 342,013 Slovenes, or 38.72 % of the population were Slovenes. This population census determined that there were only 200 Germans in the Celje District (Styria was then divided into districts; however, in such a way that only the Celje District constituted a wholly Slovene ethnic territory).

With the development of industrial society from the 19th century on the processes of Germanization continued to accelerate at a fast pace. We may follow these processes during this period first of all on the basis of official statistics. The first population »census« in which ethnic affiliation was determined in the Hapsburg Monarchy was introduced in 1846 for the western half of the Monarchy, and in 1851 for the eastern half of the Monarchy. Czoering's »ethnographic statistics« were in fact not a census in the true meaning of

the word, but rather merely a poll in which the mayors of individual municipalities determined the ethnic character of individual settlements. Only after the calculation of the numbers provided by the population censuses of the years 1857 and 1869 did they get the absolute numbers for this population census according to individual administrative units.

The Slovenes and the Germans encountered one another on the Slovene ethnic territory at the bordering Slovene and German ethnic territories in Carinthia and Styria. At that time, in all of Styria they counted 640,332 or 63.84 % German population and 362,742 or 36.16 % Slovene population; and in Carinthia there were 223,033 or 70 % Germans and 95,544 or 30 % Slovenes. On the Slovene ethnic territory the Germanization processes expanded tremendously: from the year 1846 to 1910 the portion of Slovene population fell on the Slovene ethnic territory in Styria from approximately 96 % in 1846, 85.5 % in 1880, 84.6 % in 1890 and 87.3 % in 1900 to 81.7 % in 1910. Furthermore, on the Slovene ethnic territory of Carinthia this portion fell from 95 % in 1846, 70 % in 1880, 64 % in 1890, and 56 % in 1900 to 45 % in 1910. We may follow the processes in this period in detail also in the eastern areas of the German Reich, as well as in Galicia and Bukovina, where this matter is somewhat more complicated, for Czoering's poll takes into account also Yiddish as a language category, while it was not included in the population censuses

The motif of Trbovlje (photo by Janez Zrnec)

according to language of communication from the year 1880 to 1910.

In the Austrian Monarchy the population censuses according to language of communication were, with their system of organization and implementation of individual population censuses, with their use of language of communication as the criteria as well as the results of the population censuses based on language of communication to solve the question of nationality/ethnicity, a means of pressure on the non-German peoples, especially in the ethnically mixed areas in the Austrian half of the Monarchy. The unreality of the results of the population censuses according to language of communication may be seen by a comparison of the detailed results of the population censuses made in each decade at the level of settlements and political municipalities; on the basis of comparison of the results of the individual population censuses containing school statistics on the mother tongue of the schoolchildren; and the data of the school statistics on the knowledge of languages of the schoolchildren; on the basis of the church data on the language structure of the parishes; and on the basis of official data on the ethnic origin of the population in individual regions.

About the populations census of 1900 there was much written in the Lower Styrian German periodical »Marburger Zeitung«. On November 29, 1900, for instance, the following statement appears in the above-mentioned periodical: »The Population Census according to Language of Communication is not a population census according to nationality, and therefore the Slovene servants and girls who work for German landlords should be counted in the German language category«. The »Marburger Zeitung« points out further that the results of the Population Census according to language of communication within a period of ten years — that is, until the next population census — will be the measure for determining which would be the official language of the administration and the courts. The newspaper warns the Germans of Lower Styria that the Slovenes will attempt to have the Population Census show results which would reveal that the German communities had a mixture of languages, meaning Slovene.

The population censuses in the areas along the ethnic borders (Italian, German, Slovene-German, Czechoslovakian-German, Polish-Ukrainian-German) had the character of

elections. I have prepared a statistical analysis of the state and development of ethnicity (nationality) at the level of political municipalities for Slovenian Styria. As is evident from the map, the change in the language composition of the population in Slovene Styria in this period was very interesting. The black shaded areas represent those municipalities in which the portion of the German population grew by more than 30 % in a decade. Only in the first decade of the 20th century the portion of Slovene population fell by more than 30 % in seven political municipalities of Slovene Styria. The portion of population with Slovene as the language of communication according to the data supplied by the

Population Censuses of 1900 and 1910 in the political municipality of Zenkovci in the Radgona Triangle fell 85 % (from 100 % to 15 %). This drop in the portion of population with Slovene as the language of communication may be noted as a world record in (statistical) alteration in language structure of any territory without the »sword«. In this decade the Austrian Bureau of Statistics obviously purposely attempted — at least statistically — to exterminate the Slovenes in the Radgona Triangle (today on the Austrian side of the triangle, between the Austrian-Hungarian-Yugoslav border).

(Continued in next issue)

Yugoslav kitchen

GOULASH SOUP

(bograč)

Serves 4:

- 70 g (2.7 oz) fat
- 300 g (11 oz) onion
- bay-leaf, marjoram
- pinch of caraway seed
- 2 cloves garlic
- 10 g (0.35 oz) hot red peppers
- salt, 10 g (0.35 oz) tomato sauce
- 400 g (15 oz) beef
- 160 g (6 oz) potatoes
- 20 g (0.75 oz flour)
- 2 tablespoons red wine

Brown the finely sliced onion in fat. Add the goulash seasoning (garlic, caraway, marjoram), peppers, tomato sauce, a little hot water, and stew for 30 minutes. Add the cubed meat and simmer until tender. While stewing, add the flour, sliced tomatoes and some water to cover. Wine improves the taste. In some regions, bograč is also made with pork. Bograč is a very popular, very hot and spicy dish, normally served in a cauldron.

Thick fish soups are also served in the same way, especially in the Panphotograph shows a characteristic earthenware pot in which bograč is cooked. It is served from a cauldron, often the kind that hangs over the fire so that it stays warm for a long time.

Being very hot and spicy, bograč is eaten very slowly with only small portions dispensed from the cauldron at any one time. In the northwestern parts of Yugoslavia, goulash is made from equal quantities of beef shin and onions with spices. It may also be thickened with flour. Goulash may also be prepared from venison.

Foto: Mark Nedzbala, ZDA
(U.S.A.)

1
Prekmursko okno

2
V Bohinju

3
Ljubljana

4
Kozolec-toplar v Dobrovi pri
Ljubljani

5
Krčevina pri Ptuj

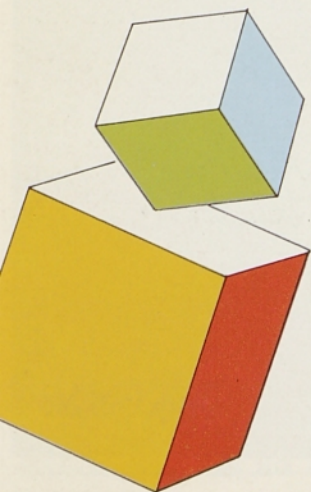
4

5

65000 nova gorica
jugoslavija

tel. 065/25-711 telex 34316 meblo yu

V Salonih pohištva Meblo boste našli sodobno stilno in klasično obnem pa lego in kvalitetno pohištvo za opremo stanovanja ali hiše, ki jo gradite v domovini. Se več! V naš Salon ali DO Meblo pošljite tloris vašega stanovanja ali hiše, mi pa vam bomo brezplačno poslali ponudbo s predlogom, kako lahko z našim pohištvom lepo in funkcionalno opremito vaše prostore. Poskrbimo tudi za dostavo, montažo ali manjšo predelavo če je potrebno.

Priporočamo se!

SALONI MEBLO

NOVA GORICA
Leninova 4
tel. 065 22-545CELJE
Vrtnčeva 2/a
tel. 063 22-352MARIBOR
Heroja Bračiča 1
tel. 062 24-490

Zima, polna novoletnih šeg

Naš zapis o novoletnih šegah in navadah začenjamo to pot že kar nekaj tednov pred novim letom, ki prihaja. To se namreč ni pri vseh narodih vedno in povsod začenjalo ob istem času. Pri starih Rimljanih je za začetek leta najprej veljal konec marca. Leta 46 pr. našim štetjem je rimski cesar Gaj Julij Cezar določil 1. januar za začetek novega leta in s tem uvedel tako imenovani julijanski koledar. Papež Gregor XIII. je leta 1582 uveljavil gregorijanski koledar, ki se ga držimo še danes. Stari Rimljani so sicer prevzeli po julijanskem koledarju 1. januar kot uradni začetek leta, praznik novega leta pa so obhajali 25. decembra, na rojstni dan nepremaganega Sonca ob zimskem kresu. Krščanska cerkev je rojstvo nepremaganega pogankega boga Sonca nadomestila s krščanskim praznikom Kristusovega rojstva. Pravoslavni kristjani pa so ostali pri starem julijanskem koledarju in praznujejo božič 6. januarja. Pri zahodnih Slovanih so po pokristjanjenju povezali praznovanje novega leta z veliko nočjo. Tej zmešnjavi je napravil konec šele papež Inocenc XII, ko je leta 1691 določil 1. januar kot začetek novega leta. Vsi ti različni začetki novega leta pa so zapustili različne sledove in izredno pestrost v ljudskih šegah in navadah pri evropskih ljudstvih in tako tudi pri Slovencih.

Po starih verovanjih so si ljudje v tem skrivnostnem novoletnem času dolgih zimskih noči, ki se začenja že v adventu, prizadevali, da bi se z različnimi čarodejnimi dejanji zahvalili za minulo leto in si izprosili dobro novo leto. To je bil čas, ko so se po verovanju ljudi rajniki vračali na zemljo. Zato so mnoge šege in navade v tem božično-novoletnem ciklu povezane s stari kulturi mrtvih in s kultu plodnosti. Po verovanjih ljudi so v tem času umrli vstajali iz grobov in prihajali med žive ter posegali v njihovo življenje. Treba jih je bilo z žrtvami, z darovanji počastiti in pridobiti. To verovanje je bilo skupno vsem indoevropskim narodom in se je v raznih šegah in navadah ohranilo, sicer že v spremenjeni obliki, do današnjih dni med Slovenci. Dajes raje darujemo dobre domače jedi sebi kot svojim umrlim prednikom. Toda tu in tam je še ostala navada kot npr. v Beli Krajini, kjer že na prvi božič, kot Belokranjci imenujejo dan mrtvih, puščajo od večerje na krožniku malo od vsake jedi in kozarček vina za »verne duše«. To ponovijo tu in tam po Sloveniji še danes na božični večer in za novo leto. Puščajo del praznične pojedine za umrle prednike. To je posebna vrsta darovanja umrlim.

Že ves advent, to je čas štirih tednov pred božičem, je poln tudi najraznovrstnejših čarovnij. Tako izrazito čarovno dejanje je tudi v mikavni šegi, da na dan sv. Barbare (4. december) odrežejo češnjeh

in drugih vejic, jih namočijo v posodo in postavijo v sobo, na toplo. Ves advent jih pridno zalivajo. Če se do božiča razcvetijo, naznanjajo po ljudski veri srečo in zdravje, v nasprotnem primeru pa se je bati nesreč, bolezni ali celo smrti. Na Koroškem pa so včasih vedeževali že za Andrejevo (30. novembra) z raztopljenim svincem ali z jajčnim beljakom, ki so ju spuščali v mrzlo vodo. Iz strnjenih figur v vodi pa so tolmačili, vsak po svoje, kaj jim bo prineslo novo leto. Znan koroški narodopisec dr. Pavle Zablatnik pa nam v svoji najnovejši knjigi »Čar letnih časov« poroča, da so na Koroškem na podoben način vedeževali tudi na Tomaževo, torej na god popularnega »nevernega Tomaža« (21. decembra). Ker je to dan zimskega sončnega kresa in je na Tomaževo najdaljša noč, imajo tedaj, kakor pravijo Rožani, coprnice največjo moč in je tedaj posebno ugoden čas za »copranje« V Ziljski dolini sta šla svoj čas fant in dekle na večer pred Tomaževim »na prisluške«. Pod oknom hiš sta prisluškovala. Nekoč so tu verovali, da je ime, ki ga med prisluškovanjem najprej slišiš iz pomenka domačih, ime tvoje bodočega zakonskega druga. V Podjuni so šla dekleta v mraku pred Tomaževim v drvarnico po naročaj polen in jih prinesla v kuhinjo. Iz parnega ali neparnega števila polen so izvedela ali se bodo poročila v novem letu. V Rožu so navadno metali čevlji čez glavo, če je obuvalo priletelo na tla obrnjeno proti hiši, je to pomenilo, da bo vedeževalec v novem letu ostal doma, če pa je konec obuvala kazal proč od hiše, je to napovedovalo dekletom slovo od doma in možitev, poslom pa iskanje nove službe. Toda skorajda iste čarovnije počenjajo fantje in dekleta

Koledniki iz Podhuma na Gorenjskem. Fotografija iz leta 1938, iz arhiva Slovenskega etnografskega muzeja.

ta tudi na Kočevskem in v Beli Krajini že od nekdaj, toda v noči, ko čakajo novo leto. Nekatere od teh čarovnij in šeg, so omejene na posamezne slovenske pokrajine, druge so razširjene takorekoč po vsej Sloveniji. Tako je tudi s prerokovanjem vremena ob novem letu. Tako kmetje že dvanajst dni pred božičem, od Lucije naprej, skrbno opazujejo vremena. Iz kakršno je vreme v teh dneh, takšno bo po ljudskem verovanju v prihodnjem letu, vsak dan namreč velja za en mesec v novem letu.

BOGATO KOLEDNIŠKO IZROČILO

Božič je ostal dolgo časa praznik, ki so ga obhajali le v cerkvah. Te so bogato krasili z zelenjem, v bogoslužje pa so vpletali božične prizore, pozneje so se iz njih razvile znamenite božične igre. Protestantizem je večjo skrb posvetil božični pesmi. Protireformacija pa je znatno pripomogla k izginjanju starih novoletnih šeg in nercerkvenih verovanj, predvsem pa še k zatiranju obhodov z maskami in šemskih obredij, ki so bila do takrat še živa in so se nekatera kljub vsemu, sicer malo spremenjena, ohranila v današnji čas. Ljudstvo je cerkvene obrede in verske pripovedi oblikovalo po svoje, jih dostikrat vključilo v domače okolje. Iz božičnih pesmi in kolednic se je razvila preprosta ljudska igra. In v teh božičnih igrah se je prepletala pobožnost z iskrihim ljudskim humorjem. Lep primer tega je bila božična pastirska igra iz Trziča, s konca 19. stoletja. Igrali so jo koledniki, ki so nosili s seboj jaslice in predstavljali pastirje. Koroški Slovenci so imeli še svojo posebno božično ali pastirsko igro, ki jo je že ob začetku preteklega stoletja priredil koroški slovenski bukovník Andrej Schuster Drabosnjak. To igro so igrali v raznih krajih na Koroškem do začetka tega stoletja. Pastirske pesmi, ki so bile vključene v igro, so tej dale posebno domačnostno vzdušje.

Omenili smo že kolednike, ki so hodili v tem božično-novoletnem času od hiše do hiše in s koledo, s pesmijo voščili srečo v novem letu. Vsa Slovenija jih je že od nekdaj poznala, tu in tam pa so hodili še do nedavnega. Kolednike je pri Slovencih že prvi omenil Primož Trubar. Najbolj podrobno poročilo o njih pa dobimo pri Valvasorju. V njegovem času so hodili koledniki od Miklavža do svečnice po vaseh in gradovih, popevali kolednice in zbirali denar. Kar so nabrali, so porabili za nakup voska. Iz njega so naredili tanke sveče in jih obesili na posebno stojalo-stavnico. Valvasor nam je stavnico zapustil v bakrorezu v svoji imenitni Slavi vojvodine Kranjske.

Poznamo pa tudi druge vrste koledni-

kov, kjer so fantje pobirali le zase, hodili od hiše do hiše, prepevali in posilili:

*En talar orehov
en talar klobas
en literček vina
pa gremo od vas.*

Mnogo imamo zapisov o kolednikih in še več zapisanih kolednic, teh biserov slovenske ljudske pesmi.

Na tem mestu jih lahko naštejemo le nekaj: Zvečer hodi po pet kolednikov pred hiše koledovat. V nekaterih krajih so to sami odrasli fantje, druge fantje in dekleta ali pa fantiči in deklice, kakor v Loki na Kranjskem. V pesmih voščijo srečo. Potem dobe kaj v dar. Razen denarja dobijo tudi druge reči: maslo, mast, bel kruh itd. V premožnih hišah jih tudi dobro pogostijo. (J. Navratil v »Vedežu« l. 1849.)

V Železnikih so po poročilu iz l. 1854. hodili koledniki na starega leta dan, posamezni ali po več skupaj, otroci od 5 do 16 let stari. Po vežah in pred izbnimi vrati so zapeli kakšno božično ali novoletno pesem. Kdor te ni znal, pa je samo povedal v besedi:

*Koledva moledva:
ano šnito potic,
sežite na polico
po eno klobasico,
prerežite jo na dvoje,
dajte men oboje!*

Koledniško izročilo je bilo kot poroča Niko Kuret v svoji knjigi Praznično leto Slovencev, v Železnikih še živo med obema vojskama. Zvečer pred novim letom so tu še hodili koledniki od hiše do hiše z zvezdo in kadilnico in prepevali predvsem nabožne pesmi.

V Kostanjevici na Krki so se odrasli fantje zbrali v novoletni noči. Hodili so od hiše do hiše in prepevali: Ob novem letu obdarujete vi nas... Naslednji dan so se zvečer zbrali v kakšni hiši in pojedli in zapili vse, kar so zbrali.

V Cerknem pa so hodili koledniki vse od božiča in tja do pusta, so prepevali in zbirali darove: kakšen kos od prašiča ali pa tudi ajdo. Z njimi je hodil tudi harmonikar. V bolj imenitnih hišah so ponoči tudi plesali. Tako je pomenila koleda tudi pomemben družaben dogodek na vasi.

V Zaborštu na Dolenjskem so hodili koledniki še nekaj let po drugi svetovni vojni in to zvečer pred novim letom in pred tremi kralji. Pod okni so zapeli: Hišni oča, hišna mamca gor vstajajte in darove nam dajajte! V dar so dobili denar, potice ali pijačo. Vse to so zapili na fantovski pojedini. Po koledi so tod hodili le odrasli fantje, navadno v skupinah po pet ali šest. Za novo leto so prepevali novoletne kolednice, delili predivo dekletom in voščili novo leto, za tri kralje pa so prepevali trikraljevske pesmi.

Tako se je ta stara rimska šega ohranila tudi v naših krajih vse v novejši čas. Tu in

tam kolede celo obnavljajo in lepe stare kolednice prepeva celo današnja mladina. Obudimo jih še nekaj:

V črnomaljski okolici, v Beli Krajini, so novoletni polazarji, kot imenujejo v Beli Krajini, na vzhodnem Štajerskem in v Prekmurju kolednike, voščili po hišah: Jaz vam voščim novo leto – tristo blagrov, tristo sreč – da bi bili vedno zdravi in veseli!

Posebno lepa pesmica novoletnih voščilcev je znana iz okolice Gorice: Staro leto že odhaja – hvala Bogu! – Dosti žita, dosti vina – zdrava bodi vam živina – ljubo zdravje Bog vam daj – pa še nam darujte kaj!

Iz Beneške Slovenije pa imamo zanimiv pojav, da prav v zadnjih letih, po vaseh obnavljajo koledovanje. Po hišah zbirajo vino v pleteničico (pletenko) in se zahvaljujejo: Koleda, koledon, mišina klabučina, te dobre varzite, te hude pustite hor na salar... Opevajo sladko vince beneško in na toplem s kozarcem vina v roki in ob jedi vročega kostanja nazdravljajo novemu letu.

Ponekod pa so bila novoletna koledovanja namenjena predvsem dekletom. V Vidmu ob Krki na Dolenjskem so jim fantje zapeli: V hiši imate zeleno peč – meni je vaša Micka všeč!

V Ponikvah na Krasu pa so se fantje – koledniki, ki so hodili pet dekletom, dobrički najprej očetu in materi: Dober večer hišni oče in hišna mamca! – Zdrave vesele najšli smo – vam novo leto voščimo.

Posebni voščilci novega leta pa so bohinjski otepavci, znamenite maskirane bohinjske šeme, ki se pojavljajo na Štefanovo ali na silvestrov večer v vasicah ob Bohinjskem jezeru. V sprevodu je kar več našemljenih likov. Skupino otepavcev sestavljajo: oče, mati, sin, hči in drugi otroci, zaplatnik-pwatož, dimnikar, metlar, fehtar, trogarin, novo leto in mer (župan iz časa Napoleonovih ilirskih provinc). Moški člani so večinoma napravljeni v kožuhe, na obrazu imajo večidel kožuhovinaste maske z značilnim naglavnim okrasom iz srnjakovega ali gamsovega rogovja. Ženske so oblečene navadno v starejšo žensko nošo, obraz pa si zakrijejo s prtenimi maskami. Njihova pradavna vloga predstavite duhov rajnikov je že zdavnaj pozabljena, a vera v srečo, ki jo prinašajo hišam, ki jih obiskujejo, je še živa. Tako se oglašajo po hišah (vsaj pred nekaj leti so se še), voščijo srečno novo leto in zbirajo klobase za novoletno fantovsko pojedino.

Koledniki s »stavnico« iz Ljubljane, iz Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske.

 zavarovalna skupnost triglav

IGOR GEDRIH

Ob stoletnici rojstva dr. Milana Vidmarja

Ob dejstvu, da se Slovenci premalo zavedamo svojih velikih ljudi, ki so se posvetili znanosti, izumiteljstvu, vedam, pa je stoletnica rojstva dr. Milana Vidmarja vendarle solidno odmevala v naši javnosti. Mnogi se ga še živo spominjajo, naj gre za elektrotehniškega znanstvenika, ali za šahista svetovnega formata, pa publicista. Kdor se je srečal z dr. Milanom Vidmarjem, ni mogel utajiti izjemnega vtisa te osebnosti. Spomin nanj seže v čase poznega življenja dr. Vidmarja, ko je še zahajal v stari Šahovski dom v kavarni Union. Odigral je nekaj prostih partij, spravil v precep nasprotnika ter z duhovitimi krilaticami zabaval kibice, ki so se zgrnili okoli šahovnice. Prebliski humorja in zbadljivosti so bili namenjeni bolj za publiko kot za nasprotnika. Tedaj dr. Vidmar ni več nastopal na šahovskih turnirjih, proste partije so mu bile za oddih in razvedrilo. Študentje, ki so ga še imeli priljubljenost poslušati na univerzi, vedo povedati, kako čudovito živa so bila njegova predavanja, imel je poseben pedagoški dar, da je tudi težko razumljivo snov znal razložiti preprosto in jasno. Marsikdo, ki je segel po njegovih publicističnih knjigah, se je soočil z drugačnim branjem, kot ga je bil vajen, nenadoma se je odprl miselni svet, ki je terjal aktivnega, mislečega bralca.

Milan Vidmar st. se je rodil 1885. leta v Ljubljani. Po končani gimnaziji je študiral strojništvo na dunajski univerzi – Slovenci pod Avstro-ogrsko nismo smeli imeti svoje visoke šole. Diplomiral je 1907, nato promoviral leta 1910 še iz elektrotehnike. Tedaj se je že izkazal kot šahist. Sprva je služboval v Weizu blizu Gradca. Tedaj je Milan Vidmar – ob delu – doktoriral iz elektrotehnike, kot sam pravi, kot samouk. Ko je prevzel službo v Budimpešti, se je povezal z O. T. Bláthyjem, ki je bil znan kot odlični komponisti šahovskih problemov. Kljub temu, da je bil obema blizu šah, pa Bláthy ni kazal niti najmanjšega razumevanja, da bi vele mojstra spuščal na turnirje, trdo ga je vpregel v elektrotehniško stroko – dr. Vidmar se je izumiteljsko izkazal. Skoraj je moralo priti do razdora, dr. Vidmar se je vrnil v Ljubljano. Ko je izbruhnila I. svetovna vojna,

se je rešil vojaščine, ker je imel pohabljeno levico. Vojna leta je izrabil za znanstveno delo. Maja 1919 je Ljubljana dobila univerzo. Beograd tedaj ni gledal z naklonjenostjo na rast slovenske visoke šole. Dr. Vidmar je dosti prispeval k rasti univerze in k uveljavitvi v mednarodnem pogledu. Z vsem žarom se je vrgel na delo, sam je moral skrbeti za gradnjo laboratorijev, za organizacijo, za predavanja. Zato je znanstveno delo tedaj trpelo. Toda elektrotehniška fakulteta je postala pojem in razprostranjeno torišče moderne vede, dr. Milan Vidmar je poskrbel za rast in razcvet fakultete. Toda kakor je dosegel izjemne uspehe kot elektrotehnik in znanstvenik, kot šahist, tudi kot pedagog, ni mogel ubežati zasebnim težavam, skrbem in težkim trenutkom. Po drugi svetovni vojni je intenzivno delal pri Inštitutu za elektriško gospodarstvo, zastavil široke načrte za elektrifikacijo. Ko so

1957. leta na Dunaju podelili zlate inženirske diplome ob petdesetletnici diplome na visoki tehniški šoli, kot se je tedaj imenoval ta oddelek univerze, so izbrali prav dr. Milana Vidmarja, da se je zahvalil v imenu odlikovancev. Sicer pa je bilo odlikovan in priznanj za dr. Vidmarja dosti. Na tujem in doma.

Bibliografija dr. Milana Vidmarja ne pove vsega. Ponaša se lahko z 21 strokovnimi knjigami visoke ravni, napisal jih je deloma v slovenščini, deloma v nemščini, nekatere teh so prevedli v več jezikov. Ponavadi poenostavimo – transformatorji so glavčina njegovega elektrotehniškega dela. Ne moremo odmisli okoli 120 člankov, ekspertiz, predavanj. Statistika ne pove, koliko truda, strokovnega dela je v teh knjigah, ki so bile deležne mednarodnih priznanj. Nekoč je dejal: »Nikar ne mislite, da je to kaka moja posebna inteligenca. Samo volja je, s katero sem dosegel, kar sem.« Kot bi hotel povedati, neodvisno od Edisona, da je za vsako vrhunsko delo potreben nenehen napor, volja in vztrajnost. V enem izmed razmišljujočih člankov iz povojnih let je spregovoril o šolanju in šolstvu, nekatere trezne misli bi kazalo priklicati v spomin.

S knjigami Oslovski most, Med Evropo in Ameriko, Moj pogled na svet je dr. Milan Vidmar odprl drugačno branje, kot smo ga bili vajeni na Slovenskem. Vajeni leposlovja ali beletristike, smo s temi knjigami dobili neleposlovna dela, ki osebno barvito govorijo o svetu, naravi, znanosti, razmišljajo o povezavi pojavov in predvsem o življenju; so tudi osebne, ko kritično odražajo avtorjeve poglede. Toda izobilje je pogledov, misli, ki silijo bralca, da seže preko utirjene vsakdanosti in sam razmisli o tem, kar pisatelj ponudi. Ko govorimo o dr. Milanu Vidmarju, ne moremo mimo širine in razgledanosti. Ni bil ozek znanstvenik, kot tudi ne omejen fanatik šaha. Široka razgledanost je od daleč spominjala na renesančnega duha, ki je hotel zaobjeti v svoja spoznanja vse o življenju, naravi, umetnosti. Dr. Vidmar je vedel, da moderni časi ne dopuščajo več univerzalnosti, ker se je vse, od umetnosti do znanosti

Vele mojster Milan Vidmar (1885—1962)

toliko razširilo, pomnožilo, specializiralo, da tega ni več mogoče ujeti še tako velikemu umu sodobnosti. Vendar je ostal, kolikor so mu možnosti dopuščale, odprt do vsega, kar ga je živo zanimalo. Značilna je njegova misel: »Ne morem si predstavljati prvovrstnega inženirja, ki ne bi poznal Shakespeara. Ne zadostuje samo smisel za tisto, kar neposredno delate, marveč morate imeti smisel za vse, kar vas obdaja.« Kako aktualne besede tudi dandanes!

Njegova življenjska pot je potekala po dveh tirih: v elektrotehniko, v šahu.

V predvojnem času je na šahovskem področju dosegel največ izmed jugoslovanskih šahistov, bil je med kandidati za izzivalca s svetovnim prvakom. Kdo bi naštel vse uspehe od San Sebastiana, Berlina, Hastingsa, Slička itd. Veliki turnir v New Yorku leta 1927 ga je uvrstil med najvidnejše velemojstre tiste dobe. Capablanca, ki je zmagal, je videl med udeleženci bodočega izzivalca. Intenzivno življenje na dveh tirih se je odrazilo kdaj pa kdaj tudi na turnirskih rezultatih. Že pred vojno je napisal sijajen učbenik Šah, po vojni je na drugačen način podal Razgovore o

šahu z začetnikom. Znal je pisati izredno privlačno, v gibkem, lepem jeziku. Svoj šahovski obračun je podal v knjigi Pol stoletja ob šahovnici, z vso osebno barvitostjo, kjer občutimo čas in ljudi. V nemščini je napisal Zlate šahovske čase. Pri učbenikih, ki jih ni malo v povojnem času, pa ga nihče ni dosegel v živopisni besedi, ki zadene bistvo in je mikavna. Rad je dejal: »Šah je miniatura življenja.« Dvo-knjžje Spominov, ki so izšli v šestdesetih letih, je vredno branja, čeprav nudijo le del bogatega življenja dr. Milana Vidmarja.

potopis

MOŽEK JASNA-ANDERLIČ

Trenutek groze

Sedela sem na stolu v moževi delovni sobi in ga opazovala pri delu. Videti je bilo, da uživa, da ga zanima to, kar dela. Bil je pomorščak z duhom in telesom. Vedela sem, da je plovba s to ladjo zanesljiva, saj je bil zelo natančen pri delu in enako je zahteval tudi od ostalih članov posadke.

»Če se ti zmotiš pri dopisu v pisarni, ga lahko strgaš in napišeš novega,« mi je vedno pravil, »če pa jaz nepravilno vkrcam tovar, se ladja prevrne.«

Neprijetna zadeva, malce mokra.

Nekoga je poklical po telefonu.

»Joco, pojdi zmerit vgrez!«

Vedela sem, kaj to pomeni. Dečko bo moral splezati po lestvi skoraj do morske površine in z boka ladje prečtati, koliko se je vgreznila.

Malo akrobatike bo treba pa bo šlo. Vreme je bilo čudovito, toplo, morje mirno. Morala sem si dopovedovati, da smo na Tihem oceanu, saj bi lahko bili tudi kjerkoli drugje. Slika je bila standardna. Naseljena obala, Acajutla v Srednji Ameriki, morje, ladja, sonce. Prizor bi razveselil vsakega slikarja in kar prisilil bi ga, da bi naravo upodobil na platno.

Spomnila sem se jutra, tistega ob petih zjutraj, na odprtem morju. Ko vidiš samo ladjo in morje. Lahko tudi izbiraš in vidiš morje in ladjo. Na oboje pa sveti sonce, če se ne skriva kje za oblaki. In, če si sam na komandnem mostu, zunaj, na vetru, občutiš neizmerno širino morja, lahko bi rekel, naravo brez meja.

Vzela sem neko knjigo in poskušala brati. Kar tako, da mine čas. V kabini

je bil vključen air condition in je bilo prav prijetno.

Potrkalo je na vrata.

IZ OČI V OČI S PSI

»Naprej!«

»Čif,« je vstopil Jočo ves zasopel v kabino, »morski psi! Čisto ob ladji so. Nič ne bo z vgrezom! Jaz že ne grem dol!«

»Moramo vedeti, kakšen je vgrez. Grem pa sam dol, če si ti ne upaš!« je rekel Jože in vstal.

Prebledela sem.

»Pa ja ne boš šel tja dol! Saj ti vendar pravi, da so tam morski psi.«

»Seveda so,« mi je odgovoril Jože, morda malce odrezavo ali pa se je samo meni zdelo, »pa jutri bodo tudi, pa pojutrišnjem. Saj vendar ne moremo čakati, da bodo pocrkali.«

Stekla sem za njim po hodniku.

Ne, saj ne more biti res! Da mi bo takale črna pošast vzela moža?

Lestev je bila že spuščena. Tja do morske gladine. Videla sem črne trikotnike, ki so plavalci sem ter tja ob ladji. Jože se je sklonil čez ograjo in pogledal navzdol.

Presneto, koliko jih je. Bo pa vseeno moral malo počakati.

»Pa vsaj približno oceni vgrez kar od tu,« sem ga skušala prepričati.

»Daj no mir. Treba je vedeti, kakšen je vgrez.«

»Poglejte, psi so našli boljšo vabo,« je rekel nek glas in vsi so videli, kako so se črni trikotniki porazgubili.

Nekaj drugega je pritegnilo njihovo pozornost.

»Hitro, hitro,« je zavpil Jože in se zavihel na lestev. Previdno se je spustil in obstal, na lestvi, ki je nihala nad vodo. Gledal je številke na trupu ladje, ki so kazale vgrez. Ali skočijo morski psi za svojimi žrtvami tudi v zrak? Visoko, tako kot znajo delfini? Obupano sem se trudila, da bi te podatke izbrskala iz svojega znanja zoologije v srednji šoli.

Saj, mogoče pa morskemu psu sploh ne bo treba skakati v zrak, morda mu bo Jože sam padel pred gobec.

Nič ni bilo z mojim razmišljanjem, Jože se je že vzpenjal nazaj.

»Pojdi z menoj, na most grem,« mi je rekel.

Pa nisem šla. Naslonila sem se na ograjo in gledala za njim. Preveč so se mi tresle noge, da bi lahko šla po stopnicah. Pa mu tega nisem hotela pokazati. Zlepa me kaka stvar ni spravila s tira, ampak tole je bilo pa le preveč.

»Taka je služba na ladji,« mi je vedno pravil, »pojdi z menoj, pa boš videla.«

Pa sem res imela kaj videti. Še dobro, da se je tako končalo. Nisem smela pomisliti, kaj bi bilo, če...

Zavila sem v kuhinjo. H kuharju.

»Bledi ste kot stena. Pa ne, da sta si z morskim psom pogledala iz oči v oči?« me je pozdravil. Rezal je zrezke za kosilo.

»Kavica bi se prilegla, ali ne?«

»Ja, prosim, pa bi se mi res,« sem bila vesela, da je uganil moje misli.

Videla sem, da si je naredil vozal na srjaci.

»Kaj bi pa to pomenilo?« sem bila ravedna.

»Naš poveljnik in še nekaj članov posadke ne prenese mrežice na zrezkih, tiste vtisnjene mrežice, ki jo pusti leseno kladivo na zrezkih, ko jih potolčem. In, če klepetam, to pozabim, potem je pa joj v jedilnici.«

Drugi dan smo odpluli naprej, navzgor ob obali.

V vodi so se pojavili otočki, precej jih je bilo.

»Mami, poglej, otočki,« je vpila Saša in kazala s prstom.

To so bil želve, želve velikanke.

»Joj, kako so velike! Saj bi ji lahko sedela na hrbtu,« je bila navdušena Barbara.

Pluli smo naprej proti Long Beachu. Na ladjo je prišlo precej ljudi, službeno. Tudi ženske so bile vmes. Ena se je sklonila k Barbari in ji rekla:

»A greš u šula?«

Poveljnik je stal zraven mene pa sem mu rekla:

»Pa ne, da je to Indijanka, vam ne zveni to malce indijansko?«

»Kje pa,« se je zasmejal, »ta je pa Slovenka. Otroka vprašanje, če že hodi v šolo.«

Vsi smo se smejali in bili veseli, da smo se lahko pogovarjali po domače.

sploh vse na hitro ogledali. Peljali smo se gor pa dol, z železnico, z letalom, s podmornico, videli, kako bo v naslednjem stoletju, ugrabila nas je gusarska ladja, peljali smo se hitro, tako hitro, da je že boljše, če zapreš oči.

Videli smo Disneyeve prijatelje-živali, risanke, filme o Disneylandu, kupili nekaj spominkov in utrujeni obdeli na koncertu jazza z obvezno Coca-colo v roki, seveda z ledom in slamco.

Drugi dan smo pogledali še dresirane delfine v velikih bazenih. Jahajo jih na vodi, jedo dreserju z roke in igrajo košarko boljše od marsikaterega košarkarja. Energijo tudi imajo, saj svoje vragolije izvajajo kar naprej. Barbara in Saša bi takoj vzeli enega izmed njih za svojega prijatelja. To bi bila igra in pol! Nisva ju mogla odtrgati od bazena.

Da ne gremo in ne gremo vstran in da jutri pridemo spet.

To sta kar sami določili, enoglasno. Zdelo se je, da so tudi delfini za to, saj so se oglašali s svojimi značilnimi glasovi. Morali smo se posloviti od zanimivih in prijaznih živali in skoraj od vleči jezni dekleti v taksi.

Še en dan smo porabili za izlet in sicer na Knottsberry farmo. Lahko bi rekli izlet na kmetijo z zabaviščem. Vrtiljaki in gugalnice so zamotili de-

mi naseljenci, obveznimi šerifi, salooni, ječami, kočijami.

Spet je minil dan, poln zabave pa tudi doživeli smo nekaj koristnega, življenjskega.

Kar tako se spomnijo, in naredijo kmetijo, dostopno tudi za obiskovalce, najdejo si še en vir zaslužka. Ni neumno! Bila sem srečna in zadovoljna, da si je Jože lahko vzel toliko časa, da je šel z nami. Ko prideš v pristanišče, nikoli ne veš, kako bo z obiski mesta, znamenitosti. Najprej je služba.

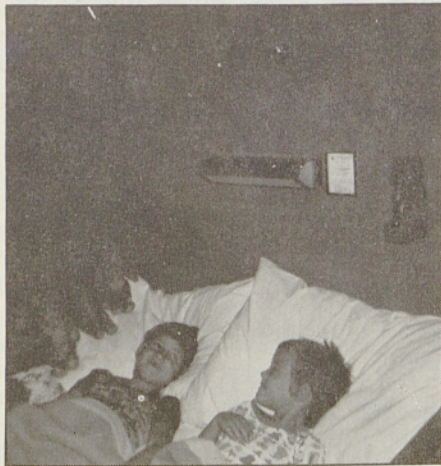
Nekaj Slovencev je spet prišlo na ladjo. Z veseljem. Poklepetali smo in se nasmejali.

Prišepnili so mi, da imajo luški delanci med malico pravo predstavo golih deklet, ki plešejo.

Vprašala sem Jožeta, če kaj ve o tem, da bi šla pogledat, pa se je samo malce nasmehnil in rekel, da ni časa. Kako moški držijo skupaj!

Ladja se je pripravljala na odhod, izkrcali so del tovara, tistega, ki je bil namenjen za Long Beach.

Prijetno pristanišče. Če bodo posodobili izkrcavanje tovara, bo to pomenilo manj dni v pristanišču. In s tem tudi manj možnosti za ogled okolice. To bo zelo škoda za posadko, saj morajo končno tudi malo živeti, ne pa samo tičati med pločevino.

Hčerki, štiriletna Barbara in dveletna Saša, poslušata pravljico pred spanjem na ladji, ki pelje na Long Beach.

Bodoča krmarja ugibata, kam plovemo, in se učita osnovnih pojmov iz navtike.

Gusarska ladja v Disneylandu, s katero se je vsa naša družinica popeljala na naš skupni »roparski pohod« in si ogledovala čudeže vseh vrst.

ČUDEŽNA DEŽELA

Če prideš v Long Beach, moraš videti tudi Disneyland, so mi rekli. In to sta tudi Barbara in in Saša dobro vedeli. To ni samo mesto za otroke, to pomeni nekaj tudi za odraslega. Pomeni bivanje in uživanje v svetu domišljije in tehnike, človekove iznajdljivosti in biznisa.

En dan ne pomeni mnogo, ampak

bilo se je treba potruditi, da smo si kleti, ki sta ugotovili, da se imata zadnjih nekaj dni kar v redu.

Na farmi pridelujejo in konzervirajo zelenjavo, sadje. Vzela sem si nekaj suhih začimb za solatne prelive pa vse mogoče marmelade, ki bodo pri nas izginile kot tren s palačinkami vred ali pa brez.

V okolje so prijetno vključili tudi vso svojo zgodovino z Indijanci, prvi-

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Kdor dela, dela tudi napake.

Kdor dela, tri dni dlje živi.

MIRA MIHELICH

Ure mojih dni

Nekaj mesecev pred njeno smrtjo, v septembru 1985, so pri Pomurski založbi v Murski Soboti izšli spomini najbolj brane slovenske pisateljice Mire Miheličeve z naslovom »Ure mojih dni«. Tudi to knjigo spominov odlikuje živahnost, resničnost in neposrednost, kar je tako značilno za vse knjige Mire Miheličeve. Objavljamo odlomek, ki prikazuje okoliščine ob ustanavljanju slovenskega centra PEN.

Slovenija je v srcu Evrope, kakor je rad ponavljal Ciril Kosmač. bili smo zmeraj naravni del evropskega duhovnega in kulturnega prostora in da bi to svojo identiteto ohranili, ki nam je omogočila, da smo obstali kljub vsem zunanjim in notranjim pritiskom, moramo imeti odprte meje. Tokovi, ki so nas oplajali, morajo neovirano slediti svoji poti skozi to geografsko in kulturno križišče, ki ga na svetovnem atlasu predstavlja naša domovina. Evropejci smo in človeka je strah, ko vidi, kako pod vplivom raznih šolskih reform in ekonomske prisile to svojo prednost počasi izgubljam: če jo bomo dokončno izgubili, tudi nas ne bo več.

Tako je bila želja po stikih s svetom v nas zmeraj navzoča, kakor da je premalo biti državljani naše države, temveč moramo biti tudi državljani sveta, kar imenujem jaz pravi internacionalizem. Toda potovati zunaj države je bilo v tistih prvih letih po vojni težko, kakor postaja žal težje tudi danes, in prva možnost, ki se je slovenskim pisateljem ponudila, da se udeležijo mednarodnih srečanj pisateljev, je bilo članstvo v COMES, evropski pisateljski organizaciji, ki pa je bila centralistično organizirana, središče za Jugoslavijo je bilo v Beogradu in Tanasije Mladenović, ki mu je bilo zapupano vodstvo jugoslovanske sekcije, je izbiral članstvo po svoji všeči, vendar nas je bilo Slovencev v Comesu kar lepo število in tako sem prvič lahko šla na pisateljsko pot v tujino, da bi se srečala s pisatelji iz drugih dežel, vendar tam ni bilo prvih stikov, le italijanska hrana je bila izjemno dobra za naše pojme. Organizacijo je vodil Vignorelli, ki so mu pozneje očitali, da je bil med vojno fašist. Delno je COMES z denarnimi prispevki podpirala Sovjetska zveza, delno pa zelo katoliški župan mesta Firenze in ni čudo, da je ta heterogena zveza kmalu razpadla.

Takrat se je na mojem obzorju prikazal PEN. Kakršnekoli slabosti ima ta mednarodna organizacija – in katera jih nima? – pa je edina, ki si je vzela za geslo: Pisatelji vsega sveta, združite se! Seveda le tisti, ki so pripravljene podpisati ustanovno listino Pena, ki pa jo lahko sprejmejo tako pisatelji vzhoda kot zahoda, ne da bi se izneverili splošnim načelom humanizma in ljubezni do svobode.

Če pogledam nazaj v leto 1962... Naš rojak svetovnega slovesa profesor Janko Lavrin, ki se je z vsakim letom vračal v rodno Slovenijo, je bil kot član angleškega Pena pobudnik zamisli, da je treba v Sloveniji, se pravi v Jugoslaviji obnoviti naše članstvo v mednarodnem Penu. Pred vojno smo imeli v Jugoslaviji tri zelo aktivne centre in člani slovenskega centra so bili naši najuglednejši pisatelji in pesniki, kar se je z vojno pretrgalo. Matej Bor, ki se je z njim o tem pogovarjal v Londonu in je bil potem na Japonskem, kjer je dejavnost japonskega Pena napravila nanj najboljši vtis, se je prav tako ogrel za misel, da naj bi Pen znova zaživel pri nas in povezal naše pisatelje s svetom. Pen nam je bil tem bližnji, ker ni bil organiziran po državah, temveč po literaturah, mi pa smo bili prav tedaj v začetnem obdobju decentralizacije in prenašanja kompetenc zlasti v kulturi na republike. Ustanovili smo iniciativni odbor za obnovo Pena v Jugoslaviji in se sestali v Zagrebu, kjer sta se zlasti Matej Bor in Josip Vidmar zavzela za avtonomnost posameznih centrov zoper še zmerom navzoče centralistične tendence za en sam jugoslovanski center v Beogradu. Srbski delegat je rekel: »Pa kaj hočete vi Slovenci? Imeti svoj poseben center? To je tako, kakor če bi hoteli imeti svojo slovensko vojsko.« Na kar mu je Josip Vidmar odgovoril s tistim svojim nonšalantno zvišjenim glasom: »Ja, zakaj pa ne? Saj smo jo med vojno že imeli.« Skrat-

ka, zmagalo je naše stališče, Vidmarjeva izjava pa je vzdignila precej prahu.

Torej smo se konstituirali, kakor na Hrvaškem, v Srbiji in Makedoniji tudi v Sloveniji, in Matej Bor je sporočil generalnemu sekretarju Pena Davidu Carverju v London, da smo aprila 1962 imeli v Ljubljani ustanovni občni zbor, ki se ga je udeležilo okoli 30 pisateljev, v odbor pa so bili izvoljeni kot predsednik Matej Bor, tajnik je bil Bojan Štih, blagajnik Ivan Minatti, France Bevk in Mira Mihelič pa sta postala odbornika. To je bil moj prvi korak v to mednarodno organizacijo, ki je tako dolgo, skoraj trideset let, dajala pečat mojemu življenju ali pravzaprav življenju tiste druge Mire, ki ni sedela za pisalnim strojem in jo je gnala želja spoznati tuje ljudi in kraje, postati državljanka sveta.

»Thank you very much for informing me, that the Slovene center has been revived,« je David Carver odgovoril Boru, »I am, as perhaps you know, coming with my wife to stay for a couple of weeks in July in Bled as guests of the Slovene writers organization.«

Naj povabimo Davida Carverja in njegovo ženo v Slovenijo, da bi se lahko natančno pomenili o naši novi dejavnosti, je bila prav tako zamisel profesorja Lavrina, tega našega neutrudnega navdušenca in rodoljuba. Carverja je povabilo Društvo slovenskih pisateljev, ker takrat slovenskega Pena še ni bilo, in mene je doletela čast, da sem ju sprejela v Ljubljani. Lavrin nas je bil opozoril: »Carver je tipičen angleški gentleman.« In res je David, ko sem se srečala z njim v veži hotela Slon, docela ustrezal mojim predstavam o angleškem lordu, ki sem si jih ustvarila iz Dickensovih romanov. Pozneje sem izvedela, da je bilo njegovo poreklo skromno, približno takšno kakor poreklo železne lady Margaret Thatcher. Bil pa je nedvom-

no svetovljan, uglajen in eleganten (in tudi lep), s primerno distanco do sobesednika. Znal se je zavarovati, oddajal pa je tudi veliko osebnega čara in je bil prisrčen, kadar je človeka malo bolj spoznal in mu naklonil svoje prijateljstvo, česar sem bila, kakor smem povedati, kmalu deležna tudi jaz. Predvsem pa je bil diplomat in je z občudovanja vrednim taktom krmaril barko Pena med Scilo in Karibdo, se pravi, med vzhodom in zahodom. Njegova velika želja je bila, vključiti sovjetske pisatelje v to mednarodno organizacijo, s tem namenom je bil večkrat v Moskvi, najprej z Arthurjem Millerjem in nato s Heinrichom Böllom, toda razlike so bile prevelike, čeprav so sovjetski pisatelji občasno prihajali na konference in kongrese Pena v Evropi in Afriki kot »opazovalci«, kar jim je omogočalo, da so bili navzoči brez kakršnihkoli obveznosti.

Ko je David Carver prišel k nam, se je slovenski Pen šele rojeval iz pepela medvojnih časov kot novi ptič Feniks in Carver mu je bil za botra. Neutrudno je poskušal pomnožiti število centrov, mednarodni Pen naj bi resnično obsegel ves svet. Na pisalni mizi pred seboj imam njegovo fotografijo, podarila mi jo je že po njegovi smrti mala latvijska pisateljica, ki je tako dobro razumel njene težave literatke v eksilu. Rekla mi je s solznimi očmi: »Imel vas je rad.« Da, tudi jaz sem ga imela rada, vsi smo ga imeli radi. Bil je očetovska figura zlasti za nove centre, ki so se otepali z raznimi ekonomskimi in političnimi težavami, pa tudi za vsakega od nas je imel svojo očetovsko avtoritativno, vendar nikoli nasilno gesto. Znal se je življati v ljudi različnih družbenih sistemov in jim odpustiti slabosti, dokler se je to še ujemalo z osnovnimi načeli Pena. Hkrati je imel obilo tistega zadržanega angleškega humorja, ki ga tako cenim. Understatement rather than overstatement. To je tudi nam Slovincem bliže kakor razne pretirane in nabuhle fraze, ki smo jih morali toliko let poslušati.

Ob strani mu je stala Blanche, angleško ljubka dama, kakor da je stopila iz kake Gainsboroughove slike. Poročila se je z njim, ko je bila že precej v letih kot admiralova vdova. Celo nekam plaho je učinkovala, tako je znala biti nevsiljiva in skromna, vselej pa je bilo videti, da Davida obožuje. Tako smo se srečali in seznanili in iz prvega, zelo ugodnega vtisa se je razvilo prijateljstvo. Seveda se ne morem pohvaliti, da sem bila ena redkih, ki so uživali njegovo simpatijo, saj je bil Carver v mednarodnem pisateljskem krogu

izredno priljubljen in je imel veliko prijateljev in še zdaj srečujem po konferencah in kongresih Pena ljudi, ki mi pravijo, kako zelo pogrešajo Carverja. Znal je biti angleško nedostopen in vendar evropsko dostopen, do popolnosti je obvladal pravilno razmerje med dostojanstvom in priljudnostjo. Po čisto poslovnih, da ne rečem uradnih pogovorih sta me z Blanche in Matejem Borom obiskala na Dolenjskem in na našem prostoru pred hišo (temu ne morem reči vrt) je igral Carver s tedaj mojim še malim sinom Tacijem ping pong kot kakšen deček, se potem sprehodil z nami čez travnike in njive do gradu Otočec. »Poglej, Blanche, tukaj imajo še vola s plugom!« V Angliji verjetno teh živali že zdavnaj ni bilo mogoče srečavati razen v klavnicah. Na Otočcu smo precej globoko pogledali v kozarec (zmeraj so mi bili sumljivi ljudje, ki jih ni veselilo ne piti ne jesti, kar za Davida nikakor ni veljalo). Z Borom sta zapela Long is the way to Tipperary, Carver v prekrasnem baritonu, saj je bil koncertni pevec, preden je ubral mednarodno pot organizatorja svetovne pisateljske družine.

Ni treba misliti, da je bil Pen zamele nekakšno izhodišče za potovanje v široki svet, pač pa je bil program mednarodnega Pena takšen, da sem se mu lahko iskreno pridružila in ga še danes sprejemam. Vprašujem se, ali so si vsi naši člani, ki so postali člani mednarodnega Pena, danes še na jasnem, kaj so podpisali? Boris Zihelr je to vedel in mi je povedal, da mu je bilo malo mučno, ko je moral sprejeti tisti člen, ki je zoper razredni boj. Ali naj člene ustanovne listine obnovim v svojem spominu tudi za tiste pisatelje, ki niso včlanjeni v Pen? Prvi člen: Literatura, naj je po svojem izvoru še tako nacionalna, ne pozna nobenih meja, in bi morala krožiti med narodi ne glede na nacionalne ali politične ovire. Drugi člen: V vseh okoliščinah, zlasti v vojnih časih, je treba umetniška dela, celotno dediščino človeštva, obvarovati pred nacionalistično in politično strastjo. Tretji člen: Člani Pena naj bi vselej uporabljali svoj vpliv, kolikor ga imajo, za razumevanje in vzajemno spoštovanje med narodi in obljubljajo, da bodo storili, kar je v njihovi moči, da bodo odpravili rasna, razredna in nacionalna sovraštva in se zavzemali za ideal enega samega človeštva, živečega v miru v enotnem svetu. Četrti člen: Član Pena naj se zavzema za načelo neoviranega posredovanja misli v vsakem narodu in med vsemi narodi. Člani obljubljajo, da bodo nasprotovali vsakršni obliki zatiranja

svobode v državi in skupnosti, v kateri živijo. Pen izjavlja, da je za svobodo tiska in nasprotuje vsakršni samovoljni cenzuri v mirnem času. Pen verjame, da je nujno, če hoče svet napredovati k bolj organiziranemu političnemu in ekonomskemu redu, da svobodno kritiziramo vlade, administracije in ustanove. In ker zahteva svoboda prostovoljno disciplino, se člani obvezujejo, da bodo nasprotovali zlorabam svobodnega tiska, kot so lažne objave, namerne goljufije in sprevrčanje dejstev v politične in osebne namene...

Torej smo bili spet člani mednarodne pisateljske organizacije, odprla so se neka vrata in Matej Bor, poln načrtov in idej, je začel razmišljati, kako bi mogli svoj položaj v Peni utrditi in opozoriti svet na naše jugoslovanske literature, predvsem pa, seveda, na slovensko, če naj nam bo odpuščena ta egoizem malega naroda, ki je bil dovolj dolgo pastorek ne le jugoslovanske, temveč tudi evropske literature. Septembra tistega leta so jugoslovanski centri sklicali v Dubrovniku konferenco, da bi počastili obletnico znamenitega kongresa, ko je mednarodni Pen izključil iz svojih vrst pisatelje fašističnih režimov. V tisti zdaj že daljni jeseni smo se v središču legendarne dubrovniške republike spet sešli predstavniki jugoslovanskih centrov ob navzočnosti generalnega sekretarja Carverja, kar je bil slovesen uvod v obnovljeno dejavnost te organizacije na jugoslovanskih tleh. Oktobra pa je že bilo srečanje Penove eksekutive v Reimsu in jaz sem šla tja kot slovenski delegat. Po eksekutivi je bila konferenca s temo: Prevodi dramskih del in gledališče. O tem sem imela nekaj povedati, sicer pa sem bila dobro podprta s podatki, kaj vse je slovensko gledališče uprizorilo iz svetovne dramatike, in sem to tudi imela črno na belem, kar sem, ko je prišla vrsta name, prebrala s tresočim se glasom, v francoščini, seveda.

Bila sem popolna novinka v takšnem okolju in temu ustrezno negotova. Prva preizkušnja me je čakala že na postaji, kjer je neki precej oblasten mlad človek, ki nas je pričakal v imenu francoskega Pena, vsakemu posebej določil, kje bomo stanovali. Meni je nakazal posteljo v sobi z bolgarsko delegatko Ledo Milevo. »Iz iste dežele sta,« je vzvišeno rekel, »se bosta že sporazumeli«. Toda, prosim vas, Jugoslavija in Bolgarija sta dve različni državi! Ne, bil je neomajen pri svojih francoskih pojmih v geografiji... (odlomek)

Borba za življenje

Dež je vso noč enakomerno udarjal po malih okenskih šipah, ki so ob močnih sunkih vetra žvenketale v otožno pesem. Očetu, ki se je spet to noč brez spanca zvijal v bolečinah, se je zdelo, kot da smrt trka s svojo jekleno koso. Odkar mu je zdravnik povedal, da ima raka, jo je kar nekam potrpežljivo čakal, da pride, da ga odreši neznosnega trpljenja. Le od časa do časa, hkrati je bolezen malo popustila, se je spet zavedal, da je življenje kljub vsem nadlogam lepo, zato ga človek ne sme zavreči, niti v najtežjih trenutkih ne. V to je bil trdno prepričan. Vsa njegova življenjska filozofija je slonela med dvema skrajnostma: biti pripravljen umreti, če usoda tako zahteva, hkrati pa vedno upati, kajti brez upanja življenje nima nobenega smisla. Ko je proti jutru začel krvaveti, se mu je upanje razblinilo v prepričanje, da bo spet moral v bolnišnico, odkoder se ne bo več vrnil živ. Telesne muke so ga popolnoma spravile iz duševnega ravnotežja.

»Mama, po gospoda pošlji, da se spravim z Bogom. Potem pa naj se zgodi, kakor je božja volja.«

Če bo komu uspelo preprositi župnika, da pride v tem jesenskem blatu v našo vasico, je sklepala mama, bo to najboljše opravil Marko, ki je služil gospodu Ferdinandu za mašnega strežnika.

»Povej gospodu župniku, da je ata zelo slab in da ga želi videti. Potem pa še k poštarju stopi in ga zaprosi, da pokliče zdravnika,« mu je naročila mama.

Marko se niti malo ni obotavljal. Vso pot je tekkel po blatnem kolovozu. Razmočena ilovica se je prijemala škornjev, da je komaj dvigoval noge. Pred vasjo se je v potoku umil in zavil naravnost v farovž. S težavo je zadrževal solze, ki je prosil gospoda Ferdinanda, naj pride k očetu.

Gospod župnik, ki je bil tudi sam že precej v letih in se je tudi njemu večkrat vsiljevala misel na smrt, je sicer sočustvoval z očetom, še bolj pa se je smilil sam sebi. Ne, take sile pa spet ni, da bi pešal pol ure v blatu. Če bi bilo za smrt rešit, je druga. Oče pa je bil že tako in tako zapisan smrti. Gospod Ferdinand je to dobro vedel, zato mu je kar presedalo, da se oče ne more sprijazniti z usodo in ga nadleguje v tem deževnem vremenu.

»Saj sem bil pri njem spomladi,« se

je vljudno izogibal. Zmeraj mu pa tudi ne morem biti na razpolago. Tudi svoje delo imam. Danes mi v gorici prešajo mošt.

Marko, ki je gospodov izgovor sicer z razumevanjem sprejel, je še kar naprej moledoval in prosil, dokler se ni gospod Ferdinand pošteno razhudil.

»Kaj pa naj atu povem?« je v joku izdaval Marko kot zadnji poskus, da bi omehčal gospoda župnika.

»Povej mu, naj neha sitnariti. V tem blatu že ne grem nikamor.«

Razočaran se je Marko napotil k poštarju. Od njega je pričakoval še manj usmiljenja, saj je bil poštar Matija znan kot naprednjak, ki niti zaradi obzirnosti do drugih vaščanov ni okrasil okna svoje hiše, kadar se je mimo vila velikonočna procesija.

Pošta je bila edina stavba v vasi, ki je imela tiste čase telefon, ki je v nujnih primerih služil vsem okoliškim vasi. Z njim je kot mali bog upravljaval poštar Matija. Če je kmetu krava ob telitvi potrebovala živinozdravnika, je Matija tudi sredi noči poklical veterinarja. Kadar je šlo za bolnike, je bil še bolj pripravljen, da opravi svojo človekoljubno dolžnost. Problem je bil le v tem, da je imela mestna ambulanta samo enega dežurnega zdravnika in en rešilni avto. Če je Matija preveč vztrajno zahteval nujno pomoč za bolnika iz njegove vasi, je bil včasih deležen neprimernih opazk, s katerimi si je osebje ambulante hladilo svojo jezo ob dnevih, ko zdravstvena zmogljivost še malo ni zadoščala potrebam bolnikov.

Takoj, ko je Marko poštarju povedal, da se je očetu spet obrnilo na slabše, in da je celo začel krvaveti, je Matija nemudoma zavrtel telefon. Večkrat je brezuspešno poskušal vzpostaviti zvezo, po petnajstih minutah pa je Marku svetoval:

»Kar pojdi, otrok, domov in povej, da bom gotovo poklical. Če bom zvedel kaj posebnega, vam bom že kako sporočil, če pa se ne javim, pa lahko še danes pričakujete zdravnika.«

Marko ni čutil debelih dežnih kapelj, niti ne klejastega blata. Kot v omotici ga je gnala misel, da mora čim hitreje domov, da očetu pove, da zdravnik gotovo pride. V tem upanju – v tem pričakovanju – je tla očetova iskrica življenja. Treba jo je bilo malo razpihati, ji pridati spodbud, ki bi vžgale voljo do življenja, ki bi prepričala, da pomoč pride . . .

»Zdravnik pride!« je zmagoslavno povedal očetu.

»Kaj pa gospod župnik?« je tiho vprašal oče.

»Gospod Ferdinand ne utegnejo. V gorici pripravljajo mošt. Če bo preveč dolgo na tropinah, bo iz njega slabo vino. S slabim vinom pa ne morejo maševati.«

Marko je čisto po moško modroval, da bi očeta prepričal, da imajo gospod župnik druge važnejše stvari.

»Le kaj je bolj važno za duhovnika, kot tolažba bolnikov. Za vino so navadno že drugi poskrbeli.«

»Saj pa nisi na smrtni postelji,« ga je tolažila mama, čeprav se je tudi sama ukvarjala z mislijo, da so očetovi simptomi znak predsmrtnega boja.

Poštar Matija se ni javil tisti dan, kar je bil za nas dokaj dober znak.

Pride! Zdravnik pride! smo se tolažili.

Proti večeru je prišel zdravnik. Bil je prijazen kot običajno.

»Kako je očetu?« je že na pragu zaskrbljen vprašal. »Nisem mogel prej priti. Toliko dela imam danes. Pa še tako slabo vreme . . .«

Ta zadnji stavek je bil njegov edini namig, da bi bile stvari lahko boljše, če ne bi živeli tako bogu za hrbtom.

Po kratkem pregledu je zdravnik ugotovil, da je treba očeta takoj prepeljati v bolnišnico. V očetovih očeh je razbral tisto zaskrbljeno vprašanje, ki se mu je ob takih trenutkih vedno nehote pojavljalo: Je to konec? Grem v bolnico umreti?

Zavedajoč se, da taka neozdravljiva bolezen razkrajja tudi duha, je zdravnik hitro uvidel, da oče rabi tudi duševno tolažbo.

»Človek ne sme nikoli obupati. Dokler je človek živ, še vedno lahko upa. Če vam bolezen ne da upati, da bi se temeljito pozdravili, lahko vsaj upate, da boste dočakali, da vas sin obiše iz Amerike, da se vam poroči hčerka, da se vam rodi vnuk . . . Lahko upate, da vam operacija podaljša življenje, da vam olajša bolečine . . . Tudi zdravniki smo samo ljudje in ne moremo dajati zagotovil, še zlasti ne v primeru raka. Lahko se samo tolažimo, da z vsem srcem, z vsem znanjem in z vsemi možnostmi pomagamo bolnikom. Tudi nam pomaga upanje, da bo medicina lahko nekoč preprečila ali pa pozdravila rakasta obolenja. Če bi bil jaz

prepričan, da vam ni več pomoči, vas ne bi silil v bolnišnico.«

»Pa naj bo, kakor je božja volja,« je zavzdihnil oče. Z jekleno močjo se je oklenil upanja, kot da je prišlo naravnost iz neba, da bi mu pomagalo v borbi za življenje.

Mami je zdravnik v veži povedal, da se lahko pripravimo na najhujše. »Tako ga je treba spraviti v bolnišnico, da ga operirajo.«

Sosedov Ivan je v nekaj minutah zapregel navaden kmečki voz, v katerem je pripravil očetu mehko ležišče iz sena. Očeta so zavili v mehke blazine in ga previdno položili na voz, ki je počasi oddrdral po blatnem kolovozu. Za njim je v gumijastih škornjih počasi stopal zdravnik. Za tem žalostnim sprevodom so nemo strmele naše objokane oči. Ob glas se nismo upali jokati, da ne bi očetu ugasnili tiste poslednje iskricke upanja.

Na glavni cesti je čakal rešilni avto. Očeta so preložili, voznik je vžgal sireno in v nekaj minutah je bil oče že v novomeški bolnišnici.

Operacijo je srečno prestal. Na žalost so zdravniki ugotovili, kar so že prej dolgo sumili: bolezen je bila že preveč razširjena. Kar je bilo v človeški moči, so storili za očeta. »Kdaj bo dotrpel, samo še zavisi od časa,« je povedal glavni zdravnik. »Lahko živi še nekaj tednov ali pa nekaj mesecev. Dali mu bomo zdravila zoper bolečine. To je vse, kar mu lahko še nudimo.«

Ko se je oče dodobra prebudil iz narkoze, je ob njegovi bolniški postelji sedel sin iz Amerike. Očetu se je zdelo, kot da se je izpolnil prvi čudež, ki ga je pred dnevi napovedal zdravnik.

To ga je navdalo z novo vero v življenje.

Po nekaj tednih je bil oče spet doma. Zdravnik ga je pogosto obiskoval in ga zalagal s tabletami proti bolečinam.

Po dolgi zimi je narava spet zaživela z novim cvetjem. Oče se je tako navadil na svojo bolezen, da je vse manj razmišljal o njej.

Poleti je nestrpno čakal novice iz Amerike. Končno je le dobil sporočilo, da je postal dedek. Veselje je pomenilo le kratkotrajno srečo. Bolezen se mu je ravno takrat poslabšala, tako da tudi zdravnik ni imel več upanja. Končno se je pogreznil v nezavest, iz katere se je le za hip prebudil in v omotici zavzdihnil:

»V Ameriko me peljite. Tam imajo boljše bolnišnice. Tam imajo več možnosti, da me pozdravijo.«

V teh lepih sanjah o sodobno urejenih ameriških bolnišnicah, o velemezih, kjer ni blata, ki bi duhovnikom in zdravnikom onemogočalo pot do bolnikov, je za vedno zaspal.

Oče, ki je leta kljuboval tej kruti bolezni, se je kot suh hrast zgrudil na domači zemlji. Na drugem koncu sveta pa je iz njegovega semena vzklilo novo življenje.

Ko včasih razmišljam o tem čudnem naključju, se mi zdi, da je svet ena sama velika njiva, na kateri je bila od praveka zasejana ljubezen, ki naj bi nasitila lačnega, potolažila bolnega, povečala pravičnega... Vsak nosi v srcu seme te ljubezni, le da jo včasih pozabimo gojiti, da jo pozabimo zalivati z dobrimi deli, da včasih premalo zaupamo v njeno čudežno moč. Večni sejalec življenja ne izbira, kje živa bitja

zaseje, kam nas presadi, le to nam naroča, da se moramo vsi prizadevati, da bo vsa njegova vesoljna njiva enakomerno obdelana. V tem je ključ in skrivnost vseh medčloveških odnosov. Tej svoji človečanski dolžnosti ne moremo ubežati, tudi če se umaknemo na drugi konec sveta. Kot moreča senca se včasih plazi za tabo in privre na dan ob najbolj nepričakovanem trenutku.

Spominjam se zadnjega obiska v domovini. Prijetno sem bila presenečena, ker je bila cesta tako urejena, da smo se lahko z najetim mercedesom pripeljali prav do moje rojstne hiše. Vaščani so me prijazno sprejeli, kot da se je v njihovo vsakdanje življenje vrnil del njihove mladosti. V moji rojstni vasi, kjer se je pred desetletji gnetla kopica otrok, so ostali le še starčki. Vsi smo zbežali iz tiste zakotne blatne vasi. Še sosedov France, ki je osnovno šolo končal komaj v tretjem razredu, se je po svoje znašel in si zgradil novo hišo v mestu. Le tisti, ki so najbolj ljubili to svojo rodno grudo in trdno verjeli v bodočnost, so ostali tam, kamor jih je življenje zasejalo. Z vztrajnim delom in trdno voljo so napeljali električno luč, uredili vodovod in pripravili pot, da se lahko do vsake hiše pripeljeta zdravnik ali duhovnik.

Ko sem zapuščala rodno vas, me je bilo kar nekam sram pred temi poštenimi kmečkimi ljudmi, ki so mi prijazno mahali v pozdrav.

»Pa še kaj pridi!« so me vabili, vedoč, da je tudi za boljši življenjski standard, za bolj preračunano bodočnost, treba precej žrtvovati... in da za tako bolezen le v domovini najdeš zdravilno del.

IVAN CIMERMAN

Moč Petra Klepca v ženskih rokah

Zora Uljanič je ena izmed petih drznih, ki so že leta 1958 odpotovali s trebuhom za kruhom v Avstralijo; z možem Franetom in otroki Slavkom, Romanom ter Francetom.

Frane je bil iz Semiča v Istri, Zora pa prava, brhka Gorenjka s Hrušice. »Frane je bil partizan, ki se je tolkel za svobodo v Istri in Liki. Ob koncu vojne je postal kapetan I. klase. Vsa Istra je bila po krivični delitvi ozemlja na coni A in B pod Italijo. V reškem

pristanišču je vodil delovno brigado, ki je pretovarjala tovore z ladij. Med njimi so se znašli tudi trije pustolovci iz Zrenjanina, ki so ga obiskali in so hoteli na skrivaj prekoračiti mejo brez potnih listov, policija jim je bila ves čas za petami. Franeta, ki ni ničesar vedel o tem in so ga ti nekdanji sodelavci poiskali, so aretirali in vtaknili v ječo. Štiri mesece je bil pod ključem! Po prihodu iz zapora ni dobil dela. Doma je kahal in pospravljaj, jaz pa

sem hodila v Mirno delat. Štiri sestre smo bile in vse smo imele može v partizanih, srce in dušo bi dale za našo stvar, zato nas je zahrbtno storjena krivica zbolela bolj kot vse na svetu! Ljudje vedo za nas – Ano Pogačnik, Minko Prešeren, Angelo Maver, in zame. Angela je doma v Rutu nad Grahovim v Baški grapi, čudovitem kraju, kamor pride čakati ruševca tudi France Šetinc, ki je njen gost...« Nato poseže nazaj, v obdobja življenja:

Predsednik republiške konference socialistične zveze Slovenije France Šetinc na domu Angele Maver, Zorine sestre, pred lovom, v Rutu nad Grahovim.

Prvi dnevi po osvoboditvi 1945: Partizanski kapetan I. klase Frane Uljanič s sestro Marijo

»Na Jesenicah sem delala kot avto-gena varilka, pa pri Martinovi peči sem stregla, pospravljala sem boksit in mangan, ki so ga mešali z železom, težke tovore sem prekladala in delala na tri šihte. Sledila je tovarna konserv v Mirni, poleg rednega dela sem razkladala vagone. Potipajte te mišice, vse je nabito z močjo... Ej, prste mi je zgrabila »štanc mašina«, še v stari Jugoslaviji. Po 50 par sem zaslužila na uro, za eno zemljo je bilo, par čevljev Bata pa je stal 29 dinarjev.

REŠILA JESENIŠKI TUNEL

»Nemci so se po kapitulaciji v zmedu umikali in podirali vse za seboj. Tako so hoteli porušiti tudi jeseniški železniški tunel na Koroško in uničiti največjo komunikacijo, da jih ne bi mogli zasledovati. Prebila sem se mimo vseh nevarnosti in razkačenih ter sumničavih Nemcev, kot domačinka sem dobro poznala vse poti. Partizanom sem

sporočila, da nameravajo vreči tunel v zrak in da je miniran. Takoj so izvedli akcijo in preprečili katastrofo. Mislim, da je to zadosten dokaz, kako ljubim svojo rodno Slovenijo. Življenje sem tvegala in bi ga še, če bi bilo treba.

Kasneje so tudi meni naprtli zlobneži izmišljeno obtožbo, češ da sem izdala partizanski logor pri Svetem Križu; meni, meni, ki sem gorela za našo stvar! To je bil strašen čas, poln vohljačev in zahrbtnožev, ki so se ti hoteli za ne vem kaj že maščevati.

Tako sva imela oba z možem trpek vzrok, da sva zapustila domovino.

ZAČETNA SKORJA KRUHA V AVSTRALIJI

»Po raznih logorjih Italije so nas vlačili in po enem letu smo le izpluli z ladjo »Roma« iz Napolija. Pristali smo v južni Avstraliji, v Lake Creeku. Pustinja vsepovsod, grmičevje, zajci in kenguruji. Naše sanje so bledele. Mož je

delal pri železnici. Pripotovali smo brez postelj, krožnikov in žlic in ni kazalo, da bomo kaj zaslužili. Prodali smo količkaj vredno kramo, izkupiček primaknili prihranjenemu denarju iz Evrope, 75 funtov je bilo vsega, za eno parcelo. Mož je odpovedal službo in najeli smo prevoznika, nekega Srba. Teh 75 funtov krvavo pritrzanega denarja sem dala v zavojčku na policičko ob volanu, a jih je ukradel.

Napotili smo se v Sydney, kjer so nas pričakali Vidmarjevi, primorski rojaki z Razdrtega, ki so nam dali stanovanje in nam pomagali poiskati delo. Kmalu smo si opomogli. »Prijazna« soseda nas je povabila, da si zgradimo garažo na njeni zemlji. Ko pa je bila zgrajena, stala je 230 funtov, nas je prijavila oblastem, češ da smo zasedli njeno garažo, ki stoji na njeni zemlji. Kako naivni smo bili! Otroci so bili ob prihodu v Sydney stari 8, 12 in 15 let. Začelo se je obdobje civilizirane življenja, pustinja je ostala v daljnem, prašnem spominu. Slavko in Roman sta se očetu kmalu pridružila pri delu. Pionirski časi so bili to in Slovenci so marsikaj prispevali za nastajanje nove, sodobne Avstralije. Opravljali so najtežja dela v Snowy Mountains in trgali naravi njene skrivnosti iz neder, kopali rudo, vrtali v tunelih, gradili nasipe, ceste. Frane je delal tudi v tovarni kablov. V Ingleburnu smo si zgradili prijeten dom.

Ker sva bila otroka narave, sva se odločila, da si v okolici Ingleburna, v Cross Roadu, kupiva kokošjo farmo. Najina sreča pa ni dolgo trajala. Moj dobri mož mi je leta 1971 umrl. Zdaj sem sama in ob upokojitvi sem dala farmo v najem.«

MOJA SLOVENIJA JE KOT KRALJICA

Zora Uljanič je bila letos petič v Sloveniji: »Na Golici sem bila, preromala sem najzahtevnejše gore, Črno prst pa Rodico, na Trati sem na skrivaj pasla gamse. Ne bi mogla povedati, kaj imam najraje. Najbrž vse, kar je slovenskega! Začarale pa so me naše gore.

Zjutraj stopim iz gorske kočice. Srečam srnico z mladičem. Planine pa žarijo ob vzhajajočem soncu tako čudovito, da bi jih kar pobožala. To je tista lepota, ki te zasvoji. S seboj bi jo ponesla, tja v Avstralijo. Kadar sem vrh planin, se počutim, tako, kot se ne počuti niti kraljica Elizabeta v svojem imperiju,« se odsmeje, Gorenjka, močna kot Peter Klepec, pravljичni junak, ki je mimogrede opravil z vsiljivimi tuji.

A to moč je dala, kapljo za kapljo, tujemu svetu in zdaj, na jesen življenja, išče doma večno poletje.

Velikonočni pirhi na mizi Zorinega sina Romana v Vancouvru. Z leve: Zora Uljanič, vnuka Adam in Riki ter Pavel Kersikla iz Mengša

FRANCIJA

Sv. Barbara v Jeanne d'Arc še deluje

Slovensko rudarsko društvo Sv. Barbara iz Jeanne d'Arc v Franciji je bilo tudi v zadnjem letu zelo aktivno. Na letošnjem občnem zboru je bil izvoljen nov odbor, ki ga sestavljajo:

častni predsednik je Johan Pribošek, predsednik Guillaume Mlakar, podpredsednika Ivan Redek in Rudi Bračun, tajnika sta Mira Redek in Alojz Grčar, blagajnika Daniel Tušar in Dominik Čufer, preglednika Maks Kozole in Franc Ceplak, zastavonoši pa sta Leopold Vretič in Stanko Djakolovič.

Ob naravni katastrofi na Kopaoniku se je društvo vključilo v solidarnostno akcijo zbiranja pomoči za prizadete ob potresu. V ta namen smo zbrali 2.166,40 frankov.

Priredili smo tudi proslavo dneva žena, ki je zelo lepo uspela. Moške so se izkazali in prevzeli vsa dela ter ženam postregli z jedačo in pijačo. Vsaka je prejela tudi skromno spominsko darilo. Za dobro razpoloženje je poskrbel ansambel Bierman.

Mira Redek

BELGIJA

Umrla je Alojzija Debevc

V Genku v Belgiji je 20. avgusta 1985 umrla dolgoletna naročnica Rodne grude Alojzija Debevc, vdova po Jožetu Kaplerju. Rojena je bila 20. junija 1909 v Stražberku v Sloveniji. Za njo žalujeta dve hčerki, od katerih ena živi v Ljubljani, druga pa v Belgiji. Za njo žalujejo družine Debevc, Kapler, Globovnik in drugi sorodniki.

ZDA

VESEL SPOMIN NA PISATELJA ADAMIČA

Cleveland – šteli smo leto 1977, ko so Progressivne Slovenke z glavnim uradom na »ameriški Ljubljani« priredile veličasten simpozij v čast našemu pisatelju Louisu Adamiču.

Med številnimi govorniki je bil tudi njegov osebni prijatelj profesor John Modic. V svojem govoru je omenil, kako sta v družbi z Adamičem prisostvovala neki igri, katero je priredilo dramsko društvo »Ivan Cankar« na

odru Slovenskega narodnega doma na St. Clair aveniji.

Po tolikih letih pa je pozabil, kako se je igra imenovala in v kakšen namen so jo igrali. Dobro pa si je zapomnil, kako zelo je Adamič užival ob tej igri in da se je ob njej tudi do solz nasmejal.

Ko sem bila vse to slišala, se mi je nenadoma posvetilo v glavi, da prof. Modic govori o spevoigri »Amerikaneec na Trški gori«, ki smo jo igrali 9. aprila 1939.

Takrat sem bila predsednica društva Ivan Cankar. K meni je prišel pokojni Mihael Lah, ki je živel z družino v Collinwoodu, s prošnjo, da bi uprizorili eno igro, dobiček pa naj bi bil namenjen postavitvi spomenika njegovemu bratu – znanemu pisatelju dr. Ivanu Lahu v njegovem rojstnem kraju na Dolenjskem.

Tej prošnji smo na seji z veseljem ugodili. V ta namen smo izbrali prikupno spevoigro, katero smo že enkrat prej igrali z velikim uspehom. To je bilo delo Metke Bučarjeve, ki ga je uglasbil Danilo Bučar.

Igro je režiral in sam igral vlogo Amerikanca John Steblaj, eden najboljših igralcev Cankarja. Jaz sem igrala in pela vlogo Minke; sodelovali pa so še v glavnih vlogah: Josie Milavec-Škufca, Frank Plut, Olga Marn in John Ceh.

Na predstavi je bil navzoč pisatelj Louis Adamič, ki je bil tudi glavni govornik. S prof. Johnom Modicem sta sedela v prvi vrsti na levi strani prostorne dvorane in z navdušenjem sledila poteku igre. Z odra sem lahko opazovala Adamičev razigrani obraz in njegov sproščeni smeh, ki je dokazoval, da je res užival ob naši igri.

Tedaj pa je prišel na oder še mladi Rudi Germ, učenec slovenske šole SND in pričel peti tisto šaljivo o Ribničanu Urbanu v pristnem ribniškem narčju.

»Tuekaj ležje rakje in nagje in pa rjebra rajnkega Martina Kjebra...«

Tedaj pa se je Adamič pričel od navdušenja kar tolči z rokama po koljenih in s tem izražal svoje prikipajoče občutke. Ob pogledu nanj pa smo uživali tudi mi na odru, saj Adamič gotovo še ni videl v Ameriki take pristrčne in šaljive slovenske igre.

In zakaj sedaj to pišem? Te vrstice naj bodo v pojasnilo profesorju Modicu, kar je želel zvedeti po dolgih 44. letih.

Pred par leti so zopet počastili našega slovenskega pisatelja Adamiča tudi v Ljubljani. Na ta simpozij je bil povabljen kot govornik tudi prof. John Modic. Pozabil je moje ime in zgubil

Novi odbor Slovenskega rudarskega društva Sv. Barbara v Jeanne d'Arc

Nasmejane članice Sv. Barbare, ki so se udeležile proslave dneva žena.

moj naslov in s svojim vprašanjem se je obrnil na Louisa Kaferle in Florence Unetich, žal pa mu na njegovo vprašanje nista znala odgovoriti.

Pred kratkim mi je Mary Kaferle, žena pok. Louisa pokazala pismo, kot odgovor prof. Modicu, da se njegovi želji ne more ustreči. Pri dramskem društvu Ivan Cankar so se namreč izgubili zapisniki in z njimi dragoceni viri njegove bogate kulturne zgodovine.

Na pomoč pa mi je prišel Slovenski izseljenski koledar iz l. 1968, v katerem je objavljen moj življenjepiš in v njem sem našla, kar je vredno, da izvem.

Prisrčen pozdrav bralcem Rodne grude, ki je polna dragocenega čtiva.

Tončka Simčič

Sklad za odplačilo dolga

Jugoslovansko-ameriški kulturni center v Chicagu je pred nedavnim ustanovil sklad /Yugoslav-American Cultural Center Fund/, namenjen za odplačilo dolga obstoječe stavbe centra. Sklep o ustanovitvi sklada je bil sprejet v marcu 1985. Upravni odbor sklada je takoj začel z delom in že doslej se je izkazalo, da je bilo njegovo delo dobro zastavljeno.

KANADA

Zapis o Slovencih v »Kanadski enciklopediji« pod vsako kritiko

Prvi teden v septembru 1985 je izšla v Calgaryju, v Alberti pri založbi Hertig Kanadska enciklopedija v treh knjigah velikega leksikonskega formata: 2.128 strani, 2500 sodelavcev, 3.000.000 besed, 8000 člankov, in tako naprej. Izdajatelji jo reklamirajo kot *prvi zanesljiv in izčrpen priročnik o sodobni Kanadi in njenih ljudeh*; za mnoge kanadske etnične skupine bo to tudi res – nikakor pa to ne velja za Slovence.

Stolpec o priseljencih našega rodu, ki ga najdemo na str. 1705 v tretji knjigi, je tako zelo otresen in zapet, kot bi bil napisan za natečaj »Kako pisati o Slovencih, da zamolčiš o njih kar največ dejstev« – tam pa bi ta objava prav gotovo odnesla prvo nagrado! Modernejša zgodovina slovenske Kanade ne pozna po tem zapisu ničesar drugega kot nekaj cerkvenih

skupnosti, Božjo besedo in Slovensko državo, za dobro mero pa se na istem mestu še »blesti« podatek »znanstvene natančnosti«, ki skuša dopovedati širši kanadski javnosti, da je bilo leta 1981 v Kanadi (reci in piši!) samo 7000 (z besedami: sedem tisoč) Slovencev...

Komentar o tej vsesplošni revščini sploh ni potreben. Samo kot veliko zanimivost naj omenim tole o metodi avtorjevega pristopa k tako resni stvari, kot je Kanadska enciklopedija in pisanje zanjo: isti poročevalec, dr. Rudolph Čuješ, ki ga poznamo kot urednika Slovenske države, je predstavil Slovence drugim Kanadčanom na enako »objektiven« in »demokratičen« način *že leta 1958*, to pa v »Canadiani« (The Grollier Society of Canada, Ottawa, v deveti knjigi, na str. 333–334), samo da je bilo tam še nekaj več besed in je bilo še omenjeno *Vzajemno podporno društvo Bled*, ki je zdaj v Kanadski enciklopediji iz leta 1985 tudi že izpuščeno oz. zamolčano (z vsem drugim vred); dejansko je s tem tako, da je sedanja objava, o kateri pišem, samo skrajšana enačica članičica iz leta 1958! Z drugimi besedami: za dr. Čuješa je čas od takrat kratkomalo miroval na mestu – vmes je sicer minilo *sedemindvajset let* v življenju Slovencev v Kanadi, toda ta malenkost imenovanega kronista ni prav nič zmotila pri njegovem delu. Po njegovem je leta 1985 še vedno tako, kot je on to videl – prav tako skregan z realnostjo! – že leta 1958. Kaj neki naj si mislimo

o takšnem pisanju in takšnem »znanstvenem« obravnavanju Slovencev?

Zase priznam, da nisem od omenjenega referenta pričakoval nič verodostojnejšega o našem življenju tukaj. Nesreča je le ta, da je to svojo osebno sanjo o svetu okrog sebe objavil v reprezentativni enciklopediji, ki zdaj govori vsem drugim Kanadčanom pod naslovom »Slovenes«. Kako drugače je to nadvse odgovorno in občutljivo kulturno nalogo opravil za ameriške Slovence dr. Rudolf Sušel, urednik Ameriške domovine iz Clevelanda, leta 1980, v Harvardski enciklopediji ameriških etničnih skupin!

Kanadska enciklopedija vsebuje še druge rubrike, v katerih so omenjeni dosežki priseljenih etnikov, vendar tudi tam o slovenskih znanstvenikih, likovnih ustvarjalcih, pesnikih, glasbenikih, folkloristih, gledališčnikih, radijskih in televizijskih zvezdnikih in delavcih, itd. ni prav nobenega sledu... Kolikor toliko dostojno so predstavljeni v Enciklopediji na pr. Srbi (Dr. A. Tomović, tretja knjiga, str. 679) in Hrvati (dr. A. W. Rasporich, prva knjiga, str. 446); o teh pripevkah je mogoče vsaj resno razpravljati, če že prizadetim ne bo vsaka beseda po volji. O Makedoncih nisem našel nikjer nobenega članka – omenjeni so samo (?) pod geslom »Pravoslavna cerkev« (Orthodox Church), to me pa nemalo čudi.

Ivan Dolenc

V septembru je obiskal Slovensko izseljensko matico predsednik Prvega slovenskega prekmurskega društva (Transmurana) v Montevideu, Urugvaj, Geza Škrilec z ženo. Tajniku Slovenske izseljenske matice Marku Pogačniku (na sliki) je izročil značilno spominsko plaketo ob 50-letnici njihovega društva, poleg te pa še plaketo njihove kegljaške sekcije. Obenem ga je seznanil s pripravami na proslavo zlatega jubileja njihovega društva, ki so ga proslavili v oktobru. Obljubili so nam, da nam bodo v prihodnje tudi sami poslali obsežnejši zgodovinski zapis o delovanju njihovega društva v 50 letih.

Bogato gradivo o Slovincih v Argentini

Srečanje z Rudolfom Živcem, in njegovo soprogo Silvestro, s katero sta preživela vrsto desetletij v Buenos Airesu, je bilo doživetje. Ne samo zato, ker sta zbirala vsa ta leta tiskano besedo o Slovincih in tako zbrala ogromno gradiva, knjig, časopisov, revij in dokumentov iz njune tiskarne, pač pa tudi zato, ker je njuno pričevanje dokaz o moči naše besede in žilavosti našega človeka izseljenca, ki ohrani svoje bistvo v vseh vihrah in preizkušnjah. Takole sta pripovedovala oziroma zapisala:

»Rojen sem 29. januarja 1920 v Čerčih. Živeli smo v Batujah blizu tovarne »Batuje«, v kateri so izdelovali kmečko orodje. Moj oče je imel ob postaji Batuje od leta 1922 do 1930 gostilno »Pri Živcu«. To je bilo obdobje slabih časov in velikih kriz, razmahnila se je italijanska diktatura. Oče se je odločil, da bo odšel v Argentino leta 1928. Brat Bogomir mu je sledil, mati, sestra Hilda in jaz pa smo pripotovali z ladjo Giulio Cesare v juliju 1930.

Prispeli smo v krasno in bogato argentinsko državo, vendar tudi tukaj ni bilo vse tako bleščeče. Težko si dobil delo, prislужil si si komaj za hrano. Oče, ki je bil zidar, je začel delati na neki hiši. Toda že šesti dan po prihodu iz domovine se je ponesrečil, ko je padel sedem metrov globoko in si poškodoval roke in hrbtenico. Po tej nesreči smo morali oditi iz Buenos Airesa v provinco v Villo Progreso, kjer smo najeli barako in 5000 kvadratnih metrov zemlje in jo začeli obdelovati. Prodajali smo zelenjavo, rože, mati pa je delala v tovarni strupa za mravlje, brat se je učil za piskroveza, jaz pa sem prodajal časopise in naše pridelke. V šolo nisem mogel iti, ker sem moral delati. Končal sem le dva razreda italijanske šole.

Tako smo živeli in delali do leta 1939. Takrat pa je moj brat hotel, da bi se izučil za kakšen poklic. V tem času je naša mama spoznala Slovenca Stanislava Baretto, ki je iskal sedemnajstletnega fanta za delo v tiskarni.

Začel sem se učiti za črkostavca. V tej tiskarni so tiskali slovenske in jugoslovanske časopise, imenovala pa se je Tiskarna Poliglota. Slovenske časopise in revije pa so tiskali v tiskarni Jožeta Olsiewitza. Tu sem delal dve leti. Ponudila se nam je priložnost, da smo kupili majhno, donosno tiskarno v Munrou, ki je imela en stroj. Denar za nakup so zbrali brat Bogomir, moj oče in rojak Janez Hladnik. Bilo je leta 1941.

Dela je bilo malo, zašli smo v stisko in hoteli tiskarno prodati, vendar je ni hotel nihče kupiti. Zmagala sta pogum in volja, prebrodili smo krizo in napredovali. Hvaležen moram biti vsem slovenskim društvom, ki so tiskala pri meni svoje publikacije, vabila, majhne revije in letake. Vse skupaj sem preselil leta 1946 v okolico Caserosa, v večjo tiskarno. V njej smo tiskali gradivo za sedem slovenskih društev, ki so bila v Buenos Airesu in okolici.

Rudolf Živec s soprogo Silvestro ob obisku na Slovenski izseljenski matici

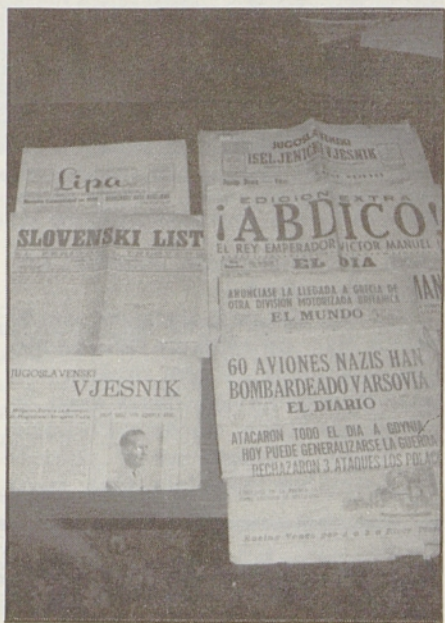
Leta 1956 smo zgradili novo stavbo in 1963 kupili nove ter moderne stroje, za tiskanje manjših revij in komercialne tiske. Tako smo tiskali do leta 1970. Tega leta sta moja sinova Danilo in Aldo opustila študij in začela delati v moji tiskarni. Še bolj sta jo posodobila in v Nemčiji nakupila nove stroje za offset tisk v dveh barvah. Leta 1983 pa sta zgradila novo stavbo s 1200 kvadratnimi metri površine v dveh nadstropjih. Tako sem ponosen, da nadaljujeta delo, ki sem ga začel!

Zdaj sem upokojen in se zavzemam za to, da bi se ta bogata zapuščina, ki priča o življenju Slovencev v Argentini, ne izgubila. Na Slovensko izseljensko matico sem prinesel za vzorec nekaj gradiva, knjig, revij in časopisov in upam, da ga bodo shranili za bodoče rodove tam, kamor spadajo.«

DELAL SEM V VSEH SLOVENSKIH DRUŠTVIH

Rudolf Živec pa ni bil le tiskar in zbiralec tiskov. Vneto je deloval v slovenskih društvih: »Kar zadeva delo za našo Slovensko nasebino, mislim, da sem deloval zelo aktivno, od samega prihoda v Argentino, ko sem imel leta 1930 10 let. Že leta 1931 smo hodili ob

nedeljah v okolico Paternala, kjer so se zbirali vsi naši izseljenci po gostilnah, se zabavali in prepevali slovenske pesmi. Bilo je okrog 15 slovenskih gostiln, prav v njih pa so začeli ustanavljati slovenska društva. Kolikor se spomnim, je bilo prvo slovensko društvo »Prosveta«, sledilo mu je društvo »Tabor«. Mislim, da sta se leta 1938 ti dve slovenski društvi združili in se preimenovali v Prosvetno, gospodarsko in podporno društvo Slovenski dom.

Slovenski in jugoslovanski časopisi iz Buenos Airesa: Lipa, Slovenski list, Jugoslovanski izseljenski vjesnik, španski El dia idr.

Knjige in revije ter letopis o življenju Slovencev v Argentini: Njiva, Naš dom, Letopis – Anuario 1941, Jugoslovanska slovnica...

Postal sem član tega društva, v okviru katerega sem organiziral mladinski pevski zbor pod vodstvom Cirila Jekše. Sodeloval sem pri dramskem odseku, ki je uprizarjal slovenske igre.

Leta 1940 sem postal član Slovenskega podpornega društva Slovencev »Naš dom« v Villi Devoto, kjer sem sodeloval skoraj v vseh odsekih, pri

Prva slovenska osnovna šola v Buenos Airesu. Slika je bila posneta 1934. V sredi prof. Vlado Krnac, »šolski voditelj«, poleg njega sta učila v tej šoli še Josip Švagelj in Stanislav Baretto. Prva učenka z desne je Silvestra Štolfa.

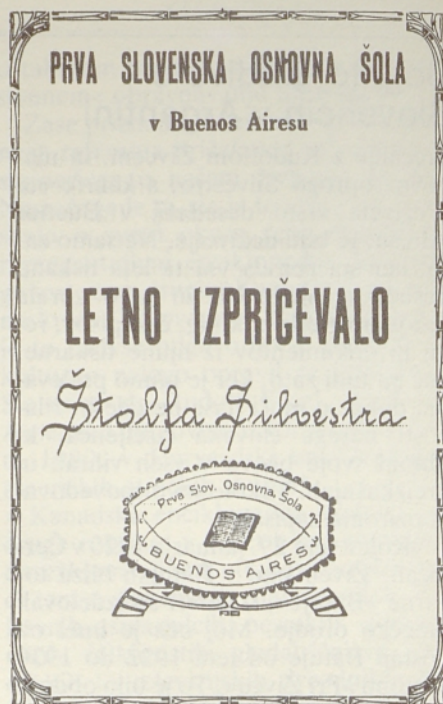
igrah, pevskem zboru, slovenski šoli, športu in drugod.

Vsa leta, dokler je obstajalo, sem bil njegov član, od 1956 do 1962 pa njegov predsednik. V tem društvu sem spoznal mojo ljubico, danes mojo ženo, Silvijo Štolfa, rojeno v Pliskovici na Krasu, s katero sva se poročila 30. novembra 1946. leta. Ona, njena

mati in oče so mnogo sodelovali pri društvu za našo slovensko kolonijo.

Povedati moram še, da sem tudi med ustanovitelji in člani združenega Slovensko-jugoslovanskega vzajemnega društva »Triglav« v Buenos Airesu.

Gradivo za zgodovino slovenskih izseljencev v Argentini je izredno dragoceno za Dorico Makuc in Mijo Janže-

kovič, članici ljubljanske televizijske ekipe, ki snema po svetu serijo filmov o slovenskem izseljenstvu. To gradivo pa bo morala arhivirati in sistematično urediti ustrežna znanstvena ustanova, saj je dragocena priča o našem rodu v Južni Ameriki.

od porabja do čedada

KOROŠKI IZSELJENCI OB 40-LETNICI

Vrnitve iz taborišč

Konec septembra je bil v Bilčovsu občni zbor Zveze slovenskih izseljencev od 40-letnici povratka iz taborišč, kamor so jih izselili z družinami nacisti. Udeleženci zbora so izrazili zaskrbljenost zaradi stanja, kakršno vlada 40 let po tem mračnem obdobju na Koroškem. Koroškim Slovincem prizadejane škode niso popravili, nekatere poteze nacionalne nestrpnosti pa se nadaljujejo v današnje dni. Nemški nacionalizem in uradna politika se spet zblížujeta na skupnih pozicijah, da bi z uveljavitvijo šolskega apartheida prerezali še zadnje korenine enakopravnosti slovenskega človeka in njegovega jezika na Koroškem, so ugotovili. »Leta 1945 je bila zlasti dvojezična šola mejnik v novi dobi,« je poudaril predsednik Jože Partl, »toda bila je trn v peti nemškimi nacionalizmom, ki so že kmalu po podpisu državne pogodbe spet razvili svojo dejavnost ter obvezno skupno šolo likvidirali v najkrajšem času. «Slovinci se morajo nenehno boriti za uveljavitev 7. člena pogodbe, doživljajo vseh vrst

pritiske, neonacisti jim skrunijo spomenike in jih pehajo v asimilacijo, ki so ji podlegli že mnogi potomci taboriščnikov.

Na zboru so sklenili, da bodo storili vse za ohranitev narodne in kulturne identitete, da ohranijo svoj jezik in z njim svoj narod.

SLOVENCIM VIDEMSKO POKRAJINE PRAZNUJEJO

30-letnico društva »Ivan Trinko«

Drugega oktobra je minilo 30 let od ustanovitve društva »Ivan Trinko«. Zasnovala ga je 1955. leta skupina beneških študentov, dijakov in prosvetnih delavcev, da bi ohranila v spominu borca za pravice Slovencev v Benečiji in pesnika o narodni zavesti. Za geslo so si privzeli: »Naš jezik mora ostati!« Vendar je bilo težko braniti ideje slovenstva kot manifestacijo ustvarjalne moči Slovencev v Videmski pokrajini, ker so na to pazili orožniki, šole, italijansko časopisje in struje nacionalizma. Proti tej krivični rabi oblasti je društvo »Ivan Trinko« branilo dobro

ime Slovencev in ponos domačih korenin. Bilo je klic vesti in pripadnosti ob vabilu, naj se Slovenci držijo svojega jezika. Društvo je kmalu postalo zbirališče in usmerjevalec potreb, teženj, perspektiv in zahtev Beneške Slovenije, Rezije in Kanalske doline. Zahtevalo je vrsto pravic in razvijalo nova spoznanja o odnosih med slovenstvom in italijanstvom. Njegovi člani so se srečevali s političnimi predstavniki Italije, pri strankah, na posvetih, tečajih slovenščine, na konferencah, skrbeli za študente in učence, za kulturno in gospodarsko rast Benečije in Furlanije – Julijske krajine.

Danes društvo »Ivan Trinko« bodri rojake, naj gredo naprej, opozarja italijanske državljane, da bosta doseženi demokracija in svoboda takrat, ko bo država priznala, da je dežela Furlanija – Julijska krajina tudi domovina Slovencev. Zato društvo išče novo vizijo sožitja med Slovenci, Furlani in Italijani.

30 let Videmskega sporazuma

Dvajsetega avgusta letos je poteklo trideset let od podpisa Videmskega

sporazuma med Italijo in Jugoslavijo o ureditvi osebnega prometa ter suhozemskih in pomorskih prometnih povezav med mejnima območjema v obeh državah.

Ekonomsko sodelovanje je bilo utrjeno s sedmim členom Londonskega sporazuma, ki je vladama Italije in Jugoslavije nalagal, naj se v roku treh mesecev začeta pogajati o dogovoru za urejanje maloobmejnega prometa in o ustreznih olajšavah za prebivalce obeh mejnih območij. Pogajanja so se začela 4. decembra 1954 v Vidmu in

trajala 9 mesecev. Nato so 20. avgusta 1955 podpisali dokument o »najbolj odprti meji v Evropi«. Ta temeljni dokument je doživel mnoge dopolnitve in izboljšave. Od začetnih štirih prehodov meje mesečno in s pravico bivanja na drugi strani meje le 24 ur na ožjem in kasneje na razširjenem obmejnem pasu vzdolž vse meje, od reke Mirne v Istri do Trbiža in Predila na severu – smo danes prešli na popolnoma neomejeno število prehodov in praktično petdnevne bivanja na drugi strani s prepustnico. Zaradi ugodnih cen in

kvalitetne ponudbe blaga se je razmahnilo gospodarsko sodelovanje.

Videmski sporazum je bil predhodnik Osimskih sporazumov, ki še do danes niso doživeli svojega polnega razmaha in uveljavitve. Maloobmejni promet je le prva stopnica na poti k višjim oblikam sosedskega gospodarskega sodelovanja, kjer so možnosti za dolgoročna povezovanja in naložbe. Pri tem potekajo še druge povezave na »gospodarski osi« Alpe – Jadran, na obeh straneh pa so še velike, neizkoriščene možnosti.

materinščina

JANKO MODER

Na koncu romanja

Že nekaj mesecev romamo po postajah naše materinščine. Začelo se je takrat, ko smo sredi leta, praznovali štiristoletnico Dalmačinove *Biblije* ali celotnega Svetega pisma v slovenščini. Tedaj smo ugotovili, koliko tedanjih stavkov in besed še danes tako rekoč nespremenjeno drži.

To nas je napeljalo na ponosno misel o starosti in stanovitnosti naše materinščine. V nji se sicer vsak dan marsikaj spremeni, naj bo že zaradi notranjih ali zunanjih razlogov, zlasti v domačem in prevzetem besedju, vendar temelji ostajajo in ritem njihovih sprememb je izredno počasen.

Rekli smo tudi, da je veliko bolj spremljiva zapisna, zunanja podoba slovenščine. To se je še posebej pokazalo na našem romanju nazaj proti najstarejšim pisanim spomenikom našega jezika. Ker smo vajeni sodobne gajice, nam je že Dalmačinova bohorica delala težave in zakrivala ali kalila bistvo sporočila, še bolj pa Trubarjeva gotica iz njegovih prvih knjig.

Temu se pridružuje še narečna in siceršnja obarvanost starejših slovenskih pisanih spomenikov v primerjavi s sedanjo, knjižno obliko. Obenem pa so nam ravno slovenska narečja, tako bogata in tako razgibana, dokaz in trdno pričevanje o naši trdnosti in nenotnosti ne glede na številne glasovne in siceršnje razlike.

Vse to smo upoštevali pri svojem romanju daleč nazaj v srednji vek. Ko smo spremljali tedanje slovenske zapise, smo ugotovili, da bi Trubar in Dalmačin, ki sta bila vajena slovenskih narečnih razlik in zapisnih težav, razumela starejše zapise, razumela pa tudi naše sodobne in gladko lahko brala

današnji najnovejši prevod *Svetega pisma*.

Ugotovili smo, da sta Primož Trubar s svojo prvo knjigo (1550) in vsemi nadaljnjimi in Jurij Dalmatin z vsemi sodelavci črpala neposredno iz ljudstva in s tem nepretrgano nadaljevala delo, ki se je iz časov pred njima ohranilo samo v zapisih in pesmih. O pesmih se bomo pogovarjali kdaj pozneje, od zapisov pa smo se posebej pomudili pri tako imenovanem *Stiškem rokopisu* (okoli leta 1440) in pri *Rateškem (Celovškem) rokopisu* iz druge polovice štirinajstega stoletja, nismo pa omenjali priseg kranjskega mesta iz prve polovice petnajstega stoletja in čedadskega in videmskega rokopisa.

Preostaja nam torej samo še zadnji korak na poti v sivo davnino, namreč *Brižinski spomeniki*, naš najstarejši ohranjeni zapis. O *Brižinskih spomenikih* vemo, da so trije in da so nastali pred letom tisoč (od 972 do 1039). Vemo, da obsegajo dva obrazca splošne spovedi (prvi in tretji spomenik) in opomin k pokori in spovedi (drugi spomenik). Zapisi so vpisani v knjigo škofa Abrahama (umrl leta 994) iz nemškega mesta Freising, ki je imel posestva tudi na Koroškem in Poljanski in Selški dolini. Zapisi so prepisi, napravljeni v karolinški minuskuli, za našo materinščino neprilagojenem črkopisu.

Ker smo tudi v *Stiškem rokopisu* prebrali stavek iz obrazca splošne spovedi, ga primerjajmo z brižinskim:

Stiški: Jaz se odpovem hudiču inu nega dejlam inu vsi nega hofarti . . .

Brižinski: Jaz se zaglagoljo zlodeju i vsem jegu delom i vsem jegu lepotjam . . . Brez veliko premišljevanja in

utemeljevanja lahko ugotovim, da v stiškem in brižinskem zapisu ne gre za dva različna zapisa istega jezika, tudi ne za dve različni narečni obliki, tu gre za dva jezika.

Vendar se ne smem prehitovati s sodbo, čeprav jo izrekam na podlagi vseh treh *Brižinskih spomenikov*, temveč moram tudi vam omogočiti vsaj še eno primerjavo. Poglejmo še en stavek:

Rateški: Jast verujo v boga očo, vse-mogočiga stvarnika nebes ino zemle . . .

Brižinski: Verujo v bog vsemogotji i v jega sin i sveti duh . . .

Prvi *Brižinski spomenik* se začne: Glagolite po nas redka slovesa. Bože gospodi milostivi, otče bože, tebe ispovede ves moj greh . . . Drugi pa: Etje bi ded naš ne segrešil, te v veki jemu be žiti, starosti ne prijemljotji . . .

Zdaj imate gotovo tudi vi že jasen občutek dveh jezikov, dveh melodij, dveh kadenc. *Brižinski spomeniki* očitno niso zapis slovenščine izpred tisoč let. Lahko so zapis veliko starejše slovenščine ali pa zapis jezika, kakor sta ga delno prilagojenega prinesla k nam slovanska apostola Ciril in Metod iz okolice Soluna.

Počasni ritem jezikovnih sprememb, ki smo ga ugotovili za obdobje med *Rateškim* in *Stiškim rokopisom* in sedanjim stanjem nam priča, da je treba jezik teh dveh rokopisov podaljšati še daleč nazaj v preteklost, saj gre za resnično govorniki ljudski jezik, ki se ne spremeni čez noč, bistveno drugačni, jezikovno izredno kultivirani *Brižinski spomeniki* pa prinašajo slovensko različico, ki jo je treba časovno ali pa krajevno tehtati z drugimi merili.

KNJIGE ZA NAJMLAJŠE

Marija Gabrijelčič:

Učimo se z miselnimi vzorci

Ta knjiga je priročnik, ki govori o metodah, tehnikah in sredstvih za hitro in uspešno učenje. Opira se na spoznanja angleškega avtorja Tonyja Buzana, katerega dve knjigi DELAJ Z GLAVO in IZKORISTI SVOJ UM sta prevedeni v slovenščino. Avtorica uvaja učitelje, starše in učence v metodo učenja z miselnimi vzorci, izkušnje pa zajema iz žive prakse. Kaj je miselni vzorec? »Miselni vzorec je tak zapis ključnih besed, kjer je v središču zapisana osrednja misel, naslov, tema, enota, o kateri se pač učimo. Iz tega središča se potem širijo na vse strani izvedene misli, zajete v ključnih besedah. Pomembnejše misli so bliže središču, manj pomembna so ob robu miselnega vzorca.« Učenec uporabljaja barve, podčrtuje, obkroža, vnaša razne like, besede spravi v medsebojno razmerje z grafičnim prikazom v barvah... Knjiga je razdeljena poleg uvoda na poglavja za učenje v treh stopnjah: OSNOVNA ŠOLA, PREDŠOLSKI OTROCI IN MISELNI VZORCI IN SREDNJA ŠOLA, na koncu so dodane skice učencev, ki so metodo miselnih vzorcev že uspešno uporabljali. Nedvomno bo dragocen pripomoček za učenje v šolah s slovenskim dopolnilnim poukom za naše izseljence. Izdala jo je Državna založba Slovenije v Ljubljani, stane pa 1.480 din.

Zmaga Glogovac:

JURČEK NA IGRIŠČU, JURČEK NA TRAVNIKU, dve slikanici

Ti dve slikanici sta nadaljevanje slikanic, izdanih pri Državni Založbi Slovenije (Slikanica za Jurčka in mamico, Slikanica za Jurčka in očka, Jure in kresničke, Jure in rumena rutka – izdala DDU). Prva, Jurček na igrišču, je namenjena Jurčku ali Tončku ali Metki, mami in očku. To ni navadna, pač pa nenavadna slikanica, saj ob ilustracijah ni besedila, pač pa prazne strani. Besedilo sproti ustvarjajo vsi trije, ko se ob slikah pogovarjajo o tem, kaj je

na sliki, kar Jurček že ve, kaj je že podobnega videl in o vsem, kar lahko razume. Jurček najprej pove, kaj vidi na sliki, starša mu vzbudita zanimanje za dogajanje, za odnose med nastopajočimi, nato bo vprašal ZAKAJ, KAKO. Nato bo vzel voščene barvice, izbral poljudno stran in se začel igrati – risati po svoje, da bo nastala njegova risarska umetnija, ki bo obogatila slikanico, ki jo je naslikala ilustratorica (Lidija Osterčeva). Na koncu slikanice je nekaj belih, praznih listov. Nanje bosta starša zapisala dognanja o razvoju Jurčkovega govora, nenavadno izgovorjene besede, nastajanje stavkov, presenetljive misli, domišljajske izlete, ki jih je povedal Jurček ob risanju ali o kakem drugem dogodku v njegovem življenju. Zapišeta skupno doživetje, njuno vplivanje nanj, usmerjanje. Zapis bodo shranili v družinski arhiv, v spomin na čas, ko je imel Jurček dve leti ali več.

Druga slikanica, JURČEK NA TRAVNIKU iste avtorice nas popelje od doma v naravo, kjer sreča otrok drevesa, mravlje, pikapolonico, čebelo, ribo, vijolico. Vleže se v travo in dojema prostranstvo, veselje, nebo, v zvezdni noči pa skrivnosti zvezd in planetov, da se zave sebe in o vsem sporoči s svojimi risbicami, ki bodo prikazovale njegov razvoj učiteljici in staršem.

Slikanici na formatu 21 × 21 cm je izdala Državna založba Slovenije, vsaka pa stane 620 dinarjev.

Jana Milčinski:

Lutkovne igrice

V knjigi je natisnjenih 31 igrice, ki so izhajale v reviji Otrok in družina. Primerne so za otroke od 2–3 let naprej. Igrice navezujejo na letne čase in različna praznovanja. Živali nastopajo po vzorcu basni kot ljudje in sporočajo vrsto vzgojnih smotrov skozi otroški svet. Petelinček, miška, papagaj, medvedek, mucek, zajec so bitja iz otrokovega vsakdana, okolice, ki jo pozna in lahko nanjo po svoje vpliva. Slavko Hočevnar nas v uvodu pouči o tem, kako se lutke izdelujejo, kakšne vrste so, s skicami pa so prikazane tiste, ki jih lahko izdelajo kot učni pripomoček učiteljice in učitelji brez velikih stroškov sami. Izvemo, da imamo navadno ročno lutko, po vrtcih pa malo ročno lutko, od spodaj vodena se imenuje javajka, tu je še lutka na palici, pa celovita lutka marioneta. Mimične lutke vodi igralec tako, da ima roko v njihovi glavi. Znane so še ploščate in senčne lutke... Pravo bogastvo za razvijanje otroške domišljije in materinega jezika! In nihče ne bo bolj vesel, kot otrok sam, s starši seveda, ko bo nastopil v lutkovni igrici na proslavi, prireditvi ali pa doma, v krogu prijateljev in znancev.

Lutkovne igrice je izdala Državna založba Slovenije, na 142 straneh, cena knjige pa je 960 dinarjev.

za razvedrilo

Velika novoletna križanka z voščilom

Besede, ki so spodaj urejene po dolžini, morate s pravilnim kombiniranjem vpisati v lik križanke. V pomoč so črna polja, ki ločijo besede med seboj, že vrišana v lik.

Črke, ki pridejo na polja s številkami, prenesite v oštevilčene kvadratke pod križanko. Ko boste prenesli vse, boste po vrsti prebrali naše novoletno voščilo.

Še majhen nasvet: križanko boste najlažje rešili, če boste najprej vpisali najdaljše besede.

2 črki: BK BS CE CS EC IN NE SN
SS TN

3 črke: AGE ALI ARS BER ČOP
EAK EVI JEK LEC NOR
POP RUN SET URI

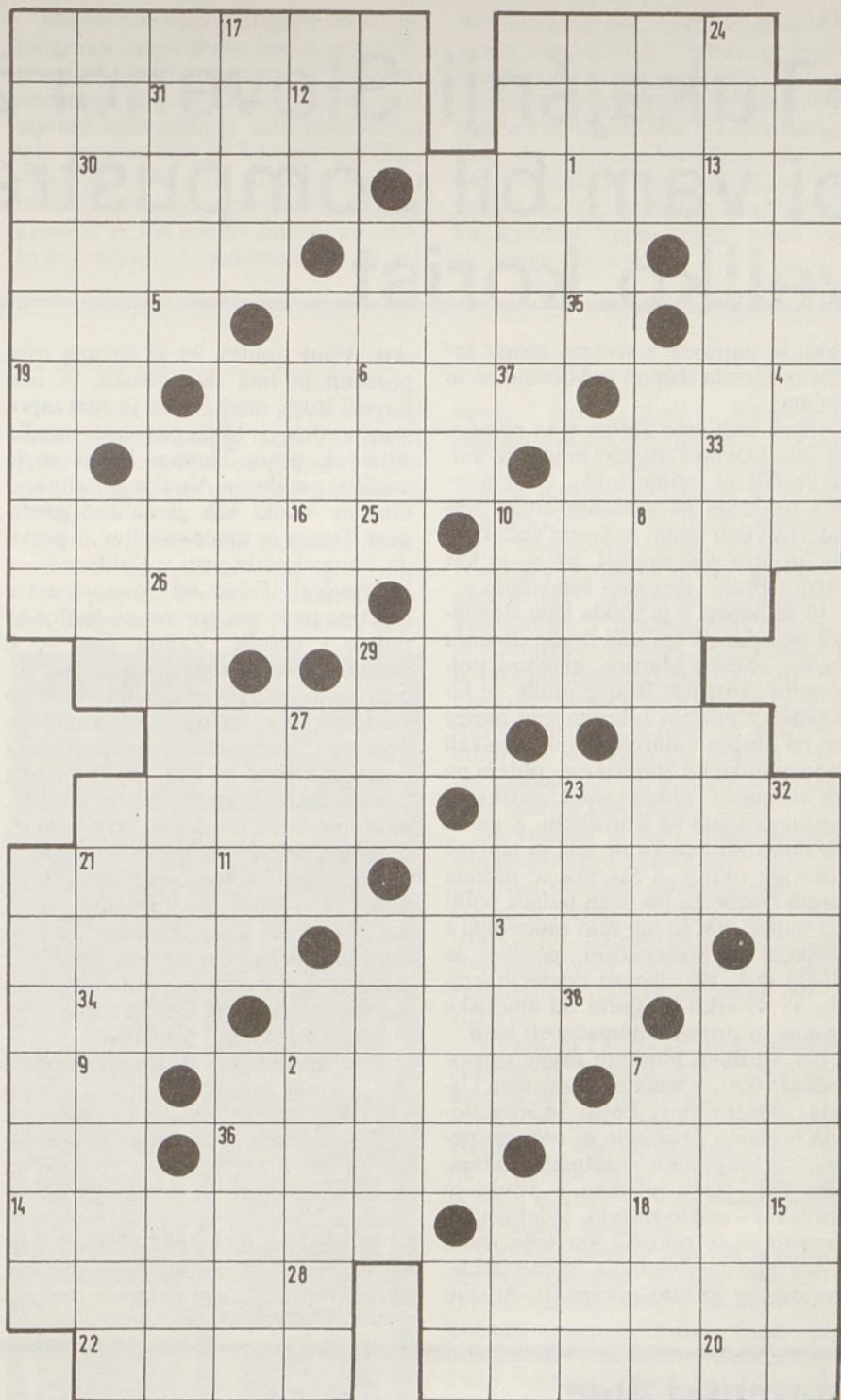
4 črke: ALVA ELEA MAST OBET
SANA SERE SICA SLUM
SOJA STAN TRTA UNRA
VRAN ZEFA

5 črk: AREAL BANDA BANJA
BORAC ČERNE LEONI
LEVAR ODSEK PAIAN
PAVIA PILAV POLJE RE-
ADE REPEK ROSSI RU-
INA SAARA SALVA SO-
LER SOREL STORŽ
STVAR SUŠEC TELUR TE-
ROR TERRA TILLEN
ZOOID

6 črk: BEJART BENCIN BOLJKA
BRDAVS DROBEC KAJ-
FEŽ OJNICA PRVINA SO-
CERB SPARTA STRNAD
ZDOMEČ

7 črk: RANKINE STANIOL

9 črk: ATRAKCIJA MONT-
BLANC NADSTAVBA
TJENTIŠTE TURGENJEV
ZBROJEVKA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
22	23	24	25	26	27	28				
29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	

Jože Petelin

Rešitev posetnic iz 10. številke

GVIDO NAZOR – ZGODOVINAR
KIM MIRO-WAYNE – NEW YORK
in MIAMI

»Tukajšnji Slovenci želimo, da bi vam bil compustress v veliko korist

Tako je napisala v svojem pismu sestrična Uršula Ruppe iz Milwaukee in dodala:

»Prav radi smo zbirali v ta namen, saj smo Slovenci, čeprav mnogi že dolga desetletja živimo tukaj, z vsem srcem navezani na našo Slovenijo. Nekateri so dali manj, nekateri več, kolikor je kdo pač zmož, pa se je kar hitro nabralo. Res smo zadovoljni.«

In še naprej ji je stekla lepa slovenska beseda, da sporoči druge domače novice: »Sestra Martina, ki je tudi dolgoletna naročnica Rodne grude, je bila poleti z možem Johnom spet mesec dni na obisku v starem kraju. Obiskali so sorodnike na Štajerskem, potem pa sta se največ zadrževala v moževem rojstnem domu na Koroškem. Z njima sta bila tudi hčerka in zet, ki sta več potovala okrog, a žal, sta se morala zaradi službe že po dveh tednih vrniti čez morje. Vsi so bili zelo zadovoljni z obiskom in presenečeni, posebej še mlada dva, nad lepoto domačih krajev, ki so tako drugačni od ameriške krajine in prijazne domačnosti ljudi.

Naj še malo popišem druge novice našega rodu, – nadaljuje sestrična Uršula. »Sestra Mary Potisk je letos dobila pismeno priznanje za svoj prispevek pri napredku mestnega okraja, kjer živi. Naša mladina – vnuki in pravnuki – naglo rastejo. V letošnjem avgustu so se poročili kar trije vnuki sestre Mary – dva fanta in eno dekle. Svatovanje je bilo preprosto, družin-

sko. Vnuk James, ki je že dalj časa poročen in ima dva otroka, je lani dovršil študij medicine in je zdaj zaposlen v državi Michigan kot otroški zdravnik, vnuk Thomas Potisk se je izučil za pedikerja. Vnukinja Polly študira na visoki šoli gledališko umetnost. Doma že ima zaposlitev, a pravi, da bo poskušala priti v Kalifornijo, v Hollywood. Eden od vnukov sestre Martine pa je ves prevzet od študija za polete v vesolje. Zadnje čase so ti študentje precej zaposleni. Te dni zopet letajo visoko nad nami. Gotovo vam prikažejo na televiziji, kako bodoči astronauti vadijo na poskusnih poletih? Morda bo kdaj letal po zraku kot astronaut in morda se bo zgodilo, da bomo imeli fanta naše krvi tam na luni ali na kakšnem drugem planetu, – hudomušno dodaja sestrična. (Prav lahko se to tudi uresniči, draga sestrična!) Dne 28. avgusta sem videla na televiziji, pripoveduje dalje sestrična, kako so v Ameriki razkladali jugoslovanske avtomobile. Čedna vozila so in je bilo zanje veliko zanimanja.

Moj sin dela pri lokalnem časopisu kot novinar že več let. In jaz? Nisem niti bolna, niti zdrava. Stara, nerodna in počasna sem. Poletje pa je bilo toplo in suho, kar je dobro vplivalo na moje stare kosti. Za naprej pa kakor pač bo...«

To je pismo sestrične Uršule, Štajerke, ki je pred veliko desetletji kot drobno, prestrašeno dekletce odpoto-

vala z materjo in kupom sestic v trebuh velike, črne ladje preko morja k očetu v Ameriko, da bi zaživel v boljšem, lepšem svetu.

A ta boljši, lepši svet jih ni čakal na pragu, kar tam, kjer je mogočna boginja svobode visoko dvigala bakljo. Amerika – to so bili črni dnevi, to so bili krvavi žulji, to so bile grenke solze. Bil je pekel in bile so vice. Šele potem, ko si premagal vse to (če si?) se ti je v dlan ujel droben žarek upanja v boljše čase...

Oče delavec, garač, je bil zdaj zaposlen, zdaj brezposelen. In takrat, ko je bil brez dela, je morala pač žena in mati poskrbeti za vse, da so vzdržale. In naše slovenske matere, močne v trpljenju in ljubezni, so to vzdržale in njene drobne deklice so pri tem pomagale in se učile za bodoče dneve.

Tako je rasel in se jeklenil naš prvi in tudi drugi rod v »obljubljenih« deželah onkraj morja.

Veliko so o tem nekoč pripovedovala pisma, še več je napisanih v številnih zgodbah. Zapisano pa je tudi v nešteti spominih skritih sredi srca... Mnogo teh src je že davno obnemelo in se strnilo v prah dežele, ki je bila nekoč pravljica množicam revnih ljudi z vsega sveta.

Danes prihajajo drugačna pisma. To so pisma, ki pripovedujejo o mladem rodu. Iz njih zveni ponos, zadovoljstvo. Žulji, odrekanja babic so pozabljena. Saj niso bila zaman!

slovenski dom

Bržkone vas bo zanimalo nekaj zanimivosti o manj ugledni, zato pa nadvse koristni in uporabni rastlini – *krompirju*, a začnimo najprej s – kraljem!

Francoski kralj Ludvik XVI. ga je konec 18. stoletja krstil za »kruh ubogih« in res je ta rastlina v tistem stoletju pa še kasneje reševala v Evropi ljudi najhujše lakote, kasneje pa se je prebila med najbolj priljubljene prikuhe. Danes ga najbolj cenijo Francozi, Nemci pa tudi Slovenci, saj pravi naš

pregovor, da »brez krompirja ni kosila«.

Preden se je krompir uveljavil, je imel dolgo pot. Za njegovo domovino razglašajo namreč Mehiko pa Čile in Peru. Inki so sprva uživali krompir le, kadar so imeli prebavne motnje, Indijanci pa so ga sprva rabili za zdravilo; rezine surovega krompirja so si polagali na rane ali zlomljene kosti, da bi se celile, zoper glavobol pa so si s krompirjem mazali čelo. Vedno pa so

ga nosili s seboj, da bi jih varoval pred duhovi, ki prinašajo revmo in še kakšne tegobe.

Tudi krompir ima svoj »rojstni dan«, ta je 13. junija, krompirjev gomolj pa simbolizira dobroto in naklonjenost. Včasih so menili, da ukraden krompir ozdravi revmatizem. Če je kdo namazal bradavico z olupljenim krompirjem, tega pa zakopal, je bradavica izginila, ko je krompir v zemlji zgnil. Kdor je imel krompir, je bil od

nekaj »srečen človek«, zato še danes rečemo človeku, ki ima srečo, da »ima krompir«.

Pa še nekaj tabujev v zvezi s krompirjem: V Evropi ga nekoč nikoli niso sadili na veliki četrtek, prvo pest novega krompirja so za dobro letino morali poskusiti vsi družinski člani, in kadar so nekoč ugriznili v prvi pomladanski krompir, so si obvezno nekaj zaželeli.

Na Slovenskem smo spoznali krompir konec 18. stoletja. Sprva ga je ljudstvo dajalo živini, jesti pa ga je začelo šele ob prvi hudi lakoti. O obveznem sajenju krompirja je zato izdala tista leta cesarica Marija Terezija posebno strog ukaz, tako da so po pričevanju imeli Ribničanje v prejšnjem stoletju krompir že kar trikrat dnevno na mizi. In ker veljajo za pametne ljudi, najbrž

ne velja zanje tisti znani slovenski pregovor, da »najbolj neumnemu kmetu zraste najdebelejši krompir«.

Slovenska beseda »krompir« izvira iz nemške Grundbirn (zemeljska hruška), do zdaj znanih izrazov zanj pa je na Slovenskem kar 132! Tako npr. brnica, čompe, grampor, hrušče, jabuke, kartofel, kepa, krožič, laška repica, muga, paperščak...

filatelija

Dne 1. julija 1985 je Skupnost JPTT izdala novo redno poštno znamko v vrednostjo 70 din v modro vijoličasti barvi in z motivom mesta Zagreba. Poleg napisa in motiva mesta je na znamki še znak Univerzade, ki bo v Zagrebu leta 1987.

Letalska zveza Jugoslavije je bila že večkrat gostiteljica raznih svetovnih prvenstev ter evropskih in mednarodnih tekmovanj. Letos pa poteka 50 let od prvega državnega prvenstva letalskih modelarjev leta 1935 v Beogradu. Zato je v počastitev svetovnega prvenstva letalskih modelarjev, ki je bilo od 12. do 18. avgusta 1985 v Livnu (SR BiH), Skupnost JPTT izdala priložnostno znamko v vrednosti 70 din. Na znamki je motiv modela letala na pogon z gumo F1B. Likovno je znamko obdelal akademski slikar Radomir Bojanić iz Beograda, natisnjena pa je bila v Zavodu za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki večbarvnega ofseta in polah po 25 znamk.

20. septembra 1985 pa je v okviru dolgoročne izdaje priložnostnih poštinih znamk »Flora« izšla serija štirih znamk, na katerih so motivi:

– *Corallina officinalis*, zelo dekorativna rdeča alga. Nominalna vrednost znamke je 8 din.

– *Desmarestia Viridis* – rjava alga, katere značilnost je, da ima ločena spola in se bujno razvija v pasovih, kjer se voda počasi premika. Nominalna vrednost znamke je 10 din.

– *Fucus Vesiculosus* – rjava alga, ki raste na skalah obalnega morskoga pasu v Evropi in Severni Ameriki. Tudi zanjo je značilno, da ima ločena spola. Nominalna vrednost znamke je 50 din.

– Padina Pavonia – rjava alga, ki raste na morski obali Južne Evrope in Atlantskega oceana do globine 10 metrov. Nominalna vrednost znamke je 70 din.

Motive je izbral dr. Budislav Tatić, univerzitetni profesor v Beogradu, likovno pa jih je obdelal Radomir Bojanić. Znamke so tiskane v tiskarni »Fo-

rum« v Novem Sadu v tehniki večbarvnega ofseta in polah po 25 znamk.

Ob 73. kongresu Mednarodnega stomatološkega združenja, ki je bil v Beogradu od 21. do 28. septembra, je 21. septembra izšla priložnostna znamka v vrednosti 70 din. Kongres je organiziralo Združenje stomatologov Jugoslavije. V mednarodno združenje je včlanjenih 80 držav, organizacija pa je bila ustanovljena pred 80 leti, zato imajo ti kongresi že tradicijo in neposreden vpliv na stroko in znanost v svetu, saj je znano, da bolezni zob in ust spadajo v svetu med najbolj razširjene bolezni človeškega rodu.

Na znamki je znak Mednarodnega stomatološkega združenja – FDI (Fédération dentaire internationale). Likovno je znamko obdelal mag. Dimitrije Čudov, natisnil pa Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v tehniki večbarvnega ofseta in polah po 25 znamk.

V času od 14. do 21. septembra je v Jugoslaviji potekal teden boja proti kajenju in pljučnim boleznim 85. V ta namen je izšla posebna znamkica v vrednosti 2 din, ki sicer ni bila obvezna, lepili pa so jo lahko uporabniki poštinih storitev na vse poštne pošiljke v domačem prometu.

V smislu novega Zakona o zaokroževanju zneskov na cele dinarje in sklepa Narodne banke Jugoslavije, da kovanci z vrednostjo do 1 dinarja prenehajo biti plačilno sredstvo 31. 12. 1985, bo tudi Skupnost JPTT vzela iz prometa vse poštne znamke v apoenih, katerih nominalna vrednost je manjša od 1 dinarja, ne glede na leto izdaje.

vaš kotiček

Enonadstropni motel prodam ali dam v najem. V desetih sobah s po tremi posteljami je 30 ležišč s tuši, kopalnicami. Stavba ima tudi dvoje trosobnih stanovanj. Stoji na prometni lokaciji na relaciji Ljubelj–Celovec, blizu Bo-

rovelj na avstrijskem Koroškem. Naslov: Motel »AMERIKA«, 44 Kirschentheuer, 9162 Weizelsdorf, Austria. Informacije dobite tudi po telefonu Jugoslavija – 061/832-956.

Dvostanovanjsko hišo, primerno za obrt, s sadovnjakom, v Prečni pri Novem mestu ugodno prodam. Naslov: Jože Klančar, Prečna 71, 65000 Novo mesto, tel.: 068/24 246.

IN KOLIKO JE SLOVENCEV

- V ZAMEJSTVU
- PO SVETU ?

NEDELJSKI
 največji slovenski tednik

- po nakladi
- pestri vsebini
- številu rubrik

Naročilnico pošljite na naslov:

NEDELJSKI
 Kopitarjeva 2
 61000 LJUBLJANA
 SLOVENIJA
 Jugoslavija

NEDELJSKEGA tiskamo že vrsto let v poprečni nakladi 250.000 izvodov. Analize pa kažejo, da bere en izvod NEDELJSKEGA 4,2 člana družine (gospodinjstva). To pomeni, da bere NEDELJSKEGA okrog EN MILIJON Slovencev v matični domovini.

**Postani tudi ti član te velike slovenske družine:
 NAROČI NEDELJSKEGA!**

NAROČILNICA

Ime in priimek:

Kraj, ulica:

Pošta, država:

Naročam NEDELJSKI — največji slovenski tednik.

CELOLETNA NAROČNINA 29 USA dolarjev ali 80 DM oziroma enakovrednost v drugih valutih.

Kraj in datum: Podpis:

Ko zidate novo hišo,
ko obnavljate stari dom,
se oglasite tudi v industriji
stavbnega pohištva

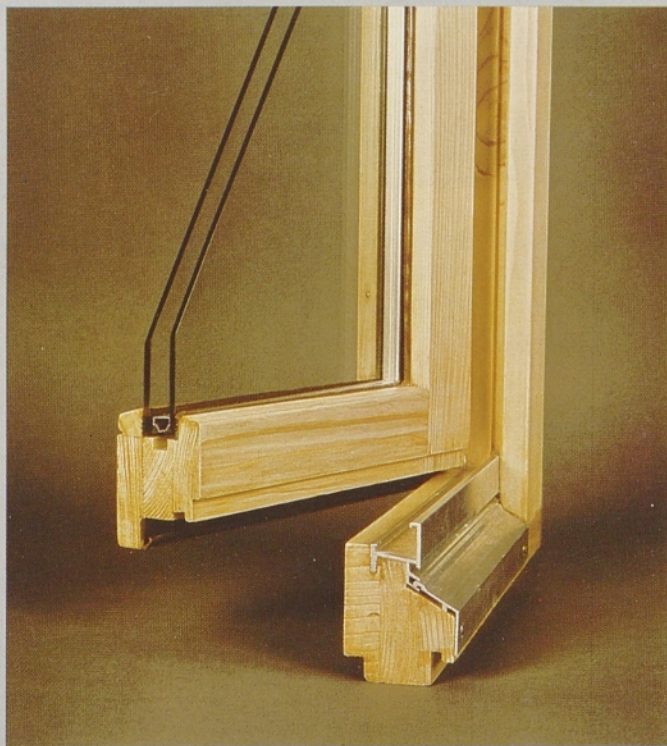

61310 ribnica
partizanska 3
jugoslavija

telefon: (061) 861-411

v Ribnici na Dolenjskem,
kjer vam bomo pokazali
naša inovak in kombivak okna,
okna s polkni, gibljiva polkna,
notranja in vhodna vrata,
garažna vrata, lamelirane
profile, lamelirane plošče
in še kaj.

Naše izdelke odlikuje nizka cena
in kvalitetna izdelava
z mednarodnimi priznanji.

inex adria aviopromet

LJUBLJANA, Kuzmičeva ul. 7, tel.: 061/313-366

DRAGI ROJAKI!

Začasno zaposleni v ZR Nemčiji in sorodniki doma! Potujte z rednimi tedenskimi linijami, ki so namenjene samo vam, in ki so do 60% cenejše od rednih linij.

Izkoristite del svojega bivanja v stari domovini za potovanje po Jugoslaviji. Naša letala vas bodo udobno in hitro prepeljala v Beograd, Dubrovnik, Mostar, Sarajevo, Skopje, Split in Titograd. Pišite nam, podrobnejše informacije vam bomo poslali po pošti.

Letimo iz Düsseldorfa, Frankfurta, Hamburga, Hannovera in Stuttgarta v Zagreb, Beograd, Sarajevo, Skopje, Split in Mostar.
Prodaja kart: GRIMEX, Frankfurt, Wilhelm-Leuschner Str. 25, tel.: 257-3250 s turističnimi agencijami AIR-BUS REISEN v Düsseldorfu, Hamburgu, Hannoveru in Stuttgartu

Vsak ponedeljek, sreda in petek redna linija München–Ljubljana–Sarajevo.
Predstavništvo v Münchnu: Maximilianplatz 2, 8000 München, tel.: 089/228-39-74

inex adria airways

